

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В.М. КОРЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Юридичний факультет
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ЗАХІДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСІЛЕ ГОЛДІШ М. АРАД
Факультет правничих (правових) наук
ВИЩА ШКОЛА МЕНЕДЖМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ (ISMA)
БАЛТІЙСЬКА МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ
ВІДЕНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ
АСОЦІАЦІЯ «АКАДЕМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ»
ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРИКЛАДНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ

Міжнародна науково-практична конференція

**РОЗВИТОК ДОКТРИНИ
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ
СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

14 травня 2025 року

Львів – Торунь
Liha-Pres
2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету Міністерства фінансів України
протокол № 14 від 09.05.2025 р.*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Дмитро СЕРЕБРЯНСЬКИЙ – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, в.о. ректора Державного податкового університету Міністерства фінансів України;

Олександра СМІРНОВА – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, проректор із наукової роботи Державного податкового університету Міністерства фінансів України;

Василь ТОПЧІЙ – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету Міністерства фінансів України;

Марина ГЛУХ – кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри фінансового та податкового права Державного податкового університету Міністерства фінансів України;

Олександр СКРИПНЮК – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України, завідувач відділу міжгалузевих і порівняльних правових досліджень;

Дмитро ЛУЧЕНКО – доктор юридичних наук, професор, проректор із наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Ярослав ЛАЗУР – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»;

Ремус Даніель БЕРЛІНГЕР – кандидат наук, доцент, декан факультету правничих (правових) наук Західного університету імені Васіле Голдїш м. Арад;

Роман ДЬЯКОН – доктор технічних наук, професор, академік, президент правління Вищої школи менеджменту інформаційних систем (ISMA);

Станіслав БУКА – доктор економічних наук, професор, ректор Балтійської міжнародної академії;

Наталія МШІНА – доктор юридичних наук, професор, запрошений професор Університету Страсбурга;

Валерій БУЖОР – доктор юридичних наук, професор, почесний президент Інституту кримінального права та прикладної криминології;

Михайло ВІХЛЯЄВ – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва.

**Розвиток доктрини адміністративного права в умовах сучасних
Р 64 суспільних трансформацій** : матеріали Міжнародної науково-
практичної конференції, м. Ірпінь, 14 травня 2025 р. Львів – Торунь :
Liha-Pres, 2025. – 156 с.

ISBN 978-966-397-497-2

УДК 342.9-043.86:316.422"313"(062.552)

ISBN 978-966-397-497-2

©Державний податковий університет
Міністерства фінансів України, 2025
© Українсько-польське наукове видавництво
«Liha-Pres», 2025

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Інституційна ефективність як принцип адміністративного права Беззубов Дмитро Олександрович	6
До питання про ефективність податкового законодавства України Волохов Олексій Сергійович	9
Організація та контроль за діяльністю недержавних навчальних закладів Ганза Катерина Андріївна	13
Поняття та предмет адміністративного права: загальна характеристика Гришук Аліна Борисівна	18
Адміністративне право як навчальна дисципліна: яким може бути погляд на систему? Коломоєць Тетяна Олександрівна	20
Доктрина адміністративного права як системний феномен: структура, епістемологія, трансформаційний потенціал Колпаков Валерій Костянтинович	25
Правовий статус старости як посадової особи місцевого самоврядування в Україні Косиця Ольга Олексіївна	38
Окремі питання структурних складових сучасного предмета адміністративного права України Курінний Євген Володимирович	41
Рекодифікація Кодексу України про адміністративні правопорушення: крок від тоталітарного до демократичного суспільства Петков Сергій Валерійович	45
Державна гендерна політика на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони Смерницький Дем'ян Вікторович, Тригубенко Марина Володимирівна	50
Актуальні питання адміністративно-правового регулювання у контексті євроінтеграції України Тимошук Віктор Павлович	53
Надання адміністративних послуг: європейський досвід Тихонова Дар'я Сергіївна	57
Соціальні послуги як елемент предмета адміністративного права: трансформація в умовах цифровізації та кризових ситуацій Чалабієва Марія Рзаївна	59

Добір на публічну службу в митних органах: сучасний стан адміністративно-правового регулювання та напрями його вдосконалення Черкунов Олександр Віталійович	63
Актуальні питання дотримання прав людини в Національній поліції України в умовах воєнного стану Шаповалова Катерина Іванівна	67
РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	
Досягнення Цілей сталого розвитку: особливості правового статусу органів виконавчої влади України в умовах інформаційного суспільства Арістова Ірина Василівна	72
Судово-експертна діяльність у публічно-правовому вимірі: аналітична оцінка законопроекту Армаш Надія Олексіївна	76
Вплив та застосування адміністративного права в умовах воєнного стану щодо оптимізації роботи державного апарату Голотін Ігор Генадійович	80
Адміністративно-правовий статус державних нотаріальних архівів на теренах Заходу України Долинська Марія Степанівна	83
Взаємодія окремих суб'єктів державного контролю за використанням земель в умовах воєнного стану та деокупації Зайка Ігор Володимирович	87
Принципи людиноцентризму та справедливості щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури Кальчук Олексій Миколайович	91
Administrative coercion in the content of the legal regime of martial law Kuznichenko Sergii Oleksandrovych	95
Особливості діяльності ЦНАП в умовах воєнного стану Легеца Євген Олександрович	99
Інституційне забезпечення відновлення системи охорони здоров'я в Україні: виклики та напрями оптимізації Литвин Наталія Анатоліївна	104
Адміністративний примус у період воєнного стану: правовий контекст Романенко Ірина Валентинівна	107
Перспективи цифровізації публічного адміністрування в Україні Федорів Владислав Юрійович	109

Адміністративно-правовий аспект визначення сутності публічного адміністрування Хрідочкін Андрій Вікторович	114
--	-----

РОЗДІЛ 3. ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Імплементация положень Митного кодексу Європейського Союзу в українське митне законодавство Дорофєєва Лілія Максимівна	118
Правове регулювання мита в Європейському Союзі Онїщик Юрій Віталійович	122

РОЗДІЛ 4. ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ ЩОДО ШЛЯХІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Правова природа адміністрування нотаріальної дії Вдовічена Лідія Іванівна	126
Запобігання корупції в публічній службі: адміністративно-правовий вимір Добрянська Наталія Валеріївна	129
Правова природа гравального бізнесу як об'єкта оподаткування за законодавством Європейського Союзу Євсєєв Данило Ігорович, Топорецька Зоряна Миколаївна	132
Адміністративна процедура як інструмент прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування Крикуха Руслана Володимирівна	136
The Role of the Law of Ukraine “On Administrative Procedure” in the formation of the non-judicial redress mechanism Markova Olena Olehivna	139
Правове регулювання адміністративних проваджень в Україні, погляд з перспективи адаптації до стандартів ЄС Міхєєв Микола Володимирович	141
Судова експертиза як інструмент підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання в умовах трансформації публічної влади Рябокoнь Євген Анатолійович, Сербіненко Оксана Леонідівна, Герман Богдан Миронович	145
Ефективність валютних обмежень та їх вплив на економіку в умовах воєнного стану Світлична Орина Олександрівна	149
Організаційно-правові аспекти медіації в адміністративних спорах в період воєнного стану Шапенко Людмила Олександрівна, Якименко Павло Павлович ..	153

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-1>

ІНСТИТУЦІЙНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Беззубов Дмитро Олександрович

*доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії вищої освіти України, провідний науковий
співробітник відділу проблем державного управління
та адміністративного права
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Пошук нових методологічних підходів до осмислення адміністративного права в умовах трансформації державного управління зумовлює необхідність перегляду традиційних засад правового регулювання публічної влади. У цьому контексті дедалі більшої актуальності набуває питання про доцільність виокремлення інституційної ефективності як самостійного принципу адміністративного права.

Адміністративне право, як одна з ключових галузей публічного права, покликане забезпечити нормативно-правову основу функціонування публічної адміністрації. Водночас, воно має не лише нормативну, а й інституційну функцію, спрямовану на формування дієвої, результативної системи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Саме тому в сучасній доктрині дедалі активніше порушується питання про необхідність переосмислення системи принципів адміністративного права – з урахуванням як правових, так і управлінських реалій.

Як зазначав Академік В.Б. Авер'янов: «основна проблема адміністративного права полягає у відсутності належного балансу між публічними інтересами держави та правами особи в механізмах державного управління. Адміністративне право повинно не лише регламентувати діяльність органів виконавчої влади, а й гарантувати права людини у сфері публічного адміністрування» [1].

Погоджуємось з Академіком Ю.П. Битяком, що «формування принципів адміністративного права не може здійснюватися лише як абстрактне теоретичне узагальнення; воно повинно ґрунтуватися на реальному функціонуванні системи публічного управління та відповідати потребам забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи. Без належно визначених принципів адміністративне право ризикує втратити нормативну цілісність і ефективність» [2].

У цьому зв'язку пропонується розглядати інституційну ефективність не лише як категорію науки державного управління, а й як юридичний принцип, що може і має набути статусу *загальногалузевого принципу адміністративного права*. Під інституційною ефективністю слід розуміти здатність органу публічної адміністрації реалізовувати покладені на нього завдання в межах правового порядку, з дотриманням критеріїв доцільності, результативності та економічної обґрунтованості.

Принцип інституційної ефективності включає в себе:

1. Функціональна доцільність (відповідність органу меті його створення). Функціональна доцільність означає, що орган публічної адміністрації має бути інституційно й структурно виправданим з погляду його завдань і повноважень. Інакше кажучи, його існування має бути функціонально обґрунтованим, тобто логічно і юридично пов'язаним із реальною потребою у здійсненні публічних функцій.

Цей критерій передбачає: наявність чітко визначеної мети створення органу, закріпленої у відповідному нормативно-правовому акті; відповідність компетенції органу його функціональному призначенню (орган, який має забезпечувати державну політику у сфері освіти, не може бути дублюючим чи обмеженим в інструментарії для її реалізації); запобігання дублюванню функцій різними суб'єктами (що є проявом функціональної неефективності); відповідність ресурсного забезпечення обсягу делегованих завдань.

Цей аспект тісно пов'язаний із концепцією *раціональної адміністрації*, відповідної до принципів *good governance*.

2. Правова визначеність (законодавче закріплення компетенції, процедур та відповідальності).

Правова визначеність є фундаментальним компонентом як верховенства права, так і інституційної ефективності. Її зміст полягає в тому, що кожен орган публічної адміністрації має діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначений законом (ст. 19 Конституції України).

Цей принцип передбачає: законодавче формалізовану компетенцію органу (предмет, межі, форми реалізації владних повноважень); процедурну визначеність: наявність чітких адміністративних процедур, які регламентують взаємодію з громадянами, юридичними особами, іншими органами влади; визначення відповідальності за невиконання

або неналежне виконання завдань; забезпечення доступу до правових норм, що регулюють діяльність органу (прозорість і передбачуваність).

Правова визначеність також є індикатором інституційної легітимності, що є важливою передумовою ефективного функціонування органу.

3. Результативність (досягнення суспільно значущого результату у межах наданих повноважень).

Цей компонент визначає, наскільки діяльність органу спрямована на досягнення конкретного, вимірюваного, соціально корисного результату, який відповідає його функціональному призначенню.

Результативність включає: цільову спрямованість адміністративної діяльності (завдання повинні реалізовуватися не формально, а заради досягнення публічного інтересу); систему оцінювання досягнутих результатів, яка включає кількісні та якісні індикатори (KPI, стандарти, рейтингування); кореляцію між результатом і витраченими ресурсами (ефективність у вузькому розумінні); наповнення результату соціальним змістом – наскільки діяльність органу реально покращила стан речей у відповідній сфері (наприклад, зменшення рівня безробіття, покращення доступу до освіти, захист прав людини тощо).

У західній адміністративній традиції це часто ототожнюється з поняттям *performance-based governance*.

4. Здатність до інституційного розвитку (гнучкість, адаптивність, модернізаційний потенціал).

Сучасні умови функціонування публічної адміністрації характеризуються динамікою змін: цифровізація, глобалізація, децентралізація, зростання суспільних очікувань. Відтак, ефективний орган має бути інституційно мобільним, здатним до переосмислення внутрішніх процесів і модернізації своєї структури та діяльності.

Це означає: гнучкість – спроможність адаптуватися до змін у законодавстві, публічних політиках, пріоритетах держави; інноваційність – використання сучасних управлінських, цифрових, аналітичних інструментів; самоаналіз і рефлексивність – наявність механізмів внутрішнього моніторингу, стратегічного планування, управління якістю; кадровий потенціал – наявність професійного персоналу, здатного до навчання, мислення та управлінських рішень; інституційну пам'ять – збереження спадковості та внутрішніх стандартів навіть в умовах зміни керівництва чи політичного впливу.

Цей компонент безпосередньо пов'язаний із доктриною *capacity building* та *institutional sustainability* у публічному управлінні.

З огляду на те, що адміністративне право сьогодні перебуває на етапі доктринального оновлення, постає завдання включення принципу інституційної ефективності до системи основоположних принципів публічного адміністрування. Це, у свою чергу, передбачає перегляд підходів до легітимації та оцінювання діяльності органів публічної

влади, запровадження нормативних індикаторів ефективності (у законодавстві про адміністративні процедури, державну службу, місцеве самоврядування), формування юридичних механізмів моніторингу та контролю ефективності інституцій.

Запровадження цього принципу до теоретичної моделі адміністративного права відповідає загальноєвропейській тенденції перехідного публічного права – орієнтованого не лише на формально-юридичне регулювання, а й на досягнення публічної цінності, відповідальності, професійного управління.

Таким чином, інституційна ефективність постає не лише як управлінська характеристика, а як концептуальний орієнтир розвитку галузі адміністративного права. Її визнання принципом сприятиме гармонізації національної адміністративно-правової доктрини з кращими практиками європейського правопорядку.

Література:

1. Авер'янов В.Б. Управлінський зміст виконавчої влади та суб'єкти її здійснення /Державне управління: теорія і практика. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – С. 37-50.
2. Ю.П. Битяк. Теоретичні засади адміністративного права України: проблеми становлення. Монографія – Харків: Логос, 2004

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-2>

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Волохов Олексій Сергійович

*кандидат юридичних наук,
докторант відділу теорії держави і права,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Ефективність законодавства є показником розвитку правової системи держави, та її інститутів і безпосередньо пов'язана з дотриманням принципу верховенства права. Сутнісно термін «ефективність законодавства» часто ототожнюється із якістю, характеризує його форму та зміст, наявність юридичної сили, що обумовлює здатність законодавства регулювати суспільні відносини [1, с. 26]. Ефективність податкового законодавства в Україні завжди була більш політичним питанням, ніж юридичним. Пошук напрямів підвищення ефективності податкового законодавства, зважаючи на

зростання видатків бюджету в умовах війни та нові вимоги МВФ щодо його реформування, має бути пріоритетом для наукових досліджень.

Хоча Податковий кодекс України, як основа податкового законодавства, загалом узгоджується з європейськими нормами, О. Марушак вважає, що цього недостатньо для забезпечення ефективності, адже існує багато факторів, що впливають на податкову політику. Серед головних проблем вчена виділяє: структуру податкових ставок, різницю у ставках для різних секторів економіки, правила надання податкових пільг, а також питання адміністрування податків на національному та локальному рівнях, а іноді навіть суперечливі правові норми [2, с. 607]. Враховуючи той факт, що нас цікавить ефективність податкового законодавства, а не виключно Податкового кодексу, варто звернути увагу на ряд більш загальних питань.

Слід почати з того, що ефективне податкове законодавство має бути стабільним. Створення нових або додаткових нормативних актів для вирішення окремих правових проблем, навпаки може призвести до їх поглиблення. Наприклад, постійне внесення змін до Податкового кодексу України (лише за 2024 рік було прийнято 14 законів про внесення змін до цього Кодексу) призводить не лише до плутаниці під час його застосування в процесі судового розгляду податкових спорів, але й до певного зростання рівня правового нігілізму у платників податків, які між офіційною та «неофіційною» підприємницькою діяльністю, обирають останню, намагаючись уникнути зайвих фіскальних ризиків (штрафів) та бюрократії. При цьому, відповідно до п. 4.1.9 ст. 4 Податкового кодексу України, серед принципів податкового законодавства передбачена його стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому діятимуть нові правила та ставки. Як свідчить практика, законодавець часто порушує цей принцип, що тривалий час навіть було окремою підставою для скасування ряду податкових-повідомлень рішень про донарахування податку¹.

¹ Так, КАС ВС у постанові від 17 березня 2021 року у справі № 816/846/16 зазначив, що принцип стабільності податкового законодавства передбачає обов'язкове дотримання двох заборон: 1) заборона внесення змін до будь-яких елементів податків та зборів пізніше, ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому діятимуть нові правила та ставки; 2) заборона зміни податків та зборів, їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року. Натомість у 2022 році практика КАС ВС у питанні застосування принципу стабільності податкового законодавства кардинально змінилася. У постанові від 19 квітня 2022 року у справі №816/687/16 КАС ВС зазначає, що в конкретних ситуаціях правозастосування правові принципи, в тому числі принципи податкового законодавства, мають розглядатися в їх сукупності. Див. Монаєнко А. Принцип стабільності податкового законодавства крізь призму аналізу практики Верховного Суду, ЄСПЛ, суду ЄС URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/princip-stabilnosti-podatkovogo-zakonodavstva-kriz-prizmu-analizu-praktiki-verhovnogo-sudu-espl-sudu.html>

Іншою стороною ефективності податкового законодавства є чіткість його змісту або формальна визначеність, яка є захистом від можливих проявів державного свавілля. Тут варто звернути увагу на податкове адміністрування. Так, розширення дискреційних повноважень Державної податкової служби України (надалі – ДПС) ставить під питання ефективність податкової політики. ДПС спочатку отримала нові повноваження щодо блокування податкових накладних платникам ПДВ; з часом започаткувала власну практику із включення та виключення компаній до ризикових платників податків тощо. Останнім яскравим прикладом нових дискреційних повноважень ДПС є Закон про внесення змін до Податкового кодексу України № 11084, яким створено окремий перелік платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства, відомий у ЗМІ як «клуб білого бізнесу». При цьому ДПС може на власний розсуд визначати, які платники податків будуть включені до переліку «добросовісних платників», а які фактично є порушниками податкового законодавства та потребують додаткового контролю [3].

Звичайно, такі напрямки податкової політики не забезпечують створення ефективного законодавства. Погоджуємося з К. Велленс, що податкова політика та податкове законодавство мають сприяти просуванню демократичних цінностей і норм, використовуватися для формування демократичних інститутів і практик. Ефективне податкове законодавство формується із врахуванням принципів справедливості та демократичного розвитку, тобто врахування позиції громадян щодо різних законодавчих ініціатив [4, р. 1006]. С. Кумер вважає, що ефективне адміністрування податків вимагає створення законодавством середовища, в якому громадяни будуть зацікавлені в добровільному дотриманні податкового законодавства. Фактично, це базується на моделі стимулювання. Ефективна податкова адміністрація, стверджує С. Кумер, повинна виявляти і карати за порушення законодавства, а також сприяти добровільному дотриманню законодавства шляхом надання якісних послуг платникам податків, шляхом їх навчання та обслуговування, збору, узагальнення, зберігання, пошуку та перевірки інформації, а також створення чіткої системи розгляду скарг, що забезпечує синергію для ефективного та результативного адміністрування податків [5, р. 104].

Хоча юридична ефективність законодавства забезпечується якістю його змісту та досягненням мети правового регулювання, для ефективної реалізації податкового законодавства вкрай важливим є формування активного діалогу на рівні держава-суспільство та врахування позиції громадян щодо діючих норм та запланованих змін. Можна вести тривалі дискусії щодо підвищення ефективності

податкового контролю, запровадження контролю за витратами платників податків, створення нових податків та зміни методики нарахування існуючих [6, с. 315], але на ефективність законів це все впливає лише тоді, коли такі закони належним чином сприймаються населенням. Отже, соціальна ефективність податкового законодавства, яка визначає рівень його сприйняття та виконання у суспільстві, має враховуватися, як під час нормопроєктування, так і процесі реалізації податкового законодавства для досягнення досконалості його змісту.

Література

1. Волохов О. С. До питання визначення поняття «ефективність законодавства» та його використання. Актуальні проблеми політики. 2024. Вип. 73, С. 25-30. URL: <https://doi.org/10.32782/app.v73.2024.3>
2. Марущак О. А. Актуальні питання гармонізації податкового законодавства України до вимог Європейського Союзу. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. № 6. С. 605-610. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/101.pdf>
3. Адвокат розповів, які ризики несе закон Гетманцева про «клуб білого бізнесу» та чого чекати підприємцям URL: <https://fin.informator.ua/uk/advokat-rozpoviv-yaki-riziki-nese-zakon-getmanceva-pro-klub-bilogo-biznesu-ta-chogo-chekati-pidpriyemcyam>
4. Wallace C. A Democratic Perspective on Tax Law. Washington Law Review. 2023. Vol. 98, № 3. P. 948-1006. URL: <https://digitalcommons.law.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5277&context=wlr>
5. Kumar S. Indexing the Effectiveness of Tax Administration. Economic and Political Weekly. 2007. Vol. 42, No. 50. P. 104–110. URL: <http://www.jstor.org/stable/40277058>.
6. Пирога С. С., Пирога І. С. Правові засоби забезпечення ефективності податкового контролю. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Випуск 69. С. 311-316. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/54.pdf>

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НЕДЕРЖАВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ганза Катерина Андріївна

*студентка II курсу спеціальності 081 «Право»
факультету права та економіки*

*Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна
доктор юридичних наук, професор, академік Академії
адміністративно-правових наук,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

У сучасних умовах трансформації освітніх систем та зростання попиту на якісні освітні послуги, особливої актуальності набуває питання щодо діяльності недержавних (приватних) навчальних закладів в Україні. Вони виступають не як альтернативна форма задоволення освітніх потреб громадян, а як самостійні активні учасники ринку освітніх послуг, що сприяють підвищенню якості освіти та впроваджують інновації у сфері освіти. Проте, діяльність українських недержавних навчальних закладів супроводжується низкою проблем, пов'язаних із нормативно-правовим регулюванням, організаційною структурою, контролем якості освітнього процесу та дотриманням державних стандартів освіти. Приватна освіта в Україні пройшла важкий шлях на якому потерпала від невизнання її державою, зверхнього відношення, фінансові утиски та інші проблеми. В Україні недержавні навчальні заклади можуть швидко адаптуватися до змін на ринку праці, впроваджувати новітні освітні технології та системи навчання, орієнтуватися на потреби роботодавців саме завдяки гнучкості і вмінню швидко адаптуватися до соціально-економічних та технологічних змін. Але такі переваги не виключають потреби у належному контролі з боку держави, що гарантує дотримання національних та міжнародних стандартів, нормативно-правових актів, прав студентів і викладачів, а також забезпечення високої якості освіти.

Контроль за діяльністю недержавних навчальних закладів здійснюється як державними органами управління освітою (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, міністерства і відомства України, які мають навчально-виховні заклади, Вища атестаційна комісія України, відділи освіти місцевих державних

адміністрацій), так і внутрішніми структурами самих закладів. Система зовнішнього контролю передбачає отримання ліцензій, акредитацію, перевірки з боку органів державного нагляду, перевірку якості освітніх послуг та атестацію педагогів. Внутрішній контроль реалізується через систему адміністрування якості, внутрішні аудити, педагогічні ради та інші органи самоуправління.

Особливе місце в організації та контролі за діяльністю недержавних навчальних закладів займає правове регулювання. Законодавство України передбачає перелік нормативно-правових актів, які регулюють порядок заснування, функціонування, фінансування та ліквідацію таких закладів. Це, зокрема, Закон України "Про освіту", Закон України "Про повну загальну середню освіту", Закон України «Про вищу освіту» та інші, а також підзаконні акти, інструкції та накази МОН України.

Відповідно до Закону України "Про освіту" від 5 вересня 2017 року, система освіти включає в себе державні і приватні навчальні заклади. [2] Приватні заклади освіти мають право на освітню діяльність за умови дотримання певних вимог, зокрема наявність ліцензії на освітню діяльність, відповідність матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та навчальних програм відповідно державним стандартам. Тому приватні освітні заклади мають рівні права з державними щодо видачі документів про освіту, участі у реалізації державних освітніх програм та доступу до державного фінансування.

Правовий статус недержавного навчального закладу регулюється не лише загальним законодавством про освіту, а й нормами цивільного та господарського права, зокрема в частині його створення, реєстрації, функціонування та ліквідації на підставі того, що приватні навчальні заклади створюються як юридичні особи приватного права. Їх створення та функціонування здійснюється на засадах приватної ініціативи, відповідно до норм цивільного законодавства та специфічних положень у Законі України «Про освіту». Навіть за умови отримання субсидій або інших форм державної підтримки, правовий статус таких закладів залишається приватним. Такі заклади можуть мати власну форму власності, орган управління, статут, рахунки в банківських установах тощо. Водночас, держава залишає за собою право здійснювати нагляд та контроль за їх діяльністю, особливо щодо дотримання академічної доброчесності під час написання наукових робіт (дисертацій, авторефератів, тез, наукових статей, доповідей тощо), санітарно-гігієнічних, технічних, ремонтних вимог та стандартів освітньої якості. Незважаючи на те, що такі вимоги нормативно встановлені, практика функціонування недержавних навчальних закладів в Україні свідчить про низку проблем, зокрема недостатню прозорість діяльності деяких установ, нерівномірний і не завжди

якісний рівень освітніх послуг, порушення умов ліцензування тощо. У зв'язку з цим постає нагальна потреба у вдосконаленні системи контролю, розширенні можливостей громадського нагляду та підвищенні відповідальності за порушення засновників таких закладів.

Подальший розвиток приватної освіти потребує удосконалення законодавства, активного залучення громадян до процесів контролю та оцінки якості освіти, а також підтримки інноваційних підходів до управління недержавними навчальними закладами. Лише за таких умов можна забезпечити стабільне функціонування та розвиток недержавних закладів, сприяти розширенню доступу до якісної освіти та задовольнити інтереси і потреби сучасного суспільства.

Відповідальність за якість освітніх послуг, що надаються такими навчальними закладами, визначається як чинними Законами України, так і постановами КМУ і наказами МОН України. Згідно зі статтею 43 Закону України "Про освіту", заклади освіти, незалежно від форми власності, зобов'язані отримати ліцензію на провадження освітньої діяльності та забезпечувати відповідність освітніх програм державним стандартам, а порушення ліцензійних умов можуть призводити до накладення санкцій з боку державних органів. Крім того, постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 затверджує Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти. [10]

Впровадження сучасних систем адміністрування якості, заснованих відповідно до міжнародних стандартів (ISO), сприяє оперативному виявленню недоліків та запровадженню виправних заходів щодо них. Одним із прикладів є використання стандарту ISO 21001 – міжнародного стандарту, який розроблено спеціально для управління якістю освіти в навчальних закладах. [9] Деякі недержавні навчальні заклади в Україні впроваджують цей стандарт для унайкращення внутрішніх оглядових процедур, що дозволяє виявляти недоліки та оперативно впроваджувати виправні заходи.

Іншим прикладом є застосування стандарту ISO 9001 – третьої версії міжнародного стандарту серії ISO 9000, який встановлює вимоги до системи менеджменту управління якістю, але деякі приватні освітні заклади в Україні адаптують його для підвищення ефективності саме управлінських процесів у своїй діяльності. [8] Впровадження цього стандарту забезпечує прозорість процесів, оптимізацію внутрішніх процедур та поліпшення системи контролю за наданням освітніх послуг.

Аналітичні матеріали Українського інституту розвитку освіти (UIPO) свідчать про те, що інтеграція внутрішніх оглядових процедур із зовнішніми перевітками дозволяє досягти синергії (тобто сумуючого

ефекту взаємодії цих факторів) в управлінні якістю освітніх послуг та стимулює безперервне вдосконалення освітнього процесу в Україні. [5]

Варто також звернути увагу на міжнародний досвід функціонування недержавних навчальних закладів. У багатьох країнах Європи, Азії та Америки існують різні моделі правового регулювання діяльності таких закладів, що дозволяє впроваджувати найкращі практики до вітчизняної системи. Наприклад, у Великій Британії та США велика увага приділяється автономії таких закладів, при цьому забезпечується високий рівень зовнішнього контролю через незалежні інспекції, а у скандинавських країнах активно впроваджуються принципи рівного доступу до освіти незалежно від форми власності навчального закладу [6].

Як приклад недержавного закладу освіти можна навести Міжнародний гуманітарний університет в місті Одеса, який демонструє типову модель приватного вищого навчального закладу. Цей університет має власні установчі документи, що регламентують його діяльність, і функціонує відповідно до вимог чинного законодавства, тобто Закону України «Про освіту» та Закону України «Про вищу освіту». Університет активно впроваджує сучасні технології навчання, системи зовнішнього та внутрішнього контролю якості освіти, а також стандарти, що відповідають міжнародним нормам. Інтеграція сучасних освітніх технологій, міжнародних стандартів освіти, співпраці з іноземними університетами та систем управління якістю дозволяє йому забезпечувати високий рівень надання освітніх послуг, а також сприяти розвитку критичного мислення студентів. За прикладом цього закладу можна побачити, як ефективно поєднувати державні вимоги з гнучкістю управлінських процесів, характерною для недержавних установ, що функціонують на підставі приватного права [7].

Міжнародний гуманітарний університет є яскравим прикладом успішної реалізації сучасних підходів у сфері недержавної освіти, що відповідають як національним нормативним документам, так і міжнародним стандартам якості освіти.

Сучасна система недержавної освіти в Україні є динамічною та перспективною, не дивлячись на численні виклики, що стоять перед нею. Підтримання високих стандартів освітніх послуг можливе лише завдяки чіткому виконанню законодавчих вимог, які встановлюють рамки щодо діяльності закладів освіти. Проте, поряд із нормативно-правовими аспектами, критично важливими стають інноваційні підходи та адаптивність до швидкоплинних змін у сфері освіти.

Отже, для активного зростання конкурентоспроможності освітньої системи України необхідно продовжувати впроваджувати інновації, розвивати стратегічні партнерства та удосконалювати механізми контролю якості освіти. Сучасна освітня політика повинна

стимулювати недержавні навчальні заклади до адаптації до глобальних освітніх тенденцій, що у висновку сприятиме формуванню відкритої та сучасної системи освіти, здатної ефективно готувати справжніх майбутніх фахівців.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.04.2025).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 27 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX : станом на 16 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Уіро. *WIPO*. URL: <https://uied.org.ua> (дата звернення: 15.04.2025).
6. EU law – EUR-Lex. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (date of access: 15.04.2025).
7. Сайт Міжнародного гуманітарного університету. *Сайт Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <https://mgu.edu.ua> (дата звернення: 15.04.2025).
8. Учасники проєктів Вікімедіа. ISO 9000 – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/ISO_9000 (дата звернення: 15.04.2025).
9. Управління якістю в освітніх організаціях за стандартом ISO 21001. *Simply leveraging Quality*. URL: <https://www.dqsglobal.com/uk-ua/navchajtesya/blog/upravlinnya-yakistyu-v-osvitnih-organizacijah> (дата звернення: 16.04.2025).
10. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 : Постанова Каб. Міністрів України від 24.03.2021 № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-п#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

ПОНЯТТЯ ТА ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Гришук Аліна Борисівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності,
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Адміністративне право є провідною галуззю вітчизняного права, яке продовжує змінювати та розширювати свій предмет вивчення та оновлювати свою систему та структуру.

Важливим предметом вивчення адміністративного права є суспільні відносини у сфері державного управління, визначальною рисою яких є те, що вони можуть виникати, змінюватись та припинятись у сфері державного управління. Безперечно, адміністративне право здійснює регулювання й інших видів суспільних відносин, таких наприклад, які виникають зокрема у сфері виконавчої влади, діяльність якої спрямована на виконання законів та інших нормативно-правових актів, також, слід підкреслити, що нормами адміністративного права врегульовано діяльність органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій державної і недержавної форми власності.

Адміністративне право (від «administrare» (лат.) – керувати, управляти) – окрема галузь права у системі права України, норми якої регулюють суспільні відносини, що формуються у сфері управління. Тому адміністративне право часто називають «управлінським правом» чи «правом управління» [1, с. 9].

В юридичній енциклопедії зазначається, що: «адміністративне право – галузь права, якою регулюються суспільні відносини, що виникають у сфері функціонування виконавчої влади [2, с. 48].

Підручник з Адміністративного права України під редакцією Остапенка О. І., Коваліва М. В., Єсімова С. С., Гулак Л. С., Лук'янової Г. Ю., Ніканорова О. В., Цьвок М. С, закріплює положення про те, що адміністративне право регулює відносини, також що пов'язані з реалізацією прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, які не мають владних повноважень, а також юридичних осіб у відносинах з представниками виконавчої влади, органами місцевого

самоврядування, громадськими організаціями та іншими суспільними утвореннями. Адміністративне законодавство за обсягом регулювання адміністративно-правових відносин є одним з найбільш поширених у порівнянні з іншими галузями права [3, с. 7].

Колпаков В.К. вважає, що: «Домінуючим чинником уявлень про галузь права є його предмет – системна сукупність відносин, які регулюються її нормами. Отже, найбільш загальними й об'єктивними ознаками предмета галузі права є: а) наявність суспільних відносин, які забезпечені регулюючим впливом галузевих норм, тобто правовідносин; б) наявність системних зв'язків між такими відносинами» [4, с. 8].

Як слушно зазначає Гринишина Н.В. про те, що «Важливим елементом предмета адміністративного права виступають суспільні відносини, пов'язані з наданням громадянам різноманітних управлінських послуг. До предмета адміністративного права відносяться також суспільні відносини, що виникають у зв'язку з організацією та діяльністю адміністративних судів, тобто у сфері адміністративної юстиції. Також до предмета адміністративного права належать суспільні відносини, які виникають у зв'язку із застосуванням заходів адміністративного примусу та адміністративної відповідальності до фізичних і юридичних осіб. Ознакою, що об'єднує всі види адміністративно-правових відносин є те, що органи публічної адміністрації є у них владною стороною, тобто має право на прийняття владного рішення» [5, с.70].

З вище наведеного варто зазначити про те, що по-перше, адміністративне право є самостійною галуззю вітчизняного права, яке регулює однорідні суспільні відносини у сфері публічного управління, власне щодо виконання законів та підзаконних нормативно-правових актів усіма суб'єктами у державі; по-друге предметом регулювання адміністративного права є суспільні відносини, що пов'язані з порядком захисту прав і свобод людини та громадянина та реалізації можливості надання як фізичним так і юридичним особам необхідних адміністративних послуг, наприклад щодо реєстрації чи визнання статусу тощо; по-третє, відстоювання порушеного права гарантується нормами чинного законодавства шляхом звернення до суду, зокрема до адміністративного, оскільки вони мають право розглядати публічно-правові спори в яких хоча б одна сторона є суб'єктом владних повноважень.

Література

1. Адміністративне право України: підручник В.В. Серета, О.Л. Хитра, Ю.С. Назар, Д.І. Йосифович, Я.М. Когут та ін.; за заг. ред. Ю.С. Назара. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 680 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр.енцикл.» 1998. Т.1: А-Г. 672 с.
3. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.]; [Вид. 2-е, доп.] Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.
4. Колпаков В.К. Предмет адміністративного права: поняття, структура і система адміністративно-правових відносин. Питання адміністративного права. Кн. 2 [відп. за вип. Н. Б. Писаренко]. Х. : ООО «Оберіг», 2018. 182 с.
5. Гринишина Н.В. предмет адміністративного права як базова категорія для виокремлення галузевих принципів адміністративного права. Право та інновації № 4 (44) 2023. С. 69-73.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-5>

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА: ЯКИМ МОЖЕ БУТИ ПОГЛЯД НА СИСТЕМУ?

Коломоєць Тетяна Олександрівна

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент
НАПрН України, Заслужений юрист України,
декан юридичного факультету,
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Розгляд відповідного питання пропонується розпочати із аналізу Стандартів вищої освіти та програм ЄФВВ та ЄДКІ для здобувачів галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право, а, з урахуванням Постанови Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2024 року № 1021 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти», – галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальності D8 Право. Одразу ж варто зазначити, що увагу навчальній дисципліні «Адміністративне право» у вищезазначених документах приділено достатньою мірою, що дає підстави стверджувати, що і в освітньому

процесі її вивченню має приділятися належна увага, в т.ч. й із забезпеченням релевантності її змістовного наповнення тим очікуванням, які держава формулює стосовно неї. Так, зокрема, у Стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня серед Спеціальних (фахових, предметних) компетентностей у розділі «V. Перелік обов'язкових компетентностей випускника» безпосередньо передбачено «СК7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право» [1], поряд із формулюванням моделі її зв'язку із загальними компетентностями та із відповідною їй кореляцією із результатами навчання. У Стандарті вищої освіти для другого (магістерського) рівня вищої освіти, хоча й пропонується дещо узагальнене формулювання спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, а саме: «... СК5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосовування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції», однак, з огляду на місце адміністративного права у системі публічного права, цілком зрозумілим є «охоплення» запропонованим варіантом формулювання авторами й адміністративного права, визначення його значимості в освітньому процесі при підготовці майбутніх правників. Більш показовими у цьому плані є програми предметних тестів як форм атестації – ЄФВВ та ЄДКІ. Так, наприклад, Програмою предметного тесту з права та міжнародного права, затвердженою наказом МОН України від 03.02.2022 року № 107 передбачено окремий розділ «Адміністративне право України. Адміністративне судочинство в Україні», із двома рівнями компетентностей, серед яких: Рівень В. Необхідний кваліфікаційний рівень «Знання», «Розуміння», Рівень С. Необхідний кваліфікаційний рівень «Знання», «Розуміння», «Застосування». Підрозділ, безпосередньо присвячує «Адміністративному праву України», вміщує сім складових, серед яких: 1. Адміністративне право як галузь публічного права – питома вага 10%, 2. Суб'єкти адміністративного права – питома вага – 10 %, 3. Інструменти публічного адміністрування – питома вага – 10 %, 4. Адміністративна процедура. Адміністративні послуги – питома вага – 10 %, 5. Захист прав приватної особи у сфері публічного адміністрування – питома вага – 10%, 6. Службове право – 10 %, 7. Адміністративне деліктне право – питома вага – 10% [2]. Як бачимо, запропоновано достатньо структурований погляд на змістове наповнення відповідного освітнього компоненту, із рівномірним розподілом питомої ваги (на відміну, наприклад, від інших

освітніх компонентів, у змістовному наповненні яких спостерігається різнопорядковістю відповідної уваги) та певною уніфікацією (від рівня «В» до рівня «С») компетентнісних вимірів рівнів. І, нарешті, Програма ЄДКІ з Права та Міжнародного права у редакції у редакції наказу МОН України від 11.04.2024 року № 503 у структурі передбачає вже дві окремі складові «Адміністративне право України» та «Адміністративне судочинство в Україні» із питомою вагою «від 6,5 – 8,5 %». При цьому деталізована структура програми свідчить про те, що складовому елементу під назвою «Адміністративне право України» приділяється достатньо уваги, його складовими визначаються: «Інструменти публічного адміністрування: нормативний акт, адміністративний акт, адміністративний договір» (рівень компетентності «В»), «Принципи адміністративної процедури» (рівень компетентності «С»), «Обмеження, що застосовують до публічних службовців з метою запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» (рівень компетентності «В»), «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» (рівень компетентності «В»), «Види адміністративних стягнень та основні правила їх накладення» (рівень компетентності «С»), «Провадження в справі про адміністративне правопорушення: принципи, стадії, акти, що складають на певних стадіях провадження» (рівень компетентності «С») [3]. Як бачимо, також спостерігається певна уніфікація стосовно компетентнісних вимірів рівнів з відповідного освітнього компоненту, що підтверджує певну стабільність у підходах держави стосовно розуміння компетентнісних рівнів здобувачів-випускників. Чи можна відповідні положення розглядати у співвідношенні із поглядом (сучасним поглядом) на структуру відповідного освітнього компоненту (навчальної дисципліни) «Адміністративне право»? Так. Не тільки можна, але й потрібно.

Традиційно система навчальної дисципліни «Адміністративне право» у вітчизняних правничих школах розглядається у розрізі поєднання декількох складових, вивчення яких навіть певним чином співпадає із їх «прив'язкою» до різних семестрів навчального року. Так, у більшості своїй, що є певною «даниною сформованій традиції вітчизняної правничої освіти», система відповідного освітнього компоненту розглядається як поєднання Загальної та Особливої частин або ж їх оновлений варіант – Загального адміністративного права та Спеціального адміністративного права, із їх вивченням – у третьому та четвертому семестрах другого року навчання, а отже із «закріпленням» відповідних складових системи за різними семестрами навчального року відповідно. Відповідний підхід можна зустріти не тільки у робочих програмах силабусх з навчальної дисципліни у вітчизняних правничих

школах, але й у навчальних посібниках, підготовлених представниками різних наукових та освітянських вітчизняних правничих шкіл. Так, наприклад, таку позицію демонструють автори підручника «Адміністративне право України», підготовленого за загальною редакцією Петра Діхтєвського [4], підручника «Загальне адміністративне право», підготовленого авторським колективом за загальною редакцією Романа Мельника [5], підручника «Особливе адміністративне право» підготовленого авторським колективом за загальною редакцією Бернда Візера, Ярослава Лазура, Тетяни Карабін, Олександра Білаша [6]. А чи може бути іншим погляд на систему навчальної дисципліни «Адміністративне право»? Так. Такий погляд цілком можливий.

З огляду на положення проаналізованих вище Стандартів вищої освіти і програм ЄФВВ та ЄДКІ, розгляд системи відповідного освітнього компоненту «Адміністративне право» цілком можна запропонувати як поєднання декількох рівнозначних (і за обсягом, і за питомою вагою, і за рівнями компетентнісного виміру) складових, серед яких: 1. Адміністративне право як галузь публічного права (із охопленням історичного аспекту формування, предмету, методів, джерел, принципів, адміністративно-правових норм та форм їх реалізації, адміністративних правовідносин тощо), 2. Суб'єкти адміністративного права. 3. Право публічної адміністрації (із акцентом не тільки на організаційно-правовий аспект, але й на детальний аналіз інструментів публічного адміністрування), 4. Право адміністративної процедури (що набуло особливого значення у зв'язку із прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» та формування практики правозастосування), 5. Право публічної служби (Службове право), 6. Адміністративно-деліктне право.

Запропонований варіант, беззаперечно, може бути із певними модифікаціями назв, деталізацію (укрупненням) складових системи у рамках реалізації автономії як науково-педагогічного працівника, який забезпечує викладання відповідної навчальної дисципліни, так і закладу вищої освіти в цілому при розробці, затвердження освітніх програм, навчальних планів тощо. Проте, навіть за наявності таких, в цілому загальний підхід до формування системи відповідної дисципліни має зберігатися, що, з одного боку, дозволяє усунути «практику квапливого, поверхового вивчення тем» у гонитві «встигнути охопити не тільки питання Загальної частини (Загального адміністративного права), але й Особливої (Особливого) адміністративного права впродовж семестру, навчального року (враховуючи розподіл навчального навантаження між різними освітніми компонентами), а, з іншого боку, дозволяє ґрунтовно зосередитися на всіх основних «базових» (фундаментальних)

положеннях адміністративного права, які формують для здобувачів чіткі вектори для подальшого «занурення їх у чудовий багатогранний світ адміністративного права». Такий підхід дозволяє не тільки посилити засади реалістичності вивчення відповідної навчальної дисципліни, впливати на підвищення «якості» результату такого вивчення, але й повною мірою забезпечити узгодження із європейськими освітніми аналогами. Така практика вже впроваджується у 20205-2026 н.р. у п'яти вітчизняних правничих школах у рамках реалізації проєкту «Модернізація юридичної освіти для підтримки європейської та євроатлантичної інтеграції України» (EU4UA) Проєкт Еразмус+ Ка2 «Розвиток потенціалу вищої освіти».

Література:

1. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право: Наказ МОН України від 20.07.2022 р. № 644 URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf>

2. Програма предметного тесту з Права та Міжнародного права: Наказ МОН України від 03.02.2022 року № 107. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/vstup-2022/Prohramy-YEFVV/Zatverdzeni.prohramy.YEFVV/10.02/Pro.zatv.Prohr.predm.testu.pravo.mizhn.pravo-nakaz-107-03.02.2022.pdf>

3. Програма ЄДКІ за спеціальностями 081 Права та 293 міжнародного права на другому (магістерському) рівні вищої освіти: Наказ МОН України від 08.10.2021 року № 1076 (у редакції наказу МОН України від 11.04.2024 № 503). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/Yedynny.derzhavny.kvalifikatsiynny.ispyt/2024/04/11/081-Pravo.ta.293-Mizhnarodne.pravo-mahistr.YEDKI-503.vid.11.04.2024.pdf>

4. Адміністративне право України: підручник/ [П. Діхтієвський, Ю. Вашенко, Н. Задирака, В. Пашинський, В.Клинчук та інші]; за заг.ред. П. Діхтієвського. Київ: «Видавництво Людмила», 2023, 772с

5. Загальне адміністративне право: підручник/ за заг. ред. Р.С.Мельника. Друге видання. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022, 688с

6. Особливе адміністративне право: підручник/ за заг. ред. Бернда Візера, Ярослава Лазура, Тетяни Карабін, Олександра Білаша. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2012, 464 с.

ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЯК СИСТЕМНИЙ ФЕНОМЕН: СТРУКТУРА, ЕПІСТЕМОЛОГІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Колпаков Валерій Костянтинович

<http://orcid.org/0000-0002-8580-3261>

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри конституційного і адміністративного права,

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

У контексті сучасної трансформації публічного права доктрина адміністративного права постає не лише як сукупність теоретичних поглядів на галузь, але й як складна, багатовимірна система, що інтегрує методологічні, концептуальні, функціональні та нормативні підходи. Її системність не зводиться до суто структурного аспекту, а охоплює філософію адміністративного регулювання, логіку взаємозв'язків між суб'єктами, цільові орієнтири публічного адміністрування та трансдисциплінарні моделі правотворення.

Це дослідження присвячено аналізу доктрини адміністративного права як системного феномена – тобто явища, що володіє внутрішньою структурованістю, адаптивністю, методологічною єдністю та здатністю до саморозвитку.

Означення доктрини як феномена[1,с.21] означає вихід за межі її вузького розуміння як простої сукупності наукових положень. У філософсько-юридичному сенсі феномен – це явище, що містить в собі не лише опис реальності, а й механізми її формування та відтворення. З огляду на зазначене, доктрина адміністративного права може бути представлена в онтологічному, епістемологічному, аксіологічному, комунікативному і метатеоретичному вимірах.

В онтологічному вимірі доктрина виступає як форма існування адміністративного права, через яку виявляється структура владного регулювання, організаційного порядку і легітимної дії тощо. У цьому вимірі вона: а) охоплює глибинні уявлення про природу взаємодії держави й особи, публічного інтересу, межі владного втручання; б) формує спосіб мислення щодо сутності публічного адміністрування; в) впливає на формування системи категорій, понять і методів пізнання адміністративно-правових явищ.

В епістемологічному вимірі доктрина виконує когнітивну функцію, зокрема виступає не лише предметом знання, але й способом їх конструювання і засобом пізнання адміністративного права. Вона не лише продукує знання, а й структурує його за допомогою категорій, концептів і понять, визначає раціональні підстави легітимації адміністративної діяльності. При цьому пізнавальні потреби врахування множинності контекстів – історичних, ціннісних, культурних, правових.

Аксіологічний вимір наповнює доктрину ціннісним змістом. У цьому вимірі фіксуються ідеали правової держави, людської гідності, ефективного врядування та легітимного впливу публічної влади. Через нього реалізується нормативне бачення публічного адміністрування, його сервісність, підзвітність, прозорість, спрямованість на захист прав і свобод людини. Ці цінності надають їй нормативного виміру, перетворюючи її з описової моделі на регулятивну матрицю.

У комунікативному вимірі доктрина є формою публічного обговорення адміністративно-правових реалій. Як комунікативний феномен, вона впроваджує концепт деліберативного врядування (від теорії комунікативної дії Юргена Габермаса) який акцентує на впровадженні практик раціонального обговорення, участі заінтересованих сторін, процедурної справедливості та комунікативної легітимності у сфері прийняття управлінських рішень. Тим самим доктрина забезпечує взаєморозуміння між наукою, законотворчістю, правозастосуванням і громадянським суспільством. Саме через комунікативний вимір доктрини артикулюються нові смисли [2, с. 34] публічного врядування, що згодом трансформуються у норми, інститути та практики. Також у цьому вимірі вона дозволяє вибудовувати горизонтальну комунікацію між науковцями, законотворцями, суддями та адміністративними практиками, формуючи цілісний адміністративно-правовий простір.

У метатеоретичному вимірі доктрина системно аналізує і моделює реальність. У цьому контексті вона є не лише своєрідним феноменом генерації знань, а й способом їх організації, інституалізації та легітимації. Саме у цьому значенні доктрину адміністративного права можна визнати складною формою існування, відображення та творення права в публічному просторі. Ці судження цілком корелюються з дослідженнями сучасних західних представників юридичної феноменології, які вважають, що у феноменологічному вимірі правова доктрина, окрім усього іншого, є формою виявлення суспільної організації, легітимації влади та упорядкування публічної поведінки. Зокрема про це свідчать дослідження А-Т. Тименецької [3, с. 5], Б. Вальденфельса [4, с. 11], М. Дойона [5, с. 3], Дж. Чаччо, А. Конделло

[6, с. 397], П. Теодору, П. Алвес, А. Бака [7, с. 17], Э. Пинто, Э. Бюссингер [8, с. 76] та інших.

Феноменальність доктрини адміністративного права проявляється також у її здатності поєднувати і водночас перевищувати інші форми юридичного мислення, такі як поняття, концепт та конструкт.

Поняття фіксує найбільш суттєві, сталі, родові та видові ознаки адміністративного права як галузі. Воно є необхідною логіко-дедуктивною формою юридичного знання, що забезпечує категоріальну визначеність галузі.

Концепт охоплює ширше семантичне поле, включаючи емпіричні, ціннісні, символічні та асоціативні компоненти. Наприклад, концепт «публічне адміністрування» включає не лише адміністративно-правову практику, а й дискурс довіри, сервісності, прозорості та участі.

Конструкт виступає як модельне уявлення про правову реальність, сконструйоване з метою її пояснення, типізації або оптимізації. Це, зокрема, стосується таких моделей, як «модель сервісної держави», «модель деліберативного управління» або «інституційна карта адміністративних процедур».

Доктрина як феномен інтегрує всі ці рівні – вона базується на поняттях, оперує концептами, формує конструкти, але водночас постає як метарівне правового знання, який впорядковує, легітимує і орієнтує розвиток галузі.

З цієї позиції доктрину слід тлумачити як динамічну когнітивну систему, яка: а) описує правову реальність на різних рівнях абстракції; б) забезпечує смислове наповнення правового дискурсу; в) формує методологічну базу для реформування галузі; г) адаптує адміністративно-правову реальність до стандартів правової держави.

Це відрізняє доктрину від суто теоретичної конструкції чи сукупності норм і зумовлює її центральну роль у системному самопізнанні галузі адміністративного права.

Системна доктрина адміністративного права передбачає наявність щонайменше трьох взаємопов'язаних рівнів: аксіоматичного, концептуального, інституційно-нормативного.

Аксіоматичний рівень включає основоположні принципи публічного права (верховенство права, публічний інтерес, юридична відповідальність); концептуальний рівень охоплює доктринальні положення щодо предмета, методу, функцій адміністративного права; інституційно-нормативний рівень представлений системою адміністративно-правових інститутів, процедур, категорій та понять.

Ці рівні не є ієрархічними, а формують динамічну мережу, де зміни на одному рівні спричиняють зсуви на інших.

З огляду на її феноменальний характер, доктрина адміністративного права не лише включає згадані рівні, а й існує як самоорганізована система з такими ключовими властивостями, як структурна відкритість, інтероперабельність, метаструктурність, метаструктурність, самооновлення через критику, символічна щільність.

Через свою структурну відкритість доктрина здатна інтегрувати нові змісти, концепції, поняття, які надходять ззовні (наприклад, з європейської адміністративної практики, філософії права, цифрової трансформації публічного управління). Це відкритість до оновлення – ключ до її живучості.

Завдяки структурній відкритості доктрина здатна інтегрувати нові змісти, концепції, поняття, які надходять ззовні (наприклад, з європейської адміністративної практики, філософії права, цифрової трансформації публічного управління). Це відкритість до оновлення – ключ до її живучості.

Від інтероперабельності кожен рівень доктрини здатен взаємодіяти з іншими як у вертикальній (змістовній), так і в горизонтальній (інституційно-функціональній) площині. Наприклад, аксіоми можуть набувати форми концептів, а концепти – перетворюватись на правові інститути.

Через свою метаструктурність доктрина включає не лише сукупність знань, але й правила їх трансформації, легітимації, інтерпретації. Це метарівень, який дозволяє оцінювати й переосмислювати зміст самої галузі.

Через постійне самооновлення через критику система доктрина не є застиглою. Її функціональність базується на постійній критичній рефлексії: щодо концепцій, правових рішень, адміністративних практик. Це дає змогу уникати догматизму та залишатися релевантною.

Від символічної щільності доктрина є носієм колективного символічного порядку, адже вона відображає усталені уявлення про державу, управління, обов'язок, справедливість, владу. Саме тому зміни у доктрині мають потужний нормативний і культурний резонанс.

Через свою структурну відкритість доктрина здатна інтегрувати нові змісти, концепції, поняття, які надходять ззовні (наприклад, з європейської адміністративної практики, філософії права, цифрової трансформації публічного управління). Завдяки цій відкритості до оновлення вона залишається живою.

Від інтероперабельності кожен рівень доктрини здатен взаємодіяти з іншими як у вертикальній (змістовній), так і в горизонтальній (інституційно-функціональній) площині. Наприклад, аксіоми можуть набувати форми концептів, а концепти – перетворюватись на правові інститути.

Через свою метаструктурність доктрина включає не лише сукупність знань, але й правила їх трансформації, легітимації, інтерпретації. Це метарівень, який дозволяє оцінювати й переосмислювати зміст самої галузі [9, с. 5].

Через постійне самооновлення через критику система доктрина не є застиглою. Її функціональність базується на постійній критичній рефлексії: щодо концепцій, правових рішень, адміністративних практик. Це дає змогу уникати догматизму та залишатися релевантною.

Від символічної щільності доктрина є носієм колективного символічного порядку, адже вона відображає усталені уявлення про державу, управління, обов'язок, справедливість, владу. Саме тому зміни у доктрині мають потужний нормативний і культурний резонанс.

У підсумку, доктрина як системний феномен не зводиться до ієрархії або схеми – це мережева структура правових смислів, що постійно формуються, верифікуються і відтворюються в управлінській, нормативній та науковій практиці.

Доктрина адміністративного права як системний феномен виконує низку ключових функцій, кожна з яких відображає її когнітивну, нормативну та регулятивну роль у структурі галузевого знання. Її значущість полягає не лише в здатності описувати адміністративно-правову реальність, а й у формуванні її смислових горизонтів, створенні інтелектуальних орієнтирів для правозастосування, нормотворення та реформування публічного адміністрування. На наш погляд, до провідних функцій доктрини належать: евристична, інтерпретаційна, прогностична, консолідаційна і легітимаційна.

Евристична функція полягає у формуванні нових знань про предмет галузі адміністративного права. Вона передбачає, по-перше, виявлення нових об'єктів правового регулювання (зокрема таких як електронні публічні послуги, алгоритмічне адміністрування, регуляторна аналітика), а по-друге, оновлення категоріального апарату шляхом переосмислення традиційних понять на кшталт «публічна влада», «адміністративна послуга», «службовий статус» тощо. Результатом реалізації цієї функції є генерування теоретичних підстав для змістовної модернізації адміністративного права як галузі. Її методологічна цінність полягає у підтриманні динаміки правового знання, що дозволяє адаптувати доктрину до змін суспільного середовища.

Інтерпретаційна функція пов'язана з формуванням та вдосконаленням категоріального апарату, за допомогою якого здійснюється тлумачення правових норм, інститутів, процедур. Її субфункції включають побудову доктринального (наукового) тлумачення положень адміністративного законодавства, а також адаптацію нормативної бази до нових управлінських реалій. Наслідком

реалізації інтерпретаційної функції є зменшення рівня правової невизначеності у сфері адміністративного регулювання, особливо у випадках правових лакун, колізій або нормативного релятивізму.

Прогностична функція проявляється у здатності доктрини моделювати можливі напрями розвитку публічного управління та його адміністративно-правового супроводу. До її субфункцій належать: прогнозування трансформацій у сфері публічних сервісів, електронного врядування, адміністративної юстиції, етичного контролю, процедурного адміністрування. Результатом є створення теоретичної основи для стратегічного планування законодавчих змін та інституційної модернізації. У ширшому вимірі, ця функція сприяє посиленню здатності публічної адміністрації відповідати на актуальні соціальні виклики.

Консолідаційна функція спрямована на забезпечення змістовної цілісності галузі адміністративного права в умовах множинності підходів та доктринальних шкіл. Вона передбачає уніфікацію правових дефініцій, узгодження підходів до формулювання категорій, а також консолідацію концептуальної бази, на якій формується нормативне та прикладне знання. Результатом функції є збереження структурної єдності та стабільності адміністративного права як галузі, попри фрагментацію її предмета та постійні зовнішні впливи.

Легітимаційна функція виконує роль символічного й раціонального обґрунтування адміністративної діяльності в очах суспільства. З одного боку, вона сприяє обґрунтуванню правомірності дій органів влади, фіксації меж і засад владних повноважень, публічному виправданню адміністративних рішень. З іншого боку, вона забезпечує змістовну трансформацію управлінських дій у правову норму через ідеї, цінності та принципи, які виробляє доктрина. Результатом реалізації цієї функції є підвищення довіри до публічної адміністрації, що має істотне значення в умовах демократичного врядування.

Усі зазначені функції перебувають у тісному взаємозв'язку, формуючи комплексний механізм впливу доктрини на формування, розвиток і легітимацію адміністративного права як галузі публічного регулювання. Саме завдяки цій функціональній багатшаровості доктрина виконує роль не лише пізнавального інструменту, а й активного чинника правової та управлінської трансформації.

Системність доктрини адміністративного права виявляється, зокрема, у її інтегративному потенціалі, що полягає у здатності поєднувати категорії, інститути та принципи інших галузей права в єдиний управлінсько-нормативний простір. Така інтегративність є ключовою характеристикою сучасної правової доктрини, що забезпечує її функціональну гнучкість, методологічну глибину та здатність до

саморозвитку. Вона виявляється на трьох основних рівнях: галузевому, міждисциплінарному та міжнародно-порівняльному.

На галузевому рівні інтегративність доктрини реалізується через взаємодію адміністративного права з іншими профільюючими галузями публічного права. Насамперед, адміністративне право тісно пов'язане з конституційним правом. Це виявляється у спільному конструюванні правового статусу суб'єктів публічної влади, визначенні організаційних засад державної служби, закріпленні гарантій прав і свобод людини й громадянина. Адміністративне право деталізує та конкретизує положення конституційного права шляхом створення процедурних механізмів реалізації цих засад у виконавчій діяльності.

Водночас, органічна взаємодія простежується з фінансовим правом. Через адміністративно-правові механізми здійснюється регулювання бюджетних процедур, державного фінансового контролю, організації та проведення публічних закупівель. Нормативне перетинання в цих сферах зумовлює формування спільних підходів до процедурності, прозорості та підзвітності.

Системна інтеграція також охоплює інформаційне право. Сучасне адміністративне право неможливо уявити без правових інструментів, які забезпечують цифровізацію публічного управління, доступ до публічної інформації, захист персональних даних, прозорість владних рішень. З огляду на поширення електронних адміністративних послуг, ця інтеграція має дедалі більш структурний характер.

Окрім того, важливою є взаємодія адміністративного права з такими спеціальними галузями, як екологічне, земельне, освітнє право. Усі вони потребують детального регуляторного супроводу у вигляді дозволів, ліцензій, контрольних процедур, інспекційного нагляду – тобто адміністративних механізмів, які забезпечують функціональність відповідних сфер. У такий спосіб адміністративне право виступає не ізольованою галуззю, а загальною сервісною матрицею для багатьох інших галузей, вбудовуючи їх у логіку публічного управління.

Отже, горизонтальна інтеграція доктрини адміністративного права із суміжними галузями публічного права засвідчує її відкритість, гнучкість і здатність утримувати складну міжгалузеву структуру у стані концептуальної та нормативної цілісності. Це, своєю чергою, забезпечує її методологічну стійкість у межах сучасного правового дискурсу.

Для повного розуміння інтегративного характеру доктрини адміністративного права доцільно звернутися до порівняльно-правового аналізу систем публічного адміністрування провідних зарубіжних держав. Такий аналіз дає змогу не лише виокремити доктринальні моделі, притаманні тій чи іншій національній традиції, а

й простежити глибину їхнього впливу на практику публічного управління, адміністративну юстицію та правозастосування загалом.

У Німеччині адміністративне право розвивається у рамках доктринальної моделі *Rechtsstaatliche Verwaltung*, що буквально означає «управління на основі права». Ця модель ґрунтується на конституційній концепції правової держави, центральною ознакою якої є принцип пропорційності (*Verhältnismäßigkeit*). Доктрина адміністративного права тісно пов'язана з юриспруденцією Федерального адміністративного суду, що забезпечує її сталий зв'язок із практикою. Підручники з адміністративного права (зокрема *Grundzüge des Verwaltungsrechts*) побудовані за логікою доктринального поділу тем, що ще раз підтверджує інтегровану природу взаємодії між теорією і практикою.

У Франції сформована модель *droit administratif doctrinal*, що традиційно перекладається як «доктринальне адміністративне право». Французька доктрина має яскраво виражений автономний характер і розвивається паралельно з судовою практикою, часто навіть передбачаючи її зміст. Однією з ключових особливостей є визначальна роль *Conseil d'État* (Державної ради Франції) у формуванні нормативно-доктринального простору. Особливу увагу приділено розвитку інституту публічного інтересу (*intérêt général*), який розглядається як осердя легітимації адміністративного втручання. Доктрина активно продукується університетськими школами (зокрема, *Paris 1 Panthéon-Sorbonne*, *Aix-Marseille*), де адміністративне право викладається не лише як дисципліна, а як самостійний філософсько-правовий дискурс.

У США адміністративне право розвивається у межах моделі *Administrative Law & Regulatory Policy*, що відображає тісний зв'язок із конституційною юриспруденцією, зокрема з принципом належної правової процедури (*due process*). Особливістю американської доктрини є її спрямованість на аналіз легітимності діяльності адміністративних агентств, механізмів *rulemaking*, контролю з боку судів (*judicial review*), а також взаємодії між гілками влади. Доктрина орієнтована не на кодифікацію, а на структурний аналіз процесів – із сильним акцентом на легітимацію регуляторних процедур.

У Польщі адміністративне право функціонує в межах моделі *prawo administracyjne*, яка інтегрує як національні правові традиції, так і європейські стандарти доброго врядування (*good governance*). В останні десятиліття в польській доктрині інтенсивно розвиваються концепти «інституційної спроможності» та «пропорційного адміністративного впливу». Особливо активним є використання доктринальних положень у практиці адміністративної юстиції, у розробці процедур контролю за

діяльністю органів публічної влади та в обґрунтуванні етичних засад діяльності державного службовця.

Узагальнюючи порівняльно-правовий огляд, можна констатувати, що сучасна українська доктрина адміністративного права поступово орієнтується на інтеграцію елементів усіх вищезгаданих моделей. Вона переймає німецьку нормативну системність, французьку концептуальну автономію, американську процедурну орієнтацію та польську здатність до адаптації в європейському контексті. Саме така багатоаспектна відкритість і є виявом її системності та зрілості як теоретичної бази для оновленого публічного адміністрування.

Системна доктрина адміністративного права України, в умовах сучасних трансформацій публічної влади та посилення міждисциплінарного і міжнаціонального діалогу, дедалі більше виходить за межі суто локальної традиції. Це зумовлено передусім її орієнтацією на європейські стандарти публічного адміністрування, які інтегрують такі цінності, як верховенство права, повага до прав людини, належне урядування, прозорість і підзвітність влади. Така орієнтація надає українській доктрині відкритого характеру, що сприяє її включенню до загальноєвропейського науково-практичного простору.

Водночас, національна доктрина потребує адаптивності до кількох різних, але взаємодоповнюваних моделей адміністративного права, що склалися у провідних юрисдикціях. Йдеться про американську модель *rule of law*, яка акцентує увагу на процесуальних гарантіях та судовому контролю над адміністративною владою; французьку модель *doctrine-jurisprudence symbiosis*, де теорія і судова практика перебувають у стані постійного обміну; німецьку традицію нормативної ієрархії, що передбачає системність і принципову підпорядкованість усіх управлінських актів праву; польську модель доброго врядування, орієнтовану на інституційну спроможність, етичність і ефективність адміністративної діяльності.

Разом із тим, доктрина адміністративного права України не є механічною сумою зовнішніх впливів. Вона формує власну модель доктринальної інтеграції, засновану на поєднанні ідеї публічного інтересу, балансу між владою і свободою, принципової прозорості, процедурної справедливості та сервісної орієнтації публічної адміністрації. У цьому контексті саме доктрина виступає інтелектуальним осередком, у якому стикаються філософія публічної влади, інституційна практика, правові традиції й перспективні моделі управлінської модернізації.

Таким чином, доктрина адміністративного права як інтегративна система забезпечує не лише функціональну повноту галузі, але й інституційну відкритість до зовнішнього впливу – як у порівняльному

та міжнародному, так і в міжгалузевому контексті. Вона не лише вбирає у себе доктринальні надбання інших правових систем, а й формує власну якісну парадигму публічного адміністрування, спроможну бути конкурентною, адаптивною та ціннісно вмотивованою.

Визнання доктрини адміністративного права як системного феномена зумовлює необхідність тлумачення системності не лише як описової характеристики галузі, а як повноцінного пізнавального інструмента, методологічної парадигми і принципу формування правового знання. Системність у цьому контексті виконує багаторівневу функцію: вона є і основою побудови доктрини, і способом її осмислення, і стратегічним орієнтиром подальшого розвитку адміністративно-правової науки.

Як онтологічна властивість, системність виражає об'єктивну складність адміністративно-правової реальності. Вона охоплює взаємозалежність норм, інститутів і процедур; функціонування норм у межах міжгалузевих зв'язків; а також вплив зовнішніх – економічних, політичних, технологічних – факторів на трансформацію адміністративного права. У такому баченні система адміністративного права постає не як сукупність ізольованих норм, а як структурована ієрархія функціональних блоків, які взаємодіють відповідно до внутрішньої логіки та змінюються залежно від еволюції суспільного контексту.

У епістемологічному сенсі системність виступає як спосіб організації знання, який ґрунтується на таких засадах: по-перше, мережевому типі мислення, що передбачає відмову від лінійного аналізу на користь виявлення множинних і динамічних взаємозв'язків між правовими категоріями; по-друге, принцип емерджентності, що визнає: властивості доктрини як цілого не зводяться до суми властивостей її окремих складових; по-третє, контекстуальності, за якої зміст правових понять залежить від їх положення в загальній структурі доктринального знання; і, по-четверте, рефлексивності, тобто здатності системи до самоспостереження, самокорекції і саморозвитку – зокрема, через академічну науку, правозастосовну практику, адміністративну юстицію. Усі ці елементи формують системне мислення в адміністративному праві, яке орієнтує дослідника на інтегративне, багатоаспектне та контекстуально чутливе тлумачення галузі як відкритого, складного, саморегульованого організму.

У науковому вимірі системність функціонує як стратегічна методологія. Вона виступає орієнтиром при побудові нових концептуальних моделей – таких, як модель «доброго врядування», «сервісної держави», «юрисдикційного плюралізму». Водночас вона забезпечує методологічну можливість синтезу різних рівневих знань:

інституційних, процесуальних, аксіологічних, техніко-правових – в одному дослідницькому підході. Саме системне бачення дозволяє формувати нове покоління адміністративно-правових теорій, що враховують динаміку нормативної матерії, еволюцію правосвідомості та оновлення публічно-владних функцій.

Отже, системність у межах доктрини адміністративного права є не лише методом пізнання, а універсальною формулою структурної єдності знання, яка дає змогу інтегрувати теорію, норму і практику в єдине цілісне доктринальне поле. Вона визначає не лише структуру правового знання, а й його здатність до адаптації, оновлення та інституційного впливу.

Перехід від уніфікованої ідеологеми «державного управління» до багатокомпонентної моделі публічного адміністрування зумовлює не лише трансформацію адміністративної практики, а й фундаментальне оновлення доктрини адміністративного права. У цьому процесі доктрина вже не постає як додатковий, суто теоретичний прошарок над позитивним правом, а як інтелектуальний центр структурування галузі, що визначає її логіку, змістові межі та перспективи розвитку.

Передусім, системна доктрина формує нове бачення предмета адміністративного права як динамічної системи публічно-правових відносин, яка охоплює не лише управління як таке, а й надання публічних послуг, реалізацію адміністративної відповідальності, гарантування судового захисту, інституціоналізацію партнерства з громадянським суспільством, розбудову регуляторної політики. У цьому сенсі вона відмовляється від вузької моделі владного впливу як визначальної характеристики галузі, натомість утверджуючи парадигму взаємодії, сервісності та збалансованого публічного інтересу.

Разом з оновленням предмета, доктрина сприяє переосмисленню ролі суб'єкта публічного права. Фокус сучасної адміністративно-правової думки зміщується з держави як єдиного центру владних повноважень до моделі множинності суб'єктів публічного адміністрування. Це відкриває простір для осмислення таких нових акторів, як незалежні регуляторні органи, спеціалізовані агентства, державно-приватні партнерства, громадські об'єднання, цифрові платформи. Доктрина створює аналітичні та концептуальні передумови для включення цих суб'єктів до правового поля як повноцінних носіїв функцій публічної влади.

Зі зміною конфігурації суб'єктів доктрина задає й нову архітектуру взаємодії між особою та публічною владою. Вертикальна модель підпорядкування, характерна для традиційного адміністрування, поступається місцем контекстуальній взаємодії, що ґрунтується на принципах партнерства, добросовісності, процедурної справедливості,

прозорості та оскаржуваності управлінських рішень. Саме доктрина окреслює концептуальні рамки нових правових форм – таких як адміністративний контракт, публічно-сервісна відповідальність, юридична легітимність адміністративних рішень як результат інклюзивного і прозорого процесу.

Важливим напрямом трансформації доктрини є також її етичне наповнення. У межах європейської правової традиції особливого значення набувають принципи good governance, управлінської етики, публічної підзвітності. Системна доктрина адміністративного права інтегрує ці принципи у власну структуру, надаючи їм змістової визначеності та нормативного обґрунтування. Вона перестає бути лише логіко-юридичною конструкцією й набуває етико-правового виміру, що формує підґрунтя для культури відповідального, легітимного та людиноцентричного адміністрування.

Нарешті, системна доктрина виступає чинником публічно-правової модернізації. У XXI столітті публічне управління стикається з глобальними викликами: цифровізацією, екологічними кризами, деконструкцією бюрократичної раціональності, появою нових соціальних акторів. У цих умовах доктрина, осмислена як складна і відкрита система, здатна забезпечити методологічну основу для перегляду структури адміністративного судочинства, бути джерелом оновлення Кодексу адміністративного процесу України, а також слугувати концептуальною платформою для розбудови інститутів адміністративного нагляду, медіації, партисипативного управління.

Таким чином, доктрина адміністративного права як системний феномен не лише відображає правову реальність, а й активно її творить. Вона стає ключовим засобом формування нової парадигми публічного адміністрування, яка базується на гармонізації норми, цінності, процедури та ефективності. Саме в цій якості доктрина здатна перетворитися на інтелектуальний каркас сучасної демократичної правової держави, спроможної на складні управлінські рішення, водночас чутливої до людини і права.

Висновки. У межах здійсненого дослідження доктрини адміністративного права як системного феномена проведено концептуальне переосмислення її природи, структури, функціонального потенціалу та ролі у формуванні нового покоління публічного права. У результаті аналізу визначено, що доктрина не є простою сукупністю теоретичних положень чи методологічних орієнтирів, а становить собою складну, багаторівневу пізнавально-нормативну систему, яка не лише відображає, а й активно формує правову дійсність галузі адміністративного права.

Системність у цьому контексті постає не як суто описова характеристика чи логіко-концептуальна побудова, а як онтологічна властивість самої доктрини, що реалізується через методологічну парадигму, здатну забезпечити наукове осмислення, структурне впорядкування та стратегічне оновлення адміністративно-правового знання. Вона стає підґрунтям формування змістовних орієнтирів у процесі модернізації державного управління та реформування адміністративного законодавства.

Функціональний аналіз доктрини засвідчив її багатошаровість і взаємозалежність внутрішніх елементів. Зокрема, такі функції, як евристична, інтерпретаційна, прогностична, консолідаційна та легітимаційна, взаємодіють у межах єдиного когнітивного механізму. Це забезпечує здатність доктрини не лише продукувати знання, а й інтегрувати їх у правозастосовну і нормотворчу практику, слугуючи дієвим інструментом глибокої трансформації публічного управління.

Інтегративний характер доктрини виявляється як у її горизонтальних міжгалузевих зв'язках – із конституційним, фінансовим, цивільним, екологічним правом, – так і у її відкритості до зовнішніх порівняльно-правових впливів. Здатність адаптувати та творчо трансформувати елементи зарубіжних моделей (зокрема німецької системності, французької автономії доктрини, американського процедурного підходу та польської європейської інтегрованості) дозволяє українській доктрині стати частиною глобального правового дискурсу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що системна доктрина адміністративного права перетворюється на концептуальну основу переходу до нової парадигми публічного адміністрування. Ця парадигма орієнтується на пріоритет прав людини, сервісну природу держави, принципи етики, прозорості, партисипації та інституційної адаптивності. У такому вигляді доктрина здатна виступити не лише теоретичною конструкцією, а й інтелектуальним фундаментом демократичної, правової та ефективної публічної влади.

Література

1. Колпаков В. К. Доктрина адміністративного права *ad hoc* феноменологічне праворозуміння. Еволюція адміністративно-правової думки в сучасній Україні. Харків : НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2024. – 137 с. С.21-26.

2. Коломоєць Т. О., Колпаков В. К. Доктрина адміністративного права vs постмодерн: від "сервісної" галузі до права юридичних смислів. *Право України*. 2022. № 4. С. 34-51. DOI: 10.33498/loiu-2022-02-034.

3. Tymieniecka A.-T. Introduction: Phenomenology as the inspirational force of our times. Phenomenology World-Wide. Dordrecht: 2002, Analecta Husserliana, vol 80, pp.1-8. P.6. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-007-0473-2_1

4. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології. К.: "Альтерпрес", 2002. 176 с. С.11.

5. Doyon, M. Normativity, as a Concept in Phenomenology. Encyclopedia phenomenology of law. Springer Cham: Université de Montréal. 2025. DOI: 10.1007/978-3-030-47253-5_186-1;

6. Ciaccio G., Condello A. A Phenomenology of Thirdness in Law: Preliminary Remarks //Third Parties in Criminal Proceedings: A Comparative Law Study. – Cham : Springer Nature Switzerland, 2025. – С. 391-400.

7. Theodorou P., Alves P., Baka A. (eds). Phenomenology of Law and Normativity. Springer International Publishing AG, 2024. 290 p.

8. Pinto E. O. O. R., Bussinguer E. C. A. Phenomenological Attitude in Jurisdictional Provision: A Bridge between Phenomenology and Law. Beijing Law Review. 2024. Vol.15 No.2. P. 690. DOI: 10.4236/blr.2024.152042

9. Kolpakov V. K. Postmodern locations in administrative law: doctrinal understanding and overcoming. Amparo. No. 2. 2022. 68 p. P. 5-15. DOI:10.26661/2786-5649-2022-2-01

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-7>

ПРАВОВИЙ СТАТУС СТАРОСТИ ЯК ПОСАДОВОЇ ОСОБИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Косиця Ольга Олексіївна

доктор юридичних наук,

професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності

ПРАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,

м. Київ, Україна

Староста є однією з форм партисипативної демократії та невід'ємною частиною розвитку сучасної моделі місцевого самоврядування. Децентралізація в Україні триває, і одним із позитивних аспектів її реалізації вважається, серед іншого, запровадження інституту старости. Реалізація реформи місцевого

самоврядування та адміністративно-територіального устрою на практиці є ефективною, однак покращення результатів діяльності влади на місцях неможливе без розуміння теоретичного підґрунтя.

Значну роль в удосконаленні законодавства відіграють концепції та теорії місцевого самоврядування у поєднанні з правилами юридичної техніки. Вони є не лише ідеальними моделями юридичних явищ та процесів, але й виконують функції систематизації та кодифікації права, надання йому стратегічного характеру та активного начала. Такі концепції та теорії є науковим відтворенням політичних, правових, соціальних відносин [1, с. 33]. В умовах вкрай важкої соціально-політичної та економічної ситуації, в якій опинилась наша держава, актуальним і своєчасним вбачається висвітлення поглядів науковців на роль і правовий статус старости як посадової особи місцевого самоврядування в Україні.

Правовому статусу старости приділяли увагу в своїх наукових доробках І.М. Алмаші, М.М. Алмаші, М.І. Баюк, Л.М. Ваколюк, С.М. Ваколюк, М.М. Воронов, І.В. Дробуш, О.В. Зименко, В.В. Ладиченко, Н.В. Левківська, Ю.П. Максименко, І.Ю. Панова, О.В. Сергієнко, Г.С. Ткаченко, О.В. Роговенко та ін.

Запроваджений інститут старости із власними повноваженнями та звітністю, відповідальністю перед людьми, які його обрали, набуває сьогодні великого значення. Саме з метою управління суттєвою часткою суспільних прав в селі або селищі, посилення самоорганізації, самоуправління, мотивації локальних людських спільнот (громад) до саморозвитку на основі ефективного використання власних можливостей запроваджено нову посадову особу місцевого самоврядування – старосту, яким має бути особа, що обирається мешканцями села і якому невеликі громади довіряють ведення своїх справ, прийняття управлінських рішень [2, с. 53]. І.М. Алмаші та М.М. Алмаші називають старосту лідером, якому громадяни надали підтримку. Вважають, що ця нова інституція була запроваджена з метою врахування інтересів всіх жителів населених пунктів в об'єднаних територіальних громадах, задоволення соціальних, побутових та інших потреб жителів населених пунктів, а також швидкого, відкритого, зрозумілого вирішення проблем місцевого значення [3, с. 11].

Розглянемо як визначають правовий статус старости дослідники, які вивчають означений інститут з точки зору різних галузей права та спеціальностей.

Не достатньо чітко законодавчо сформульованим визначення старости вважає І.Ю. Панова, та пропонує старостою вважати виборну посадову особу місцевого самоврядування, яка наділена

повноваженнями, встановленими в законодавстві, що можуть розширюватися, має законодавчо встановлені гарантії реалізації своїх прав та несе відповідальність за свою діяльність [4, с. 104]. Старости характеризують як посадову особу місцевого самоврядування та комунікатора між жителями відповідного старостинського округу та місцевою владою. Особливість його статусу полягає у представленні інтересів жителів певного старостинського округу, процедури призначення на посаду, та виконавчих функціях [5, с. 37].

В той же час, як зазначає М.М. Воронов, муніципально-правовий статус старости означає сукупність його повноважень, принципів, гарантій діяльності та відповідальності, які закріплені в муніципальному законодавстві України. Саме такий статус визначає положення старости в системі місцевого самоврядування в Україні, хоча і має суперечливий характер. Автором запропоновано закріпити положення старости в статусі уповноваженого або представника саме голови об'єднаної територіальної громади в структурі виконавчих органів відповідної сільської, селищної, міської ради об'єднаної територіальної громади. Суперечливість полягає у тому, кого або чого староста є представником – голови об'єднаної територіальної громади або безпосередньо жителів окремих територій, які утворили таку громаду [6, с. 51]. І.В. Дробуш дотримується схожої позиції. Дослідник зауважує, що муніципально-правовий інститут старости має на меті представлення інтересів мешканців відповідних територій, які утворили об'єднану територіальну громаду й віддалені територіально від самого представницького органу місцевого самоврядування [7, с. 50-51].

В цілому серед науковців спостерігається єдиний підхід до визначення правового статусу старости навіть з огляду на їх розгляд та формулювання через призму різних галузей права. На підставі вищевикладеного, пропонуємо виділяти такі спільні елементи правового статусу старости: порядок набуття/припинення статусу; повноваження та функції; права, обов'язки та відповідальність; гарантії діяльності. Отже, правовим статусом старости є регламентована нормативно-правовими актами різної юридичної сили сукупність таких елементів: роль старости в системі місцевого самоврядування, порядок його призначення та звільнення, повноваження та функції, права, обов'язки та відповідальність, а також гарантії реалізації його прав.

Література

1. Шевченко А. О. Муніципально-правовий статус територіальної громади в Україні та зарубіжних державах : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2020. 229 с.

2. Роговенко О. В. До питання про посадові обов'язки старости. *Науковий вісник публічного та приватного права: збірник наукових праць*. 2019, № 3, Том 2. С. 52-59.

3. Алмаші І.М., Алмаші М.М. Староста в реалізації права на місцеве самоврядування: окремі аспекти законодавчого регулювання. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021, № 29. С. 10-18.

4. Панова І. Ю. Правовий статус старости як виборної посадової особи місцевого самоврядування. *Часопис Київського Університету права*. 2018, № 2. С. 101-106.

5. Васильєва, О. І., Бойко О. П., Розвиток інституту старост у контексті партисипативної демократії в Україні. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2021, № 1. С. 34-39.

6. Воронов М. М. Інститут старости у системі муніципального права України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2017, № 23. С. 50-53.

7. Дробуш І. В. Староста як нова організаційна форма місцевого самоврядування та його участь у реалізації соціальної функції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2014, № 10/2, Том 1. С. 48-51.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-8>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТРУКТУРНИХ СКЛАДОВИХ СУЧАСНОГО ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Курінний Євген Володимирович

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри конституційного та адміністративного права,

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

У теорії права, предмет правового регулювання (далі – предмет) відіграє роль первинного та відправного елемента у понятійній системі права. За допомогою предмета встановлюються межі суспільних відносин, що підлягають або повинні піддаватися правому регулюванню нормами відповідної галузі права. Предмет фундаментальної галузі права

має особливе сприйняття бо встановлює не тільки межі широкого пласту споріднених суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню, а й акумулює у собі характерні аксіологічні особливості, за допомогою яких визначається місце і роль конкретної основної галузі права у загальній системі права відповідної держави.

Предмет адміністративного права (далі – ПАП) має власні унікальні характеристики, які визначають особливе, неповторне призначення даної галузі права у суспільному житті, формування та функціонування державно-владного апарату та створення можливостей для позитивної самореалізації громадян у межах рідної країни.

У порівнянні з предметами інших вітчизняних галузей права, вчення про ПАП за останні 33 роки набуло найбільше нових розширюючих його зміст змін. Якщо до 1991 року включно уява про ПАП зводилась лише до відносин державного управління, то завдяки професору І.П. Голосніченко вже з 1992 року у структурі даної галузі права почали виокремлювати також відносини пов'язані з адміністративними деліктами, тобто конструкція ПАП припинила сприйматись як моноструктурна.

З середини дев'яностих років минулого та на початку нульових років поточного століття, майже усі значущі зміни щодо розуміння ПАП відбулися під візіонерським впливом В.Б. Авер'янова. Саме у значній мірі завдяки цьому видатному науковцю у структурі ПАП були виокремлені публічно-сервісні відносини, а також взятий курс на реформатування глибинного суспільного призначення українського адміністративного права з «права державного управління» на «право забезпечення і захисту прав людини» [1, с. 10].

В Академічному курсі адміністративного права України 2004 року за редакцією А.Б. Авер'янова зазначається, що до предмета вказаної галузі права входять групи однорідних суспільних відносин, що формуються: а) у ході державного управління економічною, соціально-культурною, та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям; б) у ході діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг; в) у процесі внутрішньої організації та діяльності апарату усіх державних органів, державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням державної служби або служби в органах місцевого самоврядування; г) у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних

судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права; д) у ході застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність фізичних і юридичних осіб [2, с. 71].

У 2021 році Т.О. Коломоєць та В.К. Колпаков у своїй спільній статті наголошували, що саме вони – відносини щодо виконання адміністративних зобов'язань публічної адміністрації перед суспільством – є узагальненою назвою системної сукупності відносин, що утворюють предмет адміністративно-правового регулювання, або є предметом адміністративного права.

Таким чином, відносини адміністративних зобов'язань (предмет адміністративного права) – це відносини: а) публічного управління; б) відносини адміністративних послуг; в) відносини відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; г) відносини відповідальності за порушення встановленого порядку та правил (адміністративно-деліктні відносини) [3, с. 23].

На перший погляд, у порівнянні зі структурою ПАП викладеною в Академічному курсі, майже відсутні відмінності, тільки з'явилася згадка про так звані адміністративні зобов'язання публічних адміністрацій (що дорівнюють змісту ПАП), державне та самоврядне управління, відповідні внутрішньо-організаційні та державно-службові та комунально-службові відносини – додані до публічного управління та у дещо завуальованому аналогу відносин адміністративної юстиції не згадуються адміністративні суди.

На відміну від першого варіанту структури ПАП, яка складається з п'яти елементів, другий підхід обмежується лише чотирма, що є у цілому краще, бо його автори намагаються уніфікувати та систематизувати ті чи інші однорідні суспільні відносини, які формують ПАП.

Найбільш цікавою, однак й найменш доопрацьованою з останнього варіанту, виглядає новація про відносини адміністративних зобов'язань публічної адміністрації, яка з огляду на свою абстрактність, не дуже підходить для загального відмежування адміністративно-правових відносин від суспільних відносин, що обслуговуються нормами інших «управлінських» галузей права, насамперед – фінансового, земельного, інформаційного права. Для виокремлення безпосередніх відносин, що регулюються нормами адміністративного права від вказаних вище «спеціальних» владно-управлінських відносин, згадана новація про адміністративні зобов'язання, підходить більше, бо допомагає чітко визначити безпосередній об'єкт та предмет (який уособлюють фінанси, земля, інформація) відповідних відносин. Однак й при цьому слід бути обережними, бо як відомо за теоретичними канонами, нормами адміністративного права також забезпечуються процесуальні

(процедурні) та охоронні (деліктні) відносини, що поєднані з відповідними матеріальними та регуляторними відносинами інших «управлінських» галузей права (один з суттєвих проявів фундаментальності адміністративного права).

Говорячи про владно-управлінський блок ПАП, безперечно його краще розглядати цілим, тобто об'єднаним поняттям «публічне управління», проте не слід забувати про значну умовність зазначеного терміну. Безперечно між цими двома різновидами публічно-владного управління є немало спільного: об'єднанча стратегічна задача забезпечення суспільного розвитку з помітною роллю імперативного методу у правовому регулюванні відносин; налагодження та підтримання зворотного зв'язку між виконавчими структурами влади та громадянами; забезпечення належного рівня громадського порядку та громадської безпеки; достатньо висока взаємозамінність між державними та комунальними службовцями на місцевому та регіональному владних рівнях. Однак як доводить практика, достатньо складно комплексно та системно досліджувати усі актуальні проблеми державного та комунального (самоврядного) управління під об'єднаним «науковим брендом» публічного управління, з огляду на ті суттєві відмінності, що існують між його частинами. Насамперед, це: законодавчо визначені цілі та завдання щодо її досягнення; принципи організації та функціонування виконавчо-розпорядчих органів; джерела фінансування, бюджет, власність та її розпорядники; масштаби застосування і дії відповідних управлінських засобів та механізмів; організація та порядок проходження державної та самоврядної служби.

Наступна найбільш контроверсійна проблема стосується доцільності виокремлення самостійного блоку ПАП – відносин адміністративних послуг.

З часу порушення теми цих послуг пройшло не менше чверті століття, за цей час накопичена достатня практика регулювання вказаних відносин, на підставі якої виникають цілком обґрунтовані, підкріплені відповідним досвідом сумніви щодо перспективи подальшого завищеного статусу сервісних відносин у структурі ПАП.

На мою думку, аналіз положень Закону України № 5203-VI від 06.09.2012 «Про адміністративні послуги» та відповідні узагальнені практики, дозволяють стверджувати про наявність значної владно-управлінської складової у порядку забезпечення означених послуг. Які надаються за умов виконання певних вимог з дотриманням законодавчо визначених процедур, що супроводжуються використанням таких обов'язкових управлінських компонентів як облік та контроль.

Також, вивчаючи проблему адміністративних послуг, не слід забувати про тенденції щодо обмеження задіяння повного формату владного управління, бо навіть у теперішніх умовах його елементи застосовують у значній мірі вибірково, щоб в оптимальні терміни отримати максимально позитивний результат, не породжуючи при цьому зайвих бюрократичних перешкод.

Безперечно сервісний блок потребує свого подальшого дослідження, одним з підсумків якого може стати його наступне об'єднання з владно-управлінською складовою ПАП з огляду на їх значну спорідненість, взаємозалежність та значну затребуваність в Україні позитивних результатів від невикористаного потенціалу державного і самоврядного управління.

Література

1. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України: доктринальні аспекти реформування. *Право України*. 1998. № 8. С. 8-13.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / у двох томах: Том 1. Загальна частина. Ред. колегія В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Юридична думка. 2004. С. 584.
3. Тетяна Коломоєць, Валерій Колпаков. Доктрина та предмет: сутність і зміст адміністративного права. *Право України*. 2021. № 10. С. 12-27.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-9>

РЕКОДИФІКАЦІЯ КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: КРОК ВІД ТОТАЛІТАРНОГО ДО ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Пстков Сергій Валерійович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи в військах (силах),
Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

В тоталітарній радянській системі адміністративне право замінило не лише публічне право, а й у багатьох випадках – приватне. Неправильне розуміння термінів і відносин, регульованих двома

складовими цивільного (громадянського) права – публічним і приватним правом, створило умови для перетворення адміністративного права в право каральне. Через це та завдяки внутрішній єдності адміністративного права воно перетворилось відповідно до радянської моделі суспільних відносин у право, яке регулює всі сфери суспільного життя, в тому числі приватно-правові відносини у сфері господарювання, піклування тощо. Засновник людиноцентристської теорії права академік В.Б. Авер'янов вважав що предметом адміністративного права є «сукупність правових норм, котрі регулюють суспільні відносини, що складаються в ході забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, та охорони громадського порядку» [1; с. 263].

Констатуємо, що певні складові у розподілі або розділенні галузей, підгалузей права між собою, що нагромаджувались під час розвитку радянської правової сім'ї, призводять до непорозумінь між різними галузями права в Україні, особливо це стосується адміністративного права. Тому О.П. Рябченко зазначає «сучасна доктрина адміністративного права потребує подальшого розвитку понятійно-категоріального апарату, який має адекватно позначати сутність і зміст нових явищ, що відбуваються у суспільстві» [2; с. 114].

Відповідно до Основ радянського адміністративного права в усіх союзних республіках були розроблені Кодекси про адміністративну відповідальність. Ключовим в системі адміністративного законодавства є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), який був прийнятий 7 грудня 1984 року і введений в дію з 1 червня 1985 року і являє собою кодифікований нормативний акт, що регулює суспільні відносини по притягненню до адміністративної відповідальності[3]. КУпАП з моменту прийняття у 1985 році зазнав десятки змін, та і досі залишається основним актом, що регулює накладення відповідальності за вчинення проступків. Нині КУпАП є таким нормативним актом, який через норми, що містяться в його структурі, непритаманні державам із демократичним устроєм, не сприяє розвитку соціально-економічних відносин, а навпаки їх гальмує.

Адміністративна діяльність як особлива частина науки адміністративного права і як практична реалізація функцій органів публічної влади на сьогодні зазнає кардинальних змін. «Проблема вдосконалення матеріальних норм, якими визначено категорії справ судової адміністративної юрисдикції, зачіпає ще одну проблему – кодифікацію матеріальних норм адміністративного права, пошук шляхів вирішення якої може розглядатись тільки у теоретичній площині» [2; с. 112]. В Україні внаслідок обраного демократичного

вектору відбуваються суспільно-економічні зміни, які виражаються у кодифікації законодавства. Кодифікація – це спосіб систематизації нормативних актів, що здійснюється шляхом перероблення та зведення правових норм, що містяться в різних актах, у логічно узгоджений нормативно-правовий акт, який системно і вичерпно регулює певну сферу суспільних відносин. Кодифікація необхідна для формування сучасного законодавства, яке регулюватиме публічно-правові відносини відповідно до сучасних світових стандартів і конституційних положень. Окрім цього, норми та низка різних підзаконних актів під час кодифікації посядуть своє місце в законодавстві, що спростить їх застосування.

Одним із етапів та проявів кодифікації в реаліях українського державотворення є рекодифікація і трансформація законодавства про адміністративну відповідальність. Під рекодифікацією розуміють законотворчу діяльність, істотну зміну структури та обсягу правової регламентації, що входить до вихідного кодексу (групи кодексів) з урахуванням практики його (їх) застосування, або зміну (включаючи доповнення або виключення) фундаментальних та інших найбільш істотних положень Кодексу (групи кодексів). У даному відношенні принципом рекодифікації КУпАП буде передусім відмова від поєднання в одному нормативному акті норм матеріального та процесуального права. Такий підхід спростить системне розуміння правозастосовувачами положень кодифікованого акта, зробить його цілісним і дасть змогу детально прописати механізм кожної процедури або сутність правового явища.

Наразі зауважимо, що частина матеріальних норм вже перенесена до базових кодексів – Митного, Податкового тощо. Однак цей трансфер (перенос) з КУпАП до інших кодексів нині має несистемний та не науково-необґрунтований характер. Несистемний трансфер потребує регулювання і співвідношення з категоріями нормопроєктування більш високих категорій. У правовій науці процеси систематизації та законотворення мають відбуватись у чіткій послідовності і повністю відповідати закладеним до Конституції України основам права. Трансфер норм це не просто механічне поєднання елементів права між собою, а складова кодифікації – інструмент для вираження перетворень, що відбуваються у суспільстві.

Процес рекодифікації законодавства про адміністративну відповідальність необхідно продовжити та перенести (здійснити трансфер) до базових нормативних актів норми, що містяться в КУпАП та не стосуються сфери державного управління (адміністрування). Зважаючи на те, що склади проступків, що містяться в КУпАП та низці нормативних актів, що регулюють відповідальність у відповідних

суспільно-економічних сферах, по суті не є адміністративними (управлінськими), необхідно змінити термін «адміністративне правопорушення (проступок)» на термін «проступок» у відповідній суспільно-економічній сфері («проступок у митній сфері» або «митний проступок», «проступок у податковій сфері» або «податковий проступок» тощо).

Загальне поняття «адміністративне правопорушення» визначене у ст. 9 КУпАП: «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [3; с. 17]. Коли йдеться про адміністративне правопорушення, насправді мається на увазі порушення встановлених правил поведінки через особисту недисциплінованість особи. Відповідно стверджуємо, що такі проступки є по своїй суті дисциплінарними або, як визначено в п. 22 ст. 92 Конституції України – дисциплінарними правопорушеннями.

Перенесення складів провин у нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини в певних суспільно-економічних сферах, стане основою для ефективного регулювання з боку державних органів щодо захисту прав громадян. Надалі кодекси й закони вимагають внутрішньої систематизації відповідно до соціально-економічних змін у житті суспільства. Виокремлення норм щодо відповідальності за проступки в окремих розділах базових кодексів дасть можливість у подальшому їх поетапне удосконалення згідно з вимогами часу. Найбільш оптимальною є така структура нормативно-правових актів: Загальна частина «Правила поведінки в суспільно-економічній сфері»; Особлива частина «Порушення встановлених правил і відповідальність за них»; Спеціальна частина «Особливості процедур по виявленню й притягненню до відповідальності за вчинення проступків».

Процедури, пов'язані з розглядом проступків, повинні мати позасудовий порядок розгляду. А відтак потребує чіткого регламентування діяльність усіх органів публічної влади, до юрисдикції яких входить дотримання законодавства в окресленій сфері. Спільний процесуальний алгоритм, виписаний в окремому Кодексі, щодо проваджень у справах про проступки, має доповнюватися спеціальними положеннями базових кодексів (Митного, Податкового, Лісового, Повітряного, тощо), що враховують особливості розгляду окремих категорій справ. Такий підхід зробить прозорою процесуальну частину притягнення осіб до відповідальності за проступки, зробить захист прав і свобод людини в деліктних відносинах цілком реальним, а не

декларативним явищем. Так Є.В. Курінний зазначає, що «публічний (суспільний), державний інтерес є похідним від іншої категорії “суспільних потреб” – тих об’єктивно існуючих соціальних викликів, проблем та завдань усвідомлення та бажання втілення яких, формує відповідні групи (види) суспільних інтересів, що повинні складати основний зміст державної (владної) політики, а значить мати відповідну правову регламентацію»[4; 46].

Отже рекодифікація Кодексу України про адміністративні правопорушення – важливий крок від тоталітарного підходу до розуміння та застосування норм адміністративного права. Сукупно завдяки визначеному підходу до публічного права ми досягнемо таких цілей: гуманізації правової системи, відповідності законодавства положенням Конституції України. Простота й зрозумілість законів для громадян свідчатиме про демократизацію суспільства.

Література

1. Авер’янов В.Б. Вибрані наукові праці / ред. Ю.С. Шемшученко, О.Ф. Андрійко. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. 448 с.

2. Рябченко О.П. До питання про реструктуризацію системи адміністративного права: окремі наукові пропозиції // Юридичний вісник Повітряне і космічне право. – Київ: НАУ, 2021. – № 3(60). – С. 110-116.

3. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення/ за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: ЮрінкомІнтер, 2020. 792 с.

4. Курінний Є.В. Об’єкт та предмет українського адміністративного права: змістовна та аксіологічна сутність категорій. Публічне право. 2016. No 1(21). С. 43-51.

ДЕРЖАВНА ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Смерницький Дем'ян Вікторович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу науково-методичної роботи лабораторії
науково-організаційного забезпечення судово-експертної діяльності,
Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

Тригубенко Марина Володимирівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу спеціальної підготовки
та підвищення кваліфікації судових експертів лабораторії
науково-організаційного забезпечення
судово-експертної діяльності,
Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України
м. Київ, Україна*

В сучасних умовах повномаштабної агресії росії проти України важливою складовою воєнного та повоєнного періоду є державна гендерна політика розвитку сектору безпеки та оборони, яка забезпечує рівні права жінок та чоловіків у оборонній сфері, включаючи розвиток оборонно-промислового комплексу та підготовки відповідних технічних фахівців для нього.

Науковці Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко та Ю.П. Сурмін зазначають, що під державною політикою слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни, а також державна політика – це практична діяльність політичних суб'єктів і органів державної влади з реалізації виробленого політичного курсу та досягнення конкретних політичних цілей [1, с. 8]. Тобто, автори констатують, що державна політика в нашій державі – це діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та інших органів державної влади. Отже, державна політика у сфері забезпечення

гендерної рівності твориться зазначеними суб'єктами у межах своєї законодавчо визначеної компетенції.

І. Петренко зазначає, що у найзагальнішому вигляді державну політику визначають основні принципи, норми та діяльність зі здійснення державної влади. Також автор зазначає, що державна політика не завжди поширюється на все суспільство, вона часто регулює лише певні сфери, тобто передбачає вплив на визначену суспільну групу. З цього можна зробити висновок, що сфера забезпечення гендерної рівності є окремим об'єктом державної політики. Автор наводить ряд думок науковців щодо визначення державної політики [2, с. 23].

Так, Л. Пал визначає державну політику як «напрями дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємно пов'язаних проблем» [3, с. 22].

Е. Янг і Л. Куїні наводять низку визначень сутності державної політики, які, на нашу думку, всебічно характеризують її, а саме: це дії, що їх реалізує владний орган; це реакція держави на реальні життєві потреби чи проблеми; зорієнтована на досягнення мети; це курс дій; це рішення щось робити або рішення нічого не робити; здійснюється одним або групою акторів; передбачає обґрунтування дій; це рішення, що вже ухвалене [4, с. 5-6].

До етапів вироблення державної політики належать: визначення та аналіз суспільних проблем, формування цілей і пріоритетів державної політики; розробка державної політики; легітимізація та фінансування державної політики; здійснення та моніторинг державної політики; оцінка державної політики, спрямована на перевірку її ефективності та якості.

Підсумовуючи дослідження щодо сутності державної політики, І. Петренко робить висновок, що найважливішу роль у здійсненні зазначеної політики відіграють законодавчі й виконавчі органи влади, а також громадські об'єднання та організації, які спільними зусиллями можуть істотно впливати на розробку та реалізацію державної політики в певній сфері, відстоюючи свої інтереси [3, с. 25].

Беручи до уваги наведені вище думки науковців, зазначимо, що державна політика включає як елемент систему державного управління (регулювання).

Отже, державну політику у сфері забезпечення гендерної рівності можна визначити як сукупність цілей, державно-регулюючих заходів, рішень і дій або утримання від них, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного регулювання удосконалення зазначеної сфери, яка створює

відповідний безпосередній чи опосередкований державний вплив на діяльність у сфері гендерної рівності.

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» [5] є однією з найбільш важливих резолюцій у сфері політики безпеки. На її виконання був затверджений Кабінетом Міністрів України Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [6], який розроблено відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [7], інших нормативно-правових актів.

Розглядаючи питання державної гендерної політики у розвитку та належному функціонування оборонного та оборонно-промислового комплексу держави необхідно передбачити такі цілі:

- забезпечення належних умов для професійного розвитку жінок, доступу до вищої технічної освіти та професійної технічної освіти (робітничі спеціальності);

- забезпечити рівні права жінок та чоловіків на участь у науково-технічній діяльності: участь у наукових дослідженнях та науково-технічних розробках; підготовці за технічними спеціальностями наукових дисертацій на здобуття наукового ступеня доктор філософії чи доктор наук;

- залучення жінок до виробничих процесів з проєктування, розробки, виготовлення оборонних засобів, військової зброї, засобів спеціальної техніки, інших технічних засобів;

- забезпечення рівних прав жінок та чоловіків на право займатися викладацькою діяльністю у технічній сфері;

- залучення жінок до створення та функціонування науково-технічних парків, які переважно функціонують на базі закладів вищої освіти, та роботи у них;

- залучення жінок до служби у Збройних Силах України, інших силових та правоохоронних органах як технічних фахівців;

- залучення жінок до роботи в державних органах та органах місцевого самоврядування, які приймають участь у формуванні державної політики у науково-технічній сфері.

Запропоновані заходи забезпечать розвиток оборонно-промислового комплексу держави та в цілому науково-технічній сфері, а також реалізацію державної гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони.

Література

1. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова),

К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – 448 с.

2. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм. Віче 10/2011. С. 23-25.

3. Пал Л. А. Аналіз державної політики / Л. А. Пал; пер. з англ. І. Дзюби. – К.: Основи, 1999. – 422 с.

4. Янг Е. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики: Практичний посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Е. Янг, Л. Куїнн; пер. з англ. С. Соколик; наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К.: К.І.С., 2003. – 120 с.

5. Жінки, мир, безпека : Резолюція Ради Безпеки ООН від 31 листопада 2000 року № 1325.

6. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 року № 1544-р.

7. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 52, ст. 561.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-11>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Тимошук Віктор Павлович

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник,

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Попри усі виклики пов'язані з повномасштабною війною стратегічним напрямком для України є європейська інтеграція. Вступ нашої країни до Європейського Союзу є метою і засобом, що сприяє модернізації усіх сфер організації та функціонування держави. Публічна адміністрація України на рівні правил її взаємодії з приватними особами (громадянами та суб'єктами господарювання) також потребує змін. Поточним дороговказом для цих змін є щорічне оцінювання України, яке проводиться Європейською Комісією (далі –

ЄК). Оцінки та рекомендації викладені у Звітах про розширення ЄС визначають пріоритетні завдання для української влади.

Зупинимося наразі на одному питанні – запровадження загальної адміністративної процедури в Україні. У Звіті про розширення 2023 року ЄК назвала Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. (далі – ЗАП) ключовим законом для забезпечення права на належне адміністрування та закликала Україну утримуватися від нових винятків із ЗАП. Окремо була підкреслена саме податкова сфера [1, с 18]. У Звіті про розширення 2024 року у підтвердження і розвитку цих положень зазначено: «Закон про адміністративну процедуру, який набув чинності в грудні 2023 року, уніфікував адміністративні процедури з метою їх подальшого приведення у відповідність з практиками ЄС та зміцнення права на належне адміністрування. <...> У жовтні 2024 року було прийнято закон про узгодження та гармонізацію близько 200 законів із ЗПД та повернення існуючих винятків до сфери його застосування. *Потрібна подальша гармонізація податкового кодексу, сфери земельних відносин та цифрових процедур <...>*». [2, с. 27]. Проаналізуємо коротко два завдання – гармонізація податкового кодексу і сфери земельних відносин, що вже є фактично спрямованими на виправлення «помилки» 2024 року.

Належне впровадження ЗАП потребує недопущення «нових» винятків з його сфери. Кожен новий виняток зменшує регулятивну цінність ЗАП як закону про *загальну* адміністративну процедуру, що поширюється на усі сектори публічного адміністрування. Попри значну роботу українського Уряду і Парламенту із узгодження секторального законодавства із ЗАП та ухвалений 10.10.2024 року Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про адміністративну процедуру» від 10 жовтня 2024 року № 4017-IX (далі – Закон №4017), податковий сектор став особливо проблемним. Хоча у 2023 році податкова служба за ініціативи бізнесу (зокрема, й в особі Ради бізнес-омбудсмена) та експертів теж включалася в напрацювання змін у Податковий кодекс (далі – ПК), і робоча версія законопроекту була готова станом на кінець того ж року. Проте він так і не був поданий до Парламенту. Натомість влітку 2024 року було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства» від 18 червня 2024 року № 3813-IX (далі – Закон 3813), яким статтю 3 ПК доповнено пунктом 3.3, де встановлено, що порядок адміністрування податків, зборів та інших платежів <...> *визначається виключно податковим законодавством*. Відтоді у міжвідомчій комунікації Міністерство фінансів вважає, що необхідність у приведенні положень ПК у відповідність із ЗАП відсутня, оскільки

останній не регулює порядок адміністрування податків, зборів та інших платежів. Таким чином, «оновленим» податковим законодавством та його тлумаченням відповідні органи влади і посадові особи демонструють брак відповідальності у контексті європейської інтеграції. Адже, як вже зазначалося вище, ЄК закликала Україну утримуватися від нових винятків із ЗАП. Прямо була підкреслена податкова сфера. Тож, норма п. 3.3 ПК внесена Законом 3813 прямо суперечить рекомендації ЄК. Саме тому Європейська Комісія і в новому Звіті про розширення 2024 року, реагуючи на цю ситуацію, відзначила *потребу гармонізації ПК із ЗАП*.

Згадана норма ПК не лише віддаляє нас у євроінтеграційному процесі, але й несе прямий ризик конфліктів, коли податкові органи не будуть застосовувати ЗАП у своїй діяльності, а платники податків і адміністративні суди будуть покладатися на ЗАП. Причиною для такої оцінки ситуації є щонайменше ті обставини, що: винятку для податкових відносин не внесено до ч. 2 ст. 1 ЗАП (де визначені винятки зі сфери дії ЗАП); ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) також зобов'язує адміністративні суди до застосування ЗАП при вирішенні податкових спорів. Адже завдяки визначенню з 2005 року у КАСУ критеріїв для оцінки рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень та наступної деталізації цих критеріїв у принципах ЗАП (статті 4, 5-18) у адміністративних судах є підстави перевіряти їх дотримання усіма суб'єктами владних повноважень, у тому числі податковими органами.

Натомість завдяки узгодженню ПК із ЗАП можна буде забезпечити також дотримання у податковому секторі статті 41 Хартії фундаментальних прав ЄС [3], де визначено право особи на належне адміністрування.

Важливо пам'ятати, що ЗАП, визначаючи загальну адміністративну процедуру допускає встановлення особливостей регулювання окремих категорій справ (ч. 2 ст. 3 ЗАП). Отже, якщо для певних питань у податковому секторі треба зберегти та/або встановити відповідну специфіку, то у ПК це теж цілком можливо та навіть необхідно зробити.

Експертний аналіз показував, що у ПК не так багато колізій із ЗАП, і це питання вже частково висвітлювалося [4]. Окрім субсидіарного застосування принципів ЗАП можна відзначити кілька блоків, де ЗАП міг би бути особливо корисним. Зокрема, одним з найчастіше згадуваних механізмів, що має потенціал для покращення завдяки ЗАП є адміністративне оскарження. Використання підходів ЗАП до формування та діяльності органів розгляду скарг в адміністративному порядку, залучення до їх роботи представників бізнес-асоціацій, науковців, неурядових експертів може суттєво підвищити об'єктивність та справедливість розгляду скарг в системі ДПС. Тобто в цілому, визнаючи, що загалом Податковий кодекс є детально розробленим

спеціальним нормативним актом, але він однозначно потребує узгодження із ЗАП. І в будь-якому разі немає підстав для непоширення ЗАП на податкову сферу. Треба відновити зусилля у розробці змін до ПК задля узгодження із ЗАП, а Парламенту – якнайшвидше усунути помилку з новою колізійною нормою пункту 3.3 статті 3 ПК.

Другим блоком, що окремо означений у Звіті ЄС є питання земельних відносин. В Україні це масовий сектор відносин, включаючи отримання земельних ділянок у власність та користування, ринок оренди землі в аграрному секторі, отримання земельних ділянок для будівництва тощо. Замість опрацювання земельних питань у комплексному законі (що був врешті ухвалений як Закон 4017), український парламент виніс це питання окремо та ухвалив Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту інтересів власників земельних часток (паїв), а також застосування адміністративної процедури у сфері земельних відносин» від 08.10.2024 №3993-ІХ, яким вніс нову статтю 17-2 до Земельного кодексу України. Після застосування першого вето глави держави редакцію цієї було суттєво скориговано і частину проблем знято. Але принаймні три норми і надалі викликають зауваження: щодо механізму адміністративного оскарження (нечітка норма, що може ставити під сумнів використання цього механізму у сфері земельних відносин); щодо визнання недійсними протиправних адміністративних актів у цій сфері (цей механізм практично заблоковано); і щодо набирання чинності адміністративними актами у сфері земельних відносин (норма пов'язує це правило з моментом прийняття адміністративного акта, що не відповідає ЗАП, де загальним правилом є набрання чинності адміністративним актом з моменту його доведення до відома особи, у тому числі враховуючи відповідні презумпції і правила, або інший строк, під яким мається на увазі пізніший строк). Отже, і в цьому питанні – узгодження земельного законодавства із ЗАП Українському Уряду та Парламенту ще треба провести додаткову роботу.

Щоб стати повноправним членом ЄС Україні потрібна ефективна система публічного адміністрування. Рекомендації Європейської Комісії у звітах про розширення є цінним дороговказом для нашої країни. Зокрема, рекомендації у частині запровадження загальної адміністративної процедури, гармонізація із ЗАП Податкового кодексу та земельного сектору, мають забезпечити належну дієвість ЗАП, тобто захищеність приватних осіб у відносинах з публічною адміністрацією у відповідних правовідносинах. Владні інституції мають демонструвати ширість змін і реальний та своєчасний поступ у євроінтеграції, а не створювати нових проблем, що віддаляють нас від мети. У цьому зацікавлене все українське суспільство. Юридична наука, зокрема й адміністративного права, має надавати необхідну теоретичну підтримку відповідним процесам.

Література

1. Ukraine Report 2023. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en
2. Ukraine Report 2024. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en
3. Charter of fundamental rights Of the European Union. 2010. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
4. Тимошук В.П. Потенційний вплив Закону України «Про адміністративну процедуру» на податкову сферу. *Вороновські читання (Адміністративні та податкові процедури: чи є підстави конфлікту)* : збірник статей, доповідей та тез учасників міжнар. наук.-практ. конф, м. Чернівці, 4–5 жовтня 2024 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, П. Дуравкін. Харків. 2024. С. 189-197.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-12>

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Тихонова Дар'я Сергіївна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного, адміністративного,

екологічного та трудового права,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Полтава, Україна

Відповідно до Основного Закону України, головною соціальною цінністю визнані людина, її життя, права і свободи, а надання якісних та сучасних послуг громадянам – це завдання публічного управління.

Згідно з пунктом 1 статті 1 Закону України «Про адміністративні послуги» зазначено, адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» [1]. Світова та європейська практики свідчать, що інститут надання адміністративних послуг є чітко налагодженим механізмом, який віддзеркалює демократизм системи державного устрою і спрямований на підвищення

якості життя населення, раціональне та ефективне вирішення проблем громадян [2, с. 280].

Аналізуючи європейський досвід у наданні адміністративних послуг різних держав, можна сказати, що вони є гарним прикладом в моделях управління, орієнтованих на доступність та прозорість для громадян. До ключових принципів, які ми маємо покращити та запровадити в нашій державі, можна віднести: 1) Електронне урядування. Багато європейських країн активно впроваджують електронні послуги, що дозволяють громадянам отримувати адміністративні послуги через інтернет портали. Україна також розвиває свій цифровий застосунок та портал Дія (Держава і я), тому запозичення європейського досвіду не стане на заваді для вдосконалення електронних послуг віцілому; 2) Принцип «Єдиного вікна» – в європейських країнах поширено впровадження механізми, коли громадяни можуть звертатися в одне місце для отримання всіх або більшості адміністративних послуг. Це спрощує процедуру оформлення адміністративної послуги та зменшує час на отримання його результату. В Україні в рамках реформи активно розбудовується мережа Центрив надання адміністративних послуг (ЦНАП), де можна отримати широкий спектр адміністративних послуг; 3) Прозорість та доступність інформації – в Європі високі вимоги щодо прозорості в наданні адміністративних послуг, тому запроваджують антикорупційні програми, державні органи мають звітувати та бути доступними для громадян, надавати доступну інформацію, щодо затребуваних послуг, умов їх надання та строків виконання. Україна також має цю прозору систему в наданні адміністративних послуг, але треба більше запозичувати досвід і практику, щодо прозорості та більшої доступності для громадян; 4) Модель партисипативного управління – ця модель полягає в активному залученні громадян до формування політики, ось наприклад, в питаннях бюджету, коли громадяни визначають, як витратити державні кошти; 5) Модернізація адміністративних послуг – у країнах Європи постійно працюють над вдосконаленням адміністративних послуг через використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, що дозволяють автоматизувати обробку заявок та аналіз даних. Україні можна запозичити такий досвід, бо це значно полегшить та автоматизує роботу державних органів; 6) Залучення громадян та обробка зворотнього зв'язку – в сучасному світі на сьогодні дуже важливою складовою є залучення громадян до процесу прийняття рішень та отримання зворотнього зв'язку щодо якості надання адміністративних послуг. В Європі створені платформи для оцінки якості наданих послуг, що дозволяє державним органам своєчасно реагувати на пропозиції та зауваження.

Зарубіжний досвід в наданні адміністративних послуг демонструє важливість інтеграції технологій, підвищення прозорості та залучення громадян. Загалом, європейський досвід зосереджений на покращенні зручності для громадян, інтеграції цифрових технологій, зменшення бюрократії, боротьба з корупцією та підвищенні якості надання послуг. Україна може запозичити перелічений досвід для покращення якості державного управління, адаптуючи успішні моделі до національних умов та потреб.

Література:

1. Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 05.04.2025);
2. Чечель А.О., Омельянович Р.А. «Державне управління у сфері надання адміністративних послуг: європейський досвід», Право та державне управління 2021р., Том 1, с. 279-284 URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/43.pdf (дата звернення: 05.04.2025)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-13>

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

Чалабієва Маріям Рзаївна

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник сектору
муніципального права та місцевого самоврядування,
Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого
самоврядування Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Упродовж останніх десятиліть в адміністративно-правовій науці простежується посилення інтересу до аналізу соціальної функції держави як ключового складника публічного управління. Особливої актуальності це питання набуло в умовах воєнного стану та посткризової реальності, яка вимагає від державних інституцій максимальної адаптивності, відкритості та інноваційності у способах реалізації владних повноважень. Соціальні послуги, як форма адресної підтримки осіб у складних життєвих обставинах, стали об'єктом

посиленої уваги з боку не лише соціологів, економістів і політологів, але й фахівців з адміністративного права.

Традиційно надання соціальних послуг розглядалося в межах сфери соціального забезпечення. Проте нинішній рівень складності викликів – від внутрішньо переміщених осіб до інституційної дезорганізації місцевого самоврядування в прифронтових регіонах – зумовлює необхідність комплексного переосмислення ролі цих послуг у системі адміністративного регулювання. В сучасних умовах соціальні послуги не лише корелюють із поняттям «державного сервісу», а й фактично перетворюються на складову предмета адміністративного права, уособлюючи взаємодію між державою та людиною в її найуразливішому становищі.

Питання про межі предмета адміністративного права залишається дискусійним і відкритим для переосмислення в умовах трансформаційних процесів у публічному управлінні. Від початку становлення цієї галузі вона тяжіла до регламентації владно-організаційних відносин між державою і суб'єктами, які перебувають у сфері її управлінського впливу. Однак поступовий перехід до сервісної моделі держави, в якій функція обслуговування потреб людини виходить на перший план, вимагає не лише зміни управлінської парадигми, а й відповідної трансформації наукових засад.

У цьому контексті соціальні послуги виступають прикладом змішаних праввідносин, що поєднують публічний інтерес, адміністративну процедуру, елементи соціального договору та принципи соціальної справедливості. Вони є результатом активного втручання держави в життя особи з метою забезпечення її базових прав, у тому числі – права на гідне існування, підтримку у скрутному становищі, реабілітацію після травматичних подій, зокрема пов'язаних із війною, переселенням, втратою близьких тощо.

Саме тому соціальні послуги дедалі частіше розглядаються не як допоміжна сфера, а як індикатор ефективності функціонування адміністративно-правового механізму. Це не лише діяльність із надання допомоги, а й система врегульованих державою процедур, яка потребує спеціального правового статусу виконавців послуг, чітких правил призначення й надання допомоги, захисту персональних даних, створення умов для прозорості й підзвітності.

З огляду на це, вважаємо за доцільне розширити уявлення про предмет адміністративного права, включивши до нього інститут соціальних послуг як окрему функціональну підсистему, яка є автономною у правовому змісті, але взаємопов'язаною із загальними процесами публічного адміністрування. Такий підхід відкриває нові

можливості для формування комплексної адміністративно-правової політики у сфері соціального захисту.

Одним із ключових викликів для адміністративного права в сучасному контексті є формування ефективної моделі соціального сервісу, що враховує динаміку потреб населення, особливо в умовах війни та масштабних внутрішніх переміщень. Територіальні громади в цьому процесі виступають не просто виконавцями делегованих повноважень, а повноцінними суб'єктами формування локальної соціальної політики, здатними оперативно реагувати на виклики і створювати інноваційні адміністративні рішення.

В умовах децентралізації органи місцевого самоврядування отримали суттєві повноваження у сфері надання соціальних послуг, але разом із цим – і значну відповідальність за якість та доступність цих послуг. Практика демонструє, що громади, які вміють формувати партнерства з громадськими організаціями, приватним сектором та використовувати цифрові інструменти, здатні забезпечити більш гнучку, адаптивну і чутливу до потреб людини модель сервісу.

Проте тут і виникає низка адміністративно-правових проблем: нормативна неврегульованість алгоритмів делегування повноважень, нестача уніфікованих процедур, розмитість у визначенні зон відповідальності між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також – брак кваліфікованих кадрів із правовою та соціальною експертизою.

З огляду на це, постає необхідність розробки гнучкого правового механізму, що дозволяє територіальним громадам самостійно адаптувати моделі соціального сервісу під конкретні умови, включно з кризовими. Мова йде не лише про «випереджальне» регулювання, а й про створення умов для правової інноваційності на місцях – запровадження пілотних рішень, спеціальних режимів дії норм, цифрових сервісів для оперативного реагування.

Реалії воєнного стану змусили громади виявити максимальну гнучкість: запуск «мобільних соціальних служб», розгортання пунктів тимчасової підтримки, організація логістики для доставки гуманітарної допомоги, психологічна підтримка в цифровому форматі. Усі ці практики формально залишаються в «сірій зоні» адміністративного права, але по суті є проявами сучасного публічного управління, яке має бути нормативно визнаним і захищеним.

Однією з найдинамічніших тенденцій останніх років, що радикально змінює логіку адміністративно-правового регулювання, є цифровізація. У сфері соціальних послуг вона проявляється через автоматизацію процедур надання допомоги, впровадження електронних платформ для

взаємодії з населенням, цифрову ідентифікацію отримувачів послуг та електронний документообіг між органами публічної влади.

У цьому контексті цифровізація є не лише інструментом оптимізації, а й правовим феноменом, що вимагає нових регуляторних рішень. Питання правової визначеності процедур, прозорості алгоритмів рішень, захисту персональних даних, цифрової інклюзії та доступності цифрових сервісів для маломобільних груп населення виходять на перший план у науковому дискурсі.

На прикладі Єдиного державного вебпорталу електронних послуг «Дія» можна простежити, як цифрові рішення у сфері соціального забезпечення стають частиною адміністративного процесу. Так, подання заяв на отримання допомоги, підтвердження статусу ВПО, запис на прийом до соціального працівника або отримання довідки – все це інтегрується у цифрове середовище, створюючи новий тип адміністративної взаємодії: дистанційної, оперативної, автоматизованої.

Водночас саме у сфері соціальних послуг цифровізація виявляє свої суперечності. З одного боку – вона забезпечує швидкість, прозорість і зменшення корупційних ризиків. З іншого – створює бар'єри для осіб, які не мають достатніх цифрових навичок, доступу до техніки або інтернету. Таким чином, цифровізація породжує нову нерівність, яка має бути юридично врегульована через категорію «цифрових прав» у межах адміністративного права.

На особливу увагу заслуговує і феномен алгоритмічного управління: автоматизовані системи, які приймають рішення щодо права на соціальну допомогу, повинні підпадати під контроль принципів справедливості, пропорційності та оскаржуваності. Відсутність правового механізму перегляду автоматизованого рішення є загрозою для забезпечення прав особи та ставить під сумнів легітимність цифрових форм адміністрування.

Адміністративне право в цьому контексті має сформувати нову концепцію цифрового сервісу як складника публічного управління, забезпеченого як технічно, так і юридично. Це означає необхідність кодифікації адміністративних процедур у цифровому середовищі, запровадження гарантій прозорості алгоритмів, прав особи на цифрову підтримку та створення цифрової інфраструктури з урахуванням принципу універсального дизайну.

Соціальні послуги в сучасних умовах виходять за межі традиційного уявлення про сферу соціального захисту і перетворюються на інтегрований елемент публічного адміністрування. Їхня сутність – не лише у формальному забезпеченні мінімуму виживання, а в гарантії гідності людини, навіть у найбільш складних обставинах. У цьому

контексті адміністративне право має відігравати роль не лише регулятора процедур, а й каталізатора соціальної справедливості, адаптації та цифрової інклюзії.

На завершення варто підкреслити: майбутнє адміністративного права лежить у площині його здатності ефективно відповідати на соціальні запити в режимі реального часу. Саме соціальні послуги, як найлюдяніша форма взаємодії держави з громадянином, здатні стати полем для відновлення довіри до інститутів влади – за умови, що держава не тільки діє, а й чує.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-14>

ДОБІР НА ПУБЛІЧНУ СЛУЖБУ В МИТНИХ ОРГАНАХ: СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Черкунов Олександр Віталійович

кандидат юридичних наук,

*докторант кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

У сучасних умовах розвитку системи публічного управління в Україні особливої актуальності набуває проблема якісного добору кадрів на публічну службу, зокрема в митних органах. Ефективність функціонування митної служби значною мірою залежить від професійного, добросовісного та вмотивованого персоналу, а отже – і від дієвості механізмів добору публічних службовців.

Наразі адміністративно-правове регулювання добору кадрів та проходження публічної служби у системі Державної митної служби України та її територіальних органах перебуває в процесі трансформації, що зумовлено такими чинниками – відсутність конкурсів під час дії воєнного стану, необхідністю гармонізації з європейськими стандартами, оновленням законодавства та зміна істотних умов проходження служби, потребою підвищення інституційної спроможності митних органів у післявоєнний період.

У процесі добору кандидатів на посади в органи публічної влади особливого значення набуває оцінка морально-етичних

компетентностей, які виступають не другорядними, а визначальними характеристиками службової придатності. До таких належать, зокрема, чесність, патріотизм, відповідальність, сумлінність, доброзичливість, принциповість, здатність до командної роботи та вміння вибудовувати ефективну комунікацію. Ці якості формують засадничу основу публічної довіри до інститутів влади, оскільки саме вони демонструють не лише професійну, а й ціннісну відповідність особи вимогам державної служби [9, с. 24–25].

Комплексне вирішення завдань реформування публічної служби неможливе без належної уваги до підбору, підготовки та мотивації персоналу, які сьогодні обґрунтовано визнаються ключовими чинниками забезпечення ефективності державного управління, сталого розвитку та європейської інтеграції України. Сам процес добору кадрів має виходити з об'єктивної оцінки функціональної придатності кандидата до виконання службових обов'язків, що, своєю чергою, потребує подальшої інституційної модернізації відповідних процедур [8, с. 190-191].

З огляду на це, у науковій літературі обґрунтовується доцільність диференціації підходів до конкурсного відбору залежно від професійного статусу осіб – зокрема, шляхом запровадження окремих процедур для випускників ЗВО, молодих фахівців і досвідчених службовців [1, с. 191]. Такий підхід дозволив би створити більш адаптивну модель управління людськими ресурсами в публічному секторі.

Особливої уваги потребує добір персоналу в митні органи, управлінська модель яких має враховувати специфіку діяльності у сфері реалізації митної політики. Це зумовлює потребу в чітких і фахово орієнтованих критеріях добору, заснованих на засадах прозорості, справедливості та рівного доступу [2, с. 94].

Відтак реформування кадрової політики передбачає, з одного боку, вдосконалення конкурсних процедур, а з іншого – підвищення рівня професійної компетентності службовців у відповідності до стандартів належного врядування [3, с. 52]. Як підкреслюється в аналітичних джерелах, запровадження сучасних, об'єктивних методів добору кадрів дає змогу не лише посилити інституційну спроможність публічної служби, а й сприяти утвердженню принципів відкритої конкуренції, рівних можливостей та недискримінаційного доступу до державної служби [4, с. 85; 7, с. 172].

У зв'язку з воєнним станом в Україні тимчасово припинено конкурсний відбір при доборі кандидатів на посади публічної служби. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану»,

призначення на посади державної служби здійснюється без проведення конкурсного відбору [10].

Цей порядок має тимчасовий характер і спрямований на забезпечення безперервності функціонування державних органів в умовах надзвичайного правового режиму. Водночас відмова від конкурсного відбору як інструменту публічного контролю та запобігання корупційним ризикам актуалізує необхідність подальшого моніторингу таких призначень.

Так, відповідно до частини п'ятої статті 570 Митного кодексу України, з особами, які приймаються на службу до митних органів на посади державної служби категорій «Б» і «В», укладаються контракти про проходження служби в митних органах.

З метою практичної реалізації положень частини п'ятої статті 570 Митного кодексу України, що передбачає укладення контрактів про проходження служби з особами, призначеними на посади державної служби категорій «Б» і «В» у митних органах, Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 04 березня 2025 року № 238, яким затверджено Порядок укладення контракту про проходження служби в митних органах та Типову форму контракту [5].

У рамках запровадження контрактної форми проходження служби в митних органах, особливого значення набуває розроблення профілю посади, що становить підґрунтя для визначення загальних та спеціальних вимог до посади та рівня володіння митними компетенціями, якими має володіти особа, відповідно до статті 570 Митного кодексу України.

Перелік митних компетенцій, затверджено наказом Державної митної служби України, з урахуванням обсягу функціонального навантаження.

Таким чином, розроблення профілю посади та закріплення відповідних митних компетенцій у контракті, відповідно до профілю посади, забезпечують правову визначеність очікувань щодо професійної діяльності посадової особи митного органу, слугують інструментом планування кар'єрного розвитку та підставою для оцінювання результативності за системою ключових показників ефективності. Саме останні, відповідно до встановлених критеріїв, повинні бути вимірюваними, прив'язаними до конкретних строків і відповідати пріоритетним завданням, визначених стратегічними документами митного органу. Їх формулювання має виключати можливість суб'єктивного тлумачення, що є важливою умовою належної реалізації принципу службової підзвітності.

Підсумовуючи проведений аналіз, слід констатувати, що ефективність кадрового забезпечення митної служби в сучасних умовах

значною мірою залежить від здатності адміністративно-правового механізму не лише реагувати на поточні виклики, зумовлені воєнним станом, а й забезпечити довгострокову інституційну сталість через впровадження системних змін. Актуальним є поступовий перехід від переважно формального розуміння кадрової роботи до моделі, орієнтованої на управління компетентностями, індивідуальну результативність і ціннісну відповідність персоналу стратегічним завданням митної політики. В умовах нормативної гнучкості, зумовленої особливим правовим режимом, особливої ваги набуває регламентація профілю посади, обґрунтованість спеціальних вимог до кандидатів, а також прозорість критеріїв оцінки їх професійної діяльності. Подальший розвиток адміністративно-правового регулювання в цій сфері має враховувати потребу в поєднанні гнучких управлінських рішень із гарантіями належного публічного контролю, що є засадничою умовою результативності публічної служби в митних органах України.

Література

1. Вольська О.М. Кадрове забезпечення органів влади: проблеми та шляхи вирішення. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*. «Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка». Вип. 2, 2020. С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.2.23>
2. Гаман Т.В., Молдован Е.С. Теоретико-методичні засади розробки управлінської моделі у сфері митної безпеки. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Вип. 31, 2022. С. 90–96. DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2022.31.16>
3. Гончарук Н., Чердиченко А. Модернізація публічного управління в Україні в умовах війни та в поствоєнний період у контексті європейських цінностей. *Аспекти публічного управління*. Т. 10, № 6, 2022. С. 46–54. DOI: <https://doi.org/10.15421/152243>
4. Іванченко А.В. Напрями удосконалення функціонування державної служби в умовах реалізації системних реформ. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Т. 35 (74), № 5, 2024. С. 83–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.5/13>
5. Кабінет Міністрів України. Постанова від 4 березня 2025 р. № 238 «Про затвердження Порядку укладення контракту про проходження служби в митних органах та Типової форми контракту про проходження служби в митних органах». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238-2025-%D0%BF#Text>

6. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20120313#n4128>

7. Нинюк І.І., Нинюк М.А. Реформа публічної служби в Україні: досвід інших країн. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Т. 35 (74), № 1, 2024. С. 169–173. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/29>

8. Сітніков О.О. Модернізація управління персоналом в органах публічної влади: виклики та перспективи. *Актуальні проблеми у сфері публічного управління*. Вип. 35, 2023. С. 189–194. DOI: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.35.36>

9. Сорокіна Н. Розвиток екосистеми управління людськими ресурсами державної служби у контексті формування морально-етичної компетентності державних службовців. *Аспекти публічного управління*. Т. 11, № 1, 2023. С. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.15421/152303>

10. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/ed20150512#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-15>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шаповалова Катерина Іванівна

заступник начальника відділу зв'язків з громадськістю управління

патрульної поліції у Львівській області

Департаменту патрульної поліції,

капітан поліції

м. Львів, Україна

Рівність, свобода і справедливість – три основні принципи демократичного суспільства, на яких базується сучасна правова держава. Саме тому, рівність і недискримінація є одними із пріоритетних напрямів реформування правоохоронної системи України. За останні роки Національною поліцією України (далі – НПУ) досягнуто значних результатів у впровадженні політик рівних можливостей, протидії дискримінації та гендерно-обумовленому

насильству. Чому важливо говорити не тільки про гендерну рівність, а про рівність прав загалом? Тому що мова йде не тільки про чоловіків і жінок або соціальні ролі, а про рівність і справедливість у більш широкому сенсі, рівність і толерантне ставлення щодо всіх громадян, незалежно від віку, стану здоров'я, соціального статусу, походження чи інших факторів. Крім того, дискримінація, мобінг і сексуальні домагання не завжди є гендерно зумовленими.

Для здійснення повноважень щодо забезпечення прав людини в поліції у 2016 році в структурі НПУ було створено спеціалізований підрозділ – Департамент головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України (далі – ДГДПЛУ), у структурі якого функціонує управління дотримання прав людини (далі – УДПЛ). Серед основних завдань УДПЛ: моніторинг, виявлення та реагування на порушення прав людини, які можуть виникнути під час правоохоронної діяльності. Разом із тим, на підрозділ покладено завдання із впровадження в органах поліції загальнодержавної політики гендерної рівності, зокрема, рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, недопущення та усунення проявів дискримінації в діяльності органів (підрозділів) поліції, створення безбар'єрного простору. Значення діяльності УДПЛ в умовах воєнного стану набуває особливої важливості, оскільки забезпечення прав людини на кожному етапі виконання службових обов'язків поліцейськими є одним з ключових аспектів стабільності та правового порядку в державі.

Після початку війни роль поліції значно змінилася. Сьогодні, на поліцію покладаються не лише традиційні функції забезпечення правопорядку, але й виконання завдань, які раніше були притаманні виключно сектору безпеки та оборони. Поліцейські боронять нашу країну у складі спеціальних підрозділів на передовій, забезпечують внутрішню безпеку на прифронтових та відносно мирних територіях країни, документують наслідки воєнних злочинів, що викликає потребу у нових підходах до організації роботи та мобілізації ресурсів.

Після війни, коли відбудова країни стане одним із пріоритетів, поліцейські матимуть завдання допомагати у здійсненні внутрішніх реформ, сприяння нормалізації соціальної ситуації, а також відновленню законності і правопорядку в регіонах, що постраждали від бойових дій. Поліцейські мають бути готовими до роботи з різними соціальними групами, у тому числі, внутрішньо переміщеними особами, ветеранами та цивільними, що пережили травми війни, особами з інвалідністю. Тому, важливим є навчання поліцейських спеціальним методам роботи з людьми, які пережили насильство, враховуючи їх психологічний стан і потреби.

УДПЛ має виконувати важливу роль у створенні та впровадженні нових стандартів, які забезпечать дотримання прав людини у поліції в післявоєнний період. Потрібно ініціювати розробку нових стратегій і програм, спрямованих на забезпечення психологічної підтримки правоохоронців, запобігання дискримінації в поліції, протидії насильству, а також створення безбар'єрного середовища в правоохоронних органах. Ці програми мають враховувати специфіку післявоєнного стану країни, надання допомоги постраждалим від війни громадянам, а також реабілітацію та психологічну підтримку як для правоохоронців, так і для постраждалих осіб.

Формування безбар'єрного простору в Україні набуло особливого значення у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, яке призвело до численних порушень прав людини, масових вбивств, поранень, зникнень, тортур, засуджень, вимушеного переміщення тощо.

Станом на кінець 2024 року, відсутні точні статистичні дані щодо кількості постраждалих, включно із загиблими та пораненими внаслідок воєнних дій, залишаються неповними та варіюються залежно від джерела. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну було зафіксовано 12 654 загиблих та 29 392 поранених серед цивільного населення [1]. Щодо військових втрат, офіційні дані обмежені. Президент України Володимир Зеленський у грудні 2024 року повідомив про 43 000 загиблих українських військовослужбовців з початку війни [2]. Водночас, за оцінками українського Генерального штабу, загальні втрати російських військових перевищують 635 000 осіб станом на вересень 2024 року [3]. Кількість людей з інвалідністю в Україні також зросла внаслідок воєнних дій. За інформацією Міністерства соціальної політики України, станом на червень 2024 року в країні проживає понад 3 мільйони осіб з інвалідністю, що на 300 тисяч більше порівняно з довоєнним періодом [4]. Це зростання пов'язане як із безпосередніми наслідками бойових дій, так і з погіршенням загального стану здоров'я населення. Отже, українське суспільство має бути готовим прийняти і допомагати таким людям адаптуватися до життя.

УДПЛ відіграє важливу роль у створенні безбар'єрного простору в підрозділах Національної поліції, зокрема шляхом реалізації наступних заходів: адаптація матеріально-технічної бази НПУ; забезпечення доступності інформації та комунікації; підвищення кваліфікації та навичок працівників НПУ; співпраця з громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Вагоме значення має навчання правилам безбар'єрної комунікації і підвищення свідомості як працівників

поліції, так і громадян щодо особливостей спілкування з людьми, які мають особливі потреби або інвалідність.

На сьогодні, важливим елементом в системі заходів, спрямованих на дотримання прав людини в НПУ, є психологічне забезпечення. В контексті дотримання прав людини у підрозділах поліції, доцільно впроваджувати два основні напрямки психологічного забезпечення поліцейських. По-перше, це організація навчання технікам самовідновлення і подолання стресу, ефективній комунікації з людьми, які мають особливі потреби, зокрема, людьми з інвалідністю, розладами аутистичного спектра (РАС), порушення слуху, зору чи мовлення, ветеранами війни, навчання щодо деескалації конфліктів та допомоги людям у кризових станах, ПТСР. По-друге, це психологічне забезпечення працівників під час дисциплінарного провадження, яке має включати обов'язкове повідомлення працівників підрозділу психологічного забезпечення про випадки неправомірного застосування сили і спеціальних засобів, зброї, випадки агресивної поведінки з боку поліцейського для своєчасного реагування і надання допомоги.

Також, важливим завданням є розробка та впровадженні програм, що включають в себе психологічну реабілітацію поліцейських після служби в зоні бойових дій, надання психологічної допомоги в умовах високого стресу, а також навчання методам першої психологічної допомоги. Це дозволить допомогти поліцейським у боротьбі з наслідками ПТСР та іншими розладами, забезпечити психологічну стійкість і здатність до виконання службових обов'язків у складних умовах післявоєнного відновлення. Поліція на рівні з іншими державними структурами і громадським сектором має приймати участь у реабілітації постраждалих від воєнних дій. Варто розвивати спортивні програми для підтримки командного духу, спрямовані на відновлення соціальної та психологічної згуртованості.

Отже, Україна робить важливі кроки на шляху до досягнення рівності прав у секторі безпеки. Дотримання прав людини у діяльності НПУ як під час війни, так і в післявоєнний період, є важливим напрямком, що вимагає комплексного підходу до вирішення численних викликів. Ця діяльність має бути спрямована на досягнення максимально рівних і справедливих умов праці, зокрема, на розвиток інклюзивного середовища в правоохоронних органах, що включає адаптацію інфраструктури та подолання комунікаційних бар'єрів; забезпечення рівних можливостей для всіх співробітників поліції, незалежно від їх статі чи соціального статусу, протидію дискримінації, насильству та всім формам порушень прав людини серед поліцейських; належне психологічне забезпечення діяльності поліцейських;

підвищення правосвідомості серед поліцейських і громадян, реабілітацію поліцейських, які брали участь у бойових діях, залученість до реабілітації ветеранів. Це потребує розробки та впровадження нових програм і механізмів внутрішнього контролю, а також розширення партнерських відносин між поліцією, іншими державними органами та установами, громадськими організаціями та ветеранами.

Література

1. ООН: з початку повномасштабної війни в Україні загинули понад 12 тисяч цивільних осіб // Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-ukraina-tsyvilni-viyna/33318629.html> (дата звернення: 18.02.2025).

2. Зеленський: з початку війни Україна втратила 43 тисячі військових // New York Post. 2024. URL: <https://nypost.com/2024/12/09/world-news/ukraine-has-lost-43k-since-start-of-russian-war-zelensky> (дата звернення: 18.02.2025).

3. Війна в Україні: загальні втрати російських військових перевищили 635 тисяч осіб // Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-wsj-viyna-vtraty/33123414.html> (дата звернення: 18.02.2025).

4. В Україні збільшилася кількість осіб з інвалідністю: понад 3 мільйони осіб // Міністерство соціальної політики України. 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23795.html> (дата звернення: 18.02.2025).

РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-16>

ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Арістова Ірина Василівна

*доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри адміністративного та інформаційного права,
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

У доповіді розглядаються умови сучасних суспільних трансформацій як у контексті досягнення Цілей сталого розвитку [1], так і розбудови інформаційного суспільства, що особливого значення набуває для повоєнної побудови України. Безумовно, опрацювання шляхів оптимізації системи органів виконавчої влади у зазначених умовах постає предметом уваги наукової спільноти, у тому числі і юридичної. Автор публікації протягом останніх років неодноразово ініціював дослідження у межах своєї наукової школи, що були зорієнтовані на визначення правового статусу органів виконавчої влади України в умовах інформаційного суспільства та його реалізацію під час вирішення окремих завдань задля досягнення Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) [2, 3].

Одним із напрямів процесу визначення завдань ЦСР постає напрям – ефективне управління [4, с.10], яке передбачає, зокрема, підвищення ефективності дій органів виконавчої влади на основні відкритості та прозорості прийняття рішень. Водночас, це знайшло своє відображення у Цілі № 16 «Мир, справедливість та сильні інститути», а також формулюванні відповідного завдання 16.7 – «Підвищити ефективність діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування» [4, с. 115]. Варто підкреслити, що у Національній доповіді наголошується, що від досягнення цієї цілі в Україні значною мірою залежить досягнення всіх інших Цілей сталого розвитку [4, с. 118]. Це ще раз підкреслює актуальність дослідження шляхів удосконалення органів виконавчої влади

України як одного із провідних суб'єктів публічного управління. Вважаємо, що одним із підходів на цьому шляху постає зважене, конструктивне використання організаційно-правових та технологічних інструментів інформаційного суспільства, що відповідає документам Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (далі – WSIS) у 2023 році щодо прискорення досягнення ЦСР [5].

Результати проведених раніше досліджень [3; 6] дозволили дійти висновку щодо доцільності розвитку інформаційної концепції права в умовах інформаційного суспільства. Доведено, що «інформаційність» системи національного права проявляється як у інформаційній сутності будь-якої норми права (цивільного, адміністративного, трудового та ін. права), так і у посиленні взаємодії будь-якої норми права з нормами інформаційного права у нових умовах сьогодення. Водночас, інформаційні правовідносини можуть поставати невід'ємною частиною комплексних правовідносин, виконуючи як основну, так і забезпечувальну роль. Прикладом взаємодії, наприклад, норм адміністративного права з нормами інформаційного права є формування складного правовідношення, що має комплексний характер – адміністративно-інформаційне (або інформаційно-адміністративне) в залежності від його мети [3]. Вважаємо, що зазначені положення можуть поставати підґрунтям під час формування концепції правового статусу органів виконавчої влади України в умовах інформаційного суспільства.

Опрацювання положень Національної доповіді сприяло розумінню, що органи публічної влади України мають реалізовувати різноманітні функції для виконання відповідних завдань, зокрема управлінську, публічно-сервісну, інформаційну. Слід підкреслити, що саме в умовах розвинутого інформаційного суспільства інформаційна функція виокремилася у самостійну функцію органів виконавчої влади України. До речі, зміст, співвідношення управлінської та інформаційної функцій було досліджено автором ще у 2002 році. Цілком зрозуміло, що реалізація управлінської та публічно-сервісної функції потребує відповідних адміністративно-правових повноважень і йдеться про необхідність існування адміністративно-правового статусу. Виникає закономірне питання: чи існують відповідні повноваження для реалізації інформаційної функції, чи мають вони законодавче закріплення, чи можемо говорити про інформаційно-правовий статус органів виконавчої влади України?

Вважаємо за необхідне підкреслити, що у юридичному середовищі відсутня узгоджена позиція щодо належності зазначених органів публічної влади України до суб'єктів інформаційного права (наприклад, [7; 8]). Таким чином, наведена ситуація постає додатковим аргументом

на користь проведення ґрунтового дослідження правового статусу зазначених органів публічної влади України в умовах розбудови інформаційного суспільства, спираючись на методологію наукової діяльності [2]. Відповідно до зазначеної публікації, наукове дослідження має проєктуватися, а саме, формується завершений цикл наукової діяльності, який визначається трьома фазами: 1) фаза проєктування, результатом якої є наукова гіпотеза та модель (система), яка формує план її реалізації; 2) технологічна стадія – перевірка гіпотези (реалізація системи); 3) рефлексивна фаза – проведення оцінки: чи потрібно коригування гіпотези (моделі) [2].

Незважаючи на те, що зазначені органи публічної влади України загально визнані у юридичному середовищі суб'єктами саме адміністративного права, є усі підстави для дослідження зазначених органів і як суб'єктів інформаційного права. Отже, на першій стадії було висунуто гіпотезу, відповідно до якої зазначені органи публічної влади України можуть бути під час розбудови інформаційного суспільства і суб'єктами адміністративного права, і суб'єктами інформаційного права. А вже на технологічній стадії – здійснено ґрунтовну її перевірку [2].

Під час проведених досліджень [3] було встановлено, що у системі наукових знань про окремі види органів публічної влади України (органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування) не враховано появу нового наукового (юридичного) знання, що зумовлено сьогодишньою об'єктивною реальністю, а саме: 1) стрімким проникненням інформації в усі сфери суспільного життя; 2) динамічним розвитком новітніх інформаційних технологій; 3) цифровізацією суспільства та держави; 4) активізацією становлення інформаційної функції держави і права; 5) формуванням інформаційної сфери суспільного життя, зростанням ролі її інформаційних відносин та необхідністю їх правового регулювання за допомогою норм нової, самостійної комплексної галузі права – інформаційне право; б) становленням нових складових системи інформаційного права, зокрема, правового статусу відповідних суб'єктів (зокрема, органів публічної влади України).

Таким чином, гіпотеза була доведена: обґрунтовано існування у зазначених органів як адміністративно-правового, так і інформаційно-правового статусу, що потребує їх законодавчого закріплення. Запропоновано до статусних нормативно-правових актів правового забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку внести зміни та доповнення щодо врахування появи нових завдань, функції та повноважень органів публічної влади (у тому числі, органів виконавчої влади) в умовах розвитку інформаційного суспільства в Україні.

У доповіді відстоюється обґрунтована позиція, що оптимізації системи органів виконавчої влади України значною мірою сприятиме переосмислення правового статусу органів виконавчої влади України, його класифікації за галузями права – передусім, адміністративного та інформаційного.

Література

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019> (дата звернення: 10.04.2025).

2. Арістова І.В. Органи публічної влади України в умовах розбудови інформаційного суспільства: методологія дослідження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Вип. № 58. Т. 1. 2019. С. 177-186. URL: <https://drive.google.com/file/d/1uf7bwhcul5fGJoQ4lnQeqY-yNQsFvlq3/view?usp=sharing>

3. Арістова І.В. Національний механізм реалізації цілей сталого розвитку в умовах інформаційного суспільства в Україні: роль юридичного механізму та його складових. Монографія: Сучасна парадигма публічного та приватного права в умовах сталого розвитку. Scientific monograph. Vol. 1. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 1-31. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-331-6-1>

4. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://goo.su/mcoIJDc>

5. World Summit on the Information Society Forum 2023. URL: <https://goo.su/W1nHF> (дата звернення 10.04.2025)

6. Арістова І.В. Система права України в умовах інформаційного суспільства та цифрової економіки. *Приватне та публічне право*. 2020. № 3. С. 44-51. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2020.3.9> URL: http://pp-law.in.ua/archive/3_2020/11.pdf

7. Мельник Р.С. Новий погляд на «вічну» проблему: предмет адміністративного права. Питання адміністративного права. Книга друга. Харків, ТОВ «Оберіг», 2018. С.33-52.

8. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : монографія. Харків : Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2010. С. 321-351.

**СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ
У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ:
АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЗАКОНОПРОЕКТУ**

Армаш Надія Олексіївна

*доктор юридичних наук, доцент, заступник директора,
Державне підприємство «Центр судової експертизи
та експертних досліджень» ДСА
м. Київ, Україна*

Правове забезпечення судово-експертної діяльності є визначальним фактором якості правосуддя в умовах правової держави. Професійна експертиза стала інтегральною частиною доказового процесу, що вимагає від законодавця не лише технічного регулювання, а й концептуального осмислення місця та ролі експерта в системі публічної влади.

У світлі публічно-правової доктрини В.Б. Авер'янова судово-експертна діяльність має розглядатись як форма реалізації публічної функції держави – надавати об'єктивну, науково верифіковану правову істину в судовому процесі [1].

Водночас, чинний Закон України «Про судову експертизу» був прийнятий ще в 1994 році та на сьогодні значна частина його положень потребує суттєвого оновлення, встановлення нових підходів до здійснення судово-експертної діяльності, що обумовлено міжнародним досвідом нормативно-правового регулювання такої діяльності та практикою проведення судових експертиз, а також практикою діяльності судово-експертних установ.

Необхідність прийняття нового закону про судово-експертну діяльність обумовлена також низкою змін на державному рівні, зокрема, проведенням судової реформи, в рамках якої судова експертиза є невід'ємною складовою судової системи.

Серед основних проблем, які необхідно врегулювати на законодавчому рівні у сфері судово-експертної діяльності, слід виділити такі.

Потребують законодавчого закріплення основоположні терміни (понятійний апарат) у сфері судово-експертної діяльності з метою єдиного підходу до їх вживання у правозастосовчій діяльності. До таких термінів слід віднести: «експертна ініціатива», «кваліфікація судового експерта», «методика проведення судової експертизи», «судово-експертна діяльність» тощо.

Також існує необхідність удосконалення положень, які закріплюють основні засади здійснення судово-експертної діяльності, та більш чіткого визначення статусу, прав та обов'язків судових експертів, судово-експертних установ та їх керівників.

Нагальною проблемою, що потребує розв'язання на рівні закону, є також врегулювання питання дисциплінарної відповідальності судових експертів.

На законодавчому рівні слід встановити засади дисциплінарної відповідальності, визначити діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Також на сьогодні не визначено державного органу, відповідального за формування державної політики у сфері судово-експертної діяльності. У зв'язку з цим, визначення такого державного органу та його повноважень, створення єдиних підходів до підготовки кадрів для всіх суб'єктів судово-експертної діяльності та підвищення їх кваліфікації, контролю за їх діяльністю є ще одним завданням, яке необхідно врегулювати у сфері судової експертизи.

Крім того, потребує нормативно-правового врегулювання діяльність недержавних судово-експертних установ та діяльність експертів, які не є працівниками державних експертних установ, оскільки за останні роки активно розвиваються приватні установи різних організаційно-правових форм, які об'єднали в собі експертів та фахівців з відповідних галузей знань та надають експертні послуги.

До того ж, експертною спільнотою та науковцями звертається увага на необхідність чіткого визначення складу суб'єктів судово-експертної діяльності.

Актуальною проблемою, що потребує вирішення, є надання права судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих судово-експертних установ, на проведення експертиз, які сьогодні проводяться виключно державними спеціалізованими установами.

Так, відповідно до статті 7 Закону України «Про судову експертизу» виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз. Разом з цим, цей Закон не містить визначення «криміналістичні експертизи».

Тому є необхідність розширити види судових експертиз, які можуть проводитися «приватними» судовими експертами, шляхом відмови від застарілого поняття «криміналістичні експертизи».

Врегулювання окресленого питання дозволить розвантажити науково-дослідні установи судових експертиз, що в свою чергу, позитивно вплине на строки проведення інших експертиз, забезпечить вирівнювання повноважень «приватних» і державних експертів щодо

можливості проведення судових експертиз, збільшить рівень конкуренції між ними.

До тепер у сфері судово-експертної діяльності не налагоджена система самоврядування, хоча створення системи самоврядування судових експертів вже тривалий час обговорюється у колі експертної спільноти.

Наразі існує необхідність у створенні самоврядної організації, що здійснюватиме представництво професійних інтересів приватних судових експертів в органах державної влади, судах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, а також захист професійних інтересів судових експертів, інформування професійної спільноти про практику та проблемні питання судової експертизи, сприятиме підвищенню професійного рівня судових експертів тощо.

Серед організаційних засад проведення судової експертизи актуальним питанням, що потребує врегулювання, є встановлення граничних строків проведення судової експертизи, які на сьогодні не визначені Законом України «Про судову експертизу», а регулюються підзаконними нормативно-правовими актами.

Європейський суд з прав людини суд наголошує, що однією з проблем, що призводить до порушення розумного строку розгляду судової справи, є надмірна тривалість судових експертиз.

Також є потреба врегулювати питання рецензування висновку судового експерта.

До Мініюсту надходить велика кількість звернень від фізичних, юридичних осіб та правоохоронних органів щодо проведення рецензування висновків, складених у кримінальному провадженні, з метою використання рецензії під час оцінки доказів щодо підтвердження чи спростування висновку експерта.

Тому питання проведення рецензування висновку експерта потребує законодавчого закріплення з метою уникнення зловживань суб'єктами, якими використовується рецензія для спростування висновку експерта. Зокрема, рецензування не має підміняти судову оцінку висновку експерта як джерела доказу, а має здійснюватися з метою підвищення кваліфікації судових експертів, обміну набутим ними досвідом.

Серед проблем кадрового забезпечення судово-експертної діяльності, які потрібно врегулювати на законодавчому рівні, є застарілий та неефективний порядок підготовки та підвищення кваліфікації судових експертів.

Удосконалення сфери судово-експертної діяльності також має бути спрямоване на встановлення однакових умов доступу до професії та підвищення кваліфікації для всіх експертів.

Вирішення основних проблемних питань у сфері судово-експертної діяльності можливо розв'язати шляхом комплексного підходу до врегулювання цієї сфери та прийняття відповідного системного законопроекту.

Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» спрямований на: створення єдиного правового регламенту експертної діяльності; запровадження публічних гарантій незалежності та якості експертизи; підвищення довіри до судового процесу.

У структурному плані проект містить 8 розділів, які охоплюють: принципи діяльності; класифікацію суб'єктів; механізми кваліфікації; гарантії незалежності; особливості самоврядування; відповідальність експертів.

У проекті закладено низку принципів, що формують правову і професійну етику експерта, зокрема: верховенство права; об'єктивність і повнота дослідження; наукова вивіреність методик; недопустимість впливу на експерта.

Ці положення конкретизують вимогу правової держави, згідно з якою експертиза має бути не лише технічною процедурою, а правовим актом інтелектуальної оцінки, що підлягає перевірці на основі публічних критеріїв.

Уперше чітко розмежовано: державних судових експертів; приватних експертів; експертні установи (у т.ч. приватні центри); органи саморегулювання.

Принцип паритету доступу до експертної професії відповідає положенням ст. 43 Конституції України щодо права на працю та принципу рівності форм власності.

Окремий розділ присвячено самоврядуванню приватних експертів – створенню асоціацій, реєстрації методик, формуванню етичних кодексів.

Передбачено: навчальні програми; стажування; тестування; атестацію; ведення Єдиного реєстру експертів.

Це відповідає європейській моделі фахової автономії з публічним наглядом, що гарантує якість експертного висновку.

До гарантій діяльності експерта належать: захист від звільнення чи тиску; участь у дисциплінарних процедурах; вибір методик; право відмови від участі у справі.

Ці норми формують інституційний баланс між обов'язком та незалежністю, який має підґрунтя в доктрині поділу влад.

Попри інституційну повноту, потребують доопрацювання: узгодження з процесуальними кодексами (КПК, ЦПК, ГПК, КАСУ); відсутність незалежного органу аудиту експертиз; інформаційна

закритість методик, що суперечить принципу публічності судового процесу.

Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» – це спроба закласти фундамент публічно-доказового виміру правосуддя, у якому експерт є не лише помічником суду, а носієм публічної довіри та професійного авторитету.

Судова експертиза має бути формою служіння праву через науково обгрунтовану істину, а не інструментом підтвердження адміністративної доцільності.

Література

1. Авер'янов В. Поняття органу виконавчої влади як базового елемента апарату державного управління //Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К: Факт, 2003. – С. 54-58.

2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. ВВР України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Про судово-експертну діяльність : проект Закону України. 2021. 57 с.

4. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.11.2021 р. № 1834-IX.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-18>

ВПЛИВ ТА ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ

Голотін Ігор Генадійович

Фізична особа-підприємець,

м. Київ, Україна

В умовах воєнного стану, який запроваджується внаслідок агресії проти України, перед державним апаратом постає завдання забезпечення стійкості, оперативності та ефективності державного управління. У таких умовах адміністративне право стає одним із ключових інструментів правового регулювання діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, військових адміністрацій, а також інших суб'єктів публічної влади [1].

Воєнний стан змінює формат функціонування державних інституцій: посилюється роль виконавчої вертикалі, впроваджуються тимчасові обмеження прав і свобод, застосовуються надзвичайні управлінські заходи. Все це вимагає чіткого правового механізму, що забезпечує баланс між безпекою держави та дотриманням правових стандартів [2]. Саме адміністративне право забезпечує цей механізм – через регламентацію повноважень, встановлення процедур, контроль за законністю дій посадових осіб, а також відповідальність за зловживання владою [3].

Проблема полягає в тому, що чинна система адміністративно-правового регулювання не була повною мірою адаптована до умов воєнного стану. Наявні норми не завжди передбачають механізми швидкого реагування, мобільного управління та юридичного супроводу рішень, які приймаються в екстрених ситуаціях [4].

Таким чином, актуальність теми дослідження полягає у необхідності:

- переосмислення ролі адміністративного права в системі державного управління під час воєнного стану [5];
- адаптації правового поля до умов підвищеної загрози [6];
- забезпечення правового супроводу управлінських рішень, що мають особливий характер [7].

Шляхи вирішення проблеми:

1. Необхідно актуалізувати адміністративне законодавство з урахуванням воєнного стану: передбачити спеціальні процедури ухвалення рішень, механізми делегування повноважень, чіткі обмеження прав громадян у надзвичайних умовах, відповідальність за порушення порядку [8].

2. Органи державної влади мають бути здатними до швидкої мобілізації ресурсів, гнучкої перебудови функціональних структур, а також до забезпечення безперервності роботи в умовах загрози [9]. Це вимагає оптимізації організаційної структури, цифровізації управління, посилення міжвідомчої взаємодії [10].

3. Потрібно проводити підвищення кваліфікації державних службовців із питань правозастосування в умовах надзвичайних ситуацій, щоб забезпечити їхню обізнаність з правовими наслідками прийнятих рішень [11].

4. Удосконалення системи адміністративного контролю дозволить своєчасно виявляти порушення, уникати зловживань владою та забезпечити дотримання принципу верховенства права навіть в умовах обмеження окремих конституційних прав [12].

Адміністративне право в умовах воєнного стану набуває особливого значення як ефективний інструмент державного управління, що

забезпечує правову підтримку прийняття оперативних рішень, стабільність функціонування органів влади, а також дотримання балансу між безпековими потребами держави та захистом прав і свобод громадян.

Воєнний стан виявив як сильні сторони, так і вразливості системи адміністративно-правового регулювання. Це стало поштовхом до переосмислення ролі адміністративного права в умовах кризових ситуацій. Застосування адміністративного ресурсу у форматі надзвичайних режимів дозволило мобілізувати державний апарат, однак вимагає подальшого вдосконалення законодавства, процедур і механізмів контролю.

В свою чергу, така недосконалість та неготовність адміністративного законодавства призвела до перевантаження судів. Адже, всі неврегульовані питання (аспекти) мали вирішуватись, саме, в судовому порядку.

Для підвищення ефективності роботи державного апарату необхідно:

- адаптувати чинне адміністративне законодавство до потреб особливого періоду;
- забезпечити гнучкість управлінських структур;
- сформулювати систему підготовки кадрів з орієнтацією на кризові виклики;
- запровадити ефективні засоби контролю та юридичної відповідальності;
- розглянути ідею більш глибокої децентралізації, передачу місцевим громадам частину функцій виконавчої гілки влади. Використати основи лібертаріанства, як ідею індивідуальної свободи та мінімізації розміру державного апарату.

Таким чином, модернізація адміністративного права у світлі воєнних викликів має стати не лише відповіддю на сучасні загрози, але й основою для зміцнення державного управління в повоєнний період та забезпечення стійкого розвитку України як правової держави.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Конституція України : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.

4. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 13. Ст. 222.
5. Тищенко О.І. Адміністративне право в умовах надзвичайного стану: концептуальні основи регулювання. Юридична думка. 2022. № 2. С. 45–53.
6. Державне управління в умовах війни: аналітична доповідь / за ред. І. Коліушка. Київ : Центр політико-правових реформ, 2023. 48 с.
7. Гуменюк В.В. Воєнний стан: адміністративно-правові засади та механізми реалізації. Вісник НАДУ. 2022. № 4. С. 33–41.
8. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 38. Ст. 385.
9. Білоус В.М. Організаційно-правові механізми державного управління в умовах воєнного стану. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2023. Вип. 46. С. 57–65.
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.
11. Підвищення професійної компетентності державних службовців в умовах війни / кол. авт.; за заг. ред. Т.М. Мотренка. Київ : НАДС, 2023. 76 с.
12. Верховенство права під час воєнного стану: науково-практичний огляд / за ред. Н. Костюченко. Харків : Право, 2023. 92 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-19>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНИХ НОТАРІАЛЬНИХ АРХІВІВ НА ТЕРЕНАХ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Долинська Марія Степанівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарсько-правових дисциплін,
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Початки правового регулювання діяльності нотаріальних архівів спостерігаємо у ХІХ столітті на заході українських земель, які знаходилися під юрисдикцією Австро-Угорської імперії, та здійснювалося відповідно до «Законь зь дня 25 Липця 1871, дотично

заведення нового нотаріатського порядку» [1]. Цим Законом запроваджувався новий «Нотаріатській порядок» (Нотаріальний Порядок або, як його ще називають деякі вчені – Нотаріальне положення) [2, с. 87].

У кожному судовому окрузі Австро-Угорської імперії було створено нотаріальний архів.

Законодавець виокремив питання нотаріальних архівів у окремий розділ IX та вміщував параграми 143-152. Згідно §. 144. для кожного нотаріального архіву призначався директор, а за потребою також і ад'юнкт, котрий у випадку відсутності директора повинен виконувати його обов'язки. У випадку якщо не має ад'юнкта, тоді голова суду першої інстанції призначає заступника директора на час тривання перешкоди. У штаті архіву також перебував секретар, та за потреби – архівні писарі та прислуга.

Право призначати директора і ад'юнкта має міністр, а інших службовців і прислугу – Вищий крайовий суд. Оплата праці службовців і прислуги архіву, кошти за прийняття і збереження актів та інші витрати, які виникають з архівних функцій, покриваються з державної казни[1].

Тобто як керівник, так і працівники нотаріального архіву та були державними службовцями.

Відповідно до §. 145 вищевказаного Закону, директорами і ад'юнктами можуть призначатися, у переважній більшості, заслужені нотаріуси, які проте після зайняття цих посад, вони не вправі були виконувати нотаріальні повноваження, тобто вчиняти нотаріальні дії. З метою призначення осіб на ці посади, нотаріальна палата, в окрузі якої знаходиться архів, призначає конкурс, і направляє відповідне клопотання до Вишого крайового суду, який разом із своєю характеристикою пред'являє його міністрові юстиції [1].

За часів УРСР, державні нотаріальні контори, як правило зберігали нотаріальні документи у своїх приміщеннях. Однак існує практика, коли нотаріальні контори міста зберігати архіви справ довготривалого зберігання разом (прикладом є місто Львів, де протягом тривалого часу, такі документи зберігалися в приміщенні Першої львівської державної нотаріальної контори).

У зв'язку з прийняттям Верховною Радою України 2 вересня 1993 р. Закону України «Про нотаріат» [3], поряд із державним нотаріатом, на українських теренах з'явилися нові правові інститути – приватний нотаріат [4, с.186], а також нова структура– державний нотаріальний архів.

Із аналізу норм вищевказаного Нотаріального Закону [3] вбачається, що суб'єктами, які мають право вчиняти нотаріальні дії є: державні

нотаріуси, які працюють у державних нотаріальних конторах та державних нотаріальних архівах; приватні нотаріуси, які займаються приватною нотаріальною діяльністю; посадові особи органів місцевого самоврядування сільських населених пунктів, посадові особи консульських установ та дипломатичних представництв України; інші посадові особи, передбачені ст. 40 Закону «Про нотаріат», які посвідчують заповіти і довіреності, прирівняні до нотаріальних.

Зауважуємо, що у Законі України «Про нотаріат» лише одна стаття 23 присвячена діяльності нотаріальних архівів, до якої було внесено зміни двома законодавчими актами.

Нотаріальні архіви створюються в обласних центрах, містах Києві, Сімферополі та Севастополі засновуються державні нотаріальні архіви, які є складовою частиною Національного архівного фонду і здійснюють тимчасове (до 75 років) зберігання нотаріальних документів [3]. Питання організації діяльності та повноваження державних нотаріальних архівів в Україні визначаються відповідними Положенням, затвердженими Мінюстом України.

Варто зауважити, що перше українське Положення про державний нотаріальний архів, було прийнято лише у незалежній Україні згідно із наказом Міністерства юстиції України 7 лютого 1994 року.

Наступне Положення про державний нотаріальний архів, затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 18 травня 2009 р. за № 870/5 [5], у який було внесено лише двічі.

Державний нотаріальний архів є юридичною особою і має печатку із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням.

Нотаріальний архів створюється та ліквідується Міністерством юстиції України, а його штат затверджується територіальним органом Мінюсту в межах встановленої для архіву штатної чисельності і фонду заробітної плати. Керівництво архівом, матеріально-технічне, кадрове забезпечення, а також забезпечення архіву необхідним приміщенням, охороною та обладнанням здійснюється територіальним органом Мінюсту.

Державний нотаріальний архів очолює завідуючий, який призначається на посаду і звільняється з неї відповідним територіальним органом Міністерства юстиції України. Вказаний орган вправі створювати філії нотаріального архіву, які не є окремими структурними одиницями.

Тобто нотаріальний архів створюється в адміністративному порядку.

Нотаріальний архів у своїй діяльності керується Конституцією, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України

та Державного комітету архівів України, Положенням про державний нотаріальний архів, а також іншими нормативно-правовими актами.

Аналізуючи норми нотаріального законодавства щодо правового статусу нотаріальних архівів в Україні, виокремлюємо чотири основні напрями діяльності державних нотаріальних архівів:

- тривале централізоване зберігання документів,
- збереження та використання відомостей, що містяться в державних нотаріальних архівах, в тому числі шляхом створення обліково-довідкового апарату,
- передача документів до відповідного державного архіву,
- надання методичної та практичної допомоги державним нотаріальним конторам, приватним нотаріусам, органам місцевого самоврядування, посадові особи яких вчиняють нотаріальні дії та дії, прирівнювані до нотаріально посвідчених, з питань організації роботи з документами, в тому числі шляхом здійснення контролю за збереженням документів фондоутворювачами.

Окрім вищевказаного, у зв'язку воєнним станом в державі та необхідністю збереження нотаріальних документів до повноважень державних нотаріальних архівів віднесено:

- прийняття на зберігання прирівняних до нотаріальних заповітів та заповітів, які посвідчені особами, які уповноважені на їх посвідчення в умовах воєнного стану, які передаються державними нотаріальними конторами або приватними нотаріусами (згідно із наказом Мініюсту № 2112/5 від 05 червня 2023 року) [6].

- прийняття документів нотаріального діловодства, а також архіву державної нотаріальної контори, які були переміщені, в умовах воєнного стану (відповідно до наказу Міністерства юстиції України № 585/5 від 27 лютого 2025 року) [7].

Таким чином державним нотаріальним архівам належить значуща роль у збереженні нотаріальних документів, особливо під час воєнного стану в державі та захисті цивільних та спадкових прав громадян України, в тому числі захисників та захисниць держави, вимушених переселенців.

Література

1. Австрійське нотаріальне Положення 25 липня 1871 р. *Вісник Законів Державних для Королівств и Країв в Державной Думе заступленних*. XXXII. – Ч. 75. – С. 160–203.

2. Долинська М. С. Нотаріат та нотаріальне законодавство на західноукраїнських землях за часів Австро-Угорщини (на прикладі Австрійського Нотаріального порядку від 25 липня 1971 року).

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 3. С. 87.

3. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 4325-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

4. Долинська М. С. Поняття, предмет та методи українського нотаріального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 2 (59). С. 186-194.

5. Про затвердження Положення про державний нотаріальний архів: Наказ Міністерства юстиції України від 18.05.2009 р. № 870/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09>.

6. Про затвердження Порядку переміщення документів нотаріального діловодства та архіву державної нотаріальної контори в умовах воєнного стану та іншими нормативно-правовими актами: Наказ Міністерства юстиції України від 17.10.2024 р. № 2994/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1574-24#Text>.

7. Про внесення змін до деяких наказів Міністерства юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України 05.06.2023 № 2112/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-23#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-20>

ВЗАЄМОДІЯ ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ДЕОКУПАЦІЇ

Заїка Ігор Володимирович

*аспірант кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету
м. Суми, Україна*

Понад десять років іде військова агресія проти нашої держави, яка спричинила значний негативний вплив на земельні ресурси країни, включаючи забруднення ґрунтів, руйнування інфраструктури та порушення екологічного балансу. В таких умовах ефективність державного контролю за використанням та охороною земель залежить від скоординованої взаємодії суб'єктів, які здійснюють нагляд за використанням та охороною земель, а також від адаптації правових і

організаційних механізмів до надзвичайних обставин які виникли в нашій державі.

Запровадження воєнного стану в Україні та процеси деокупації території зумовили суттєві трансформації в системі державного контролю за використанням земель. Формування військових адміністрацій як тимчасових державних органів із розширеними повноваженнями створило ситуацію дуалізму контролюючих структур на місцевому рівні, що спричинило низку юридичних колізій у питаннях здійснення контрольно-наглядової діяльності щодо земельних ресурсів. Особливої актуальності набуває неузгодженість в питаннях визначення меж компетенції військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування в системі державного контролю за використанням земель, а також механізмів їх взаємодії в контексті забезпечення національної безпеки, відновлення деокупованих територій та захисту інтересів територіальних громад.

Система суб'єктів державного контролю за використанням земель в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій. До традиційних контролюючих органів (Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державна екологічна інспекція України) додалися військові адміністрації різних рівнів із надзвичайними повноваженнями щодо земельних ресурсів. Водночас органи місцевого самоврядування зберегли значну частину своїх контрольних функцій у сфері землекористування.

Правову основу діяльності суб'єктів державного контролю становлять Земельний кодекс України [1], Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [2], Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [3] та інші спеціальні нормативно-правові акти, прийняті для регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану.

Деокупація територій створює додаткові виклики для системи державного контролю за використанням земель. Найбільш небезпечною проблемою деокупованих територій є масштабне мінування земель та забруднення їх вибухонебезпечними предметами. За оцінками фахівців, в дев'яти областях України (Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Миколаївська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська та Черкаська) близько 470 тисяч гектарів земель сільгосппризначення потребують обстеження та, за необхідності, розмінування [4].

Особливої уваги заслуговує питання відповідальності за приведення земель у придатний для використання стан. Законодавство України не містить чітких механізмів визначення суб'єкта, на якого покладається обов'язок проведення розмінування, очищення та рекультивації земель, а також джерел фінансування таких заходів. У цих умовах виникає

правова колізія щодо розподілу повноважень між військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування з питань організації та контролю за проведенням відновлювальних робіт та подальшого використання земель. Система державного контролю за використанням земель на деокупованих територіях потребуватиме розробки спеціальних методик оцінки збитків, завданім земельним ресурсам.

Аналіз чинного законодавства свідчить про наявність істотних прогалин у регламентації процедури взаємодії військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування, зокрема, відсутні чіткі критерії розмежування їхніх повноважень у частині контролю за дотриманням вимог землеустрою; використання земельних ділянок, в тому числі наданих для потреб оборони; контролю за цільовим використанням земельних ділянок.

Неузгодженість законодавства створює ситуацію, коли одні й ті самі повноваження щодо земельних ресурсів можуть реалізовуватися як військовими адміністраціями, так і органами місцевого самоврядування. Наприклад, згідно з пункту 26 частини другої статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», військові адміністрації населених пунктів на відповідній території здійснюють повноваження із вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин [3]. Водночас, відповідно до пункту 34 частини першої статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад віднесено вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин [5].

Аналіз судової практики свідчить про відсутність уніфікованого підходу до розподілу повноважень у сфері землекористування між військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у постанові у справі № 200/3942/23 висловився з цього приводу та зазначив, що положення пункту 26 частини другої статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» обмежує начальника військової адміністрації у повноваженнях вирішення питань у земельних правовідносинах, забороняючи вирішувати питання відчуження з комунальної власності земельних ділянок та надання таких земельних ділянок в оренду на строк понад один рік. В умовах воєнного стану цей Закон є спеціальним по відношенню до Земельного кодексу України та потребує комплексного застосування при визначенні повноважень начальника військової адміністрації з урахуванням усіх обмежень, що передбачені як Земельним кодексом України, так і цим Законом [6].

Розподіл між повноваженнями залежить від характеру адміністративно-правових відносин між учасниками та на думку

В. М. Бевзенко може мати вигляд, наприклад, набуття прав на землю, процедур державної реєстрації, процедур реалізації прав на землю або процедур надання адміністративних послуг [7, с. 165-167].

Окрім неузгодженості повноважень між суб'єктами контролю, існують й інші проблеми, що ускладнюють здійснення ефективного державного контролю за використанням земель в умовах воєнного стану.

У період деокупації ключове значення набувають норми, спрямовані на відновлення контролю над звільненими територіями, оцінку стану земель та виявлення порушень, спричинених окупаційними силами. Законодавство потребує подальшого вдосконалення, зокрема у частині визначення процедур взаємодії суб'єктів контролю та відповідальності за порушення в умовах надзвичайного стану.

Вкотре відзначимо, що наразі у сфері контролю за використанням та охороною земель на законодавчому рівні не визначено поняття «земля» як об'єкта контролю [8, с. 51].

Вирішення зазначених проблем потребує комплексного законодавчого врегулювання з урахуванням специфіки здійснення контрольних функцій в особливий період. Оптимізація системи державного контролю має ґрунтуватися на принципах верховенства права, субсидіарності та пропорційності обмежень прав місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Серед шляхів вдосконалення правового регулювання підвищення ефективності державного контролю за використанням земель в умовах воєнного стану та на деокупованих територіях доцільно вунормувати чітке розмежування контрольних повноважень місцевих військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері використання земель державної та комунальної власності; запровадити механізм координації дій різних суб'єктів державного контролю; створити єдину інформаційну систему обліку порушень земельного законодавства в умовах воєнного стану.

Ефективна діяльність суб'єктів державного контролю за використанням земель є необхідною передумовою для забезпечення національної безпеки, відновлення деокупованих територій та захисту прав власників земельних ділянок і землекористувачів.

Література

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III : станом на 7 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

2. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

4. Небезпечна посівна: скільки в Україні сільськогосподарських земель заміновано та як їх розчищатьимуть | Межівський меридіан. *Межівський меридіан*. URL: <https://surl.li/tciljw> (дата звернення: 18.04.2025).

5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

6. Єдиний державний реєстр судових рішень. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121036286> (дата звернення: 18.04.2025).

7. Бевзенко В.М. Адміністративно-земельне право України : навч. посіб. Київ : Алерта, 2015. 180 с.

8. Соболь Є. Ю., Чорна М. В. Правові засади контрольнонаглядової діяльності органів публічної адміністрації у сфері охорони земель. *Форум Права*. 2019. № 5. С. 46–53. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3568271> (дата звернення: 30.04.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-21>

ПРИНЦИПИ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Кальчук Олексій Миколайович

<https://orcid.org/0009-0002-0582-8168>

кандидат юридичних наук, докторант,

*Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету "Одеська юридична академія"*

м. Київ, Україна

Грунтуючись на інтерпретаційних підходах науковців до розуміння людиноцентризму, а також його принципу [1, с. 88], можемо стверджувати, що в контексті дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури принцип людиноцентризму щонайменше вимагає наступного:

а) щоб на всіх етапах дисциплінарного провадження щодо посадової особи органів прокуратури вона сприймалась в якості людини, котра: має гідність, не може бути приниженою не інакше, як констатацією вини та вчинків такого працівника (на кінцевій стадії провадження). При цьому особа не може визнаватись винуватою до моменту визнання її в якості такої рішенням суб'єкта дисциплінарної влади, а отже, без порушення принципу презумпції невинуватості (є похідним від принципу людиноцентризму). До такого працівника не може ставитись як до порушника ні суб'єкт дисциплінарної влади, ні жоден інший суб'єкт. Крім того, визнання вини посадової особи органів прокуратури не повинно супроводжуватись приниженням її людської гідності; володіє комплексом прав, свобод і законних інтересів, які не можуть бути проігноровані навіть після визнання вини посадової особи органів прокуратури у вчиненні певного дисциплінарного проступку [5; 6];

б) щоб потреба в накладанні певного дисциплінарного стягнення визначалась лише в конкретних умовах практичної дійсності та із врахуванням характеристики посадової особи органу прокуратури. Вказана вимога не повинна використовуватись в якості акту дискримінації, а лише з огляду на дійсність потреби у притягненні конкретної особи до відповідальності крізь призму мети та завдань дисциплінарної відповідності. Це має значення особливо тоді, коли: посадова особа органів прокуратури, що характеризується професійними досягненнями та зразковою поведінкою, раніше не вчиняла дисциплінарних проступків та допустила такий проступок через необережність; відповідна особа здійснила всі заходи з виправлення ситуації порушення, дізнавшись про вчинений проступок; непритягнення такої особи до дисциплінарної відповідальності сприятиме тому, що ця особа в подальшому буде наполегливо доводити свою добросовісність та продуктивність;

в) щоб стан, який включає дисциплінарне провадження щодо посадової особи органу прокуратури, накладання на неї дисциплінарного стягнення, міру такого стягнення, не був таким, який може інтерпретуватись в якості неадекватно жорсткої дії стосовно людини з відповідним статусом або ж дії, заснованої на мотивах помсти [7].

Далі перейдемо до висвітлення принципу справедливості. Зважаючи на етико-правове значення справедливості та принципу справедливості [2, с. 7], доходимо висновку, що відповідна засаднича ідея дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури вимагає щонайменше наступного:

а) міра дисциплінарної відповідальності посадової особи органу прокуратури повинна відповідати тяжкості її дисциплінарного

проступку, а також враховувати усі обставини, які обтяжують чи пом'якшують міру відповідальності;

б) дисциплінарній відповідальності повинні підлягати лише посадові особи органів прокуратури, які вчинили дисциплінарний проступок, маючи реальну змогу його не вчиняти, однак свідомо відхилили правомірну модель поведінки. У цьому контексті відображається важлива ідея справедливості трудової відповідальності: «в тій мірі, в якій свобода немислима без відповідальності за результати користування нею, в такій же мірі й відповідальність не буде вважатися справедливою, якщо суб'єкт, якого притягують до відповідальності, не був вільний у виборі тієї чи іншої моделі поведінки, за яку настала така відповідальність» [3, с. 86].

Також у контексті досліджуваного питання необхідно звернути увагу на те, що «наявність ґрунтовно розроблених правил трудової поведінки та вимог до неї зовсім не забезпечує належного рівня їх дотримання. Вони можуть бути закріплені в належній формі, але не застосовуватися керівництвом відповідних підприємств, установ, організацій» [4, с. 97]. Це ж стосується і суб'єктів публічної адміністрації.

Отже, як зазначає Л.В. Вакарюк, «процес правового забезпечення стимулювання належної праці слід розглядати як систему, яка формує єдність правил трудової поведінки та їх дотримання в процесі праці» [4, с. 97]. Цей аспект дисциплінування посадових осіб органів прокуратури важко переоцінити, адже якщо суб'єкт дисциплінарної влади буде впливати на прокурорів лише тоді, коли ними допускаються дисциплінарні проступки, й ігноруватиме випадки, коли прокурори будуть досягати в своїй професійній діяльності зразкових показників, то в цьому контексті буде мати місце створення умов несправедливої кадрової політики, яка демотивуватиме працівників, загострюватиме кадрову кризу прокуратури, збільшуватиме правовий нігілізм серед тих професійних публічних службовців, які не мають достатньо високого рівня добросовісності [8].

Отже, *принципи дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури* – це відправні (засадничі) ідеї, які визначають правила перебігу відносин з приводу виникнення дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури та їх припинення, а також окреслюють шляхи подальшого розвитку законодавства про дисциплінарну відповідальність цих працівників й рамки тлумачення діючих норм про дисциплінарну відповідальність посадових осіб органів прокуратури в процесі їх застосування. Принципи людиноцентризму та справедливості щодо притягнення до

дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів прокуратури відіграють значне місце в діяльності прокуратури.

Література

1. Делія Ю.В. Профспілковий рух в Україні у сфері захисту трудових прав. *Проблеми розвитку соціально-трудоових прав та профспілкового руху в*

Україні: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 травня 2020 року) / за заг. ред. К.Ю. Мельника. Харків: ХНУВС, 2020. С. 88-92.

2. Костюк Н.П. Принцип справедливості в правозастосуванні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 6. С. 5-13.

3. Гладкий В.В. К вопросу о теории трудового ответствeнности. *Стратегічні пріоритети в XXI ст.*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 лютого 2017 року). Київ: О.В. Пшонківський, 2017. С. 86-90.

4. Вакарюк Л.В. Роль заохочень та пільг у правовому стимулюванні працівників. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 95-100. DOI: 10.32849/2663-5313/2021.6.15.

5. Легеца Є. О. Адміністративні процедури у сфері нерухомого майна: державна реєстрація речових прав та особливості реалізації через електронні торги : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 246 с.

6. Легеца Є. О. Теорія публічних послуг : адміністративно-правова складова. Монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.

7. Leheza, Yevhen. Pisotska, Karina. Dubenko, Oleksandr. Dakhno, Oleksandr. Sotskyi, Artur. 2022. the essence of the principles of ukrainian law in modern jurisprudence. *Revista jurídica portugalense*, december, 342-363. [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15).

8. Sinkevych, O., YurovskaV., Komissarova, N., Tkachenko, O., & Leheza, Y. Subjects of public authority in matters of combating terrorism: legal regulation, administrative and criminal aspect. *Ius Humani. Law Journal*, 13(1), 2024. 1-14. <https://doi.org/https://doi.org/10.31207/ih.v13i1.332>.

ADMINISTRATIVE COERCION IN THE CONTENT OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

Kuznichenko Sergii Oleksandrovych

Doctor of Law, Professor,

*Leading Researcher at the Research Institute of Legal Support for
Innovative Development of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Kharkiv, Ukraine*

On February 24, 2022, the Russian Federation began with a large-scale war against Ukraine. According to the Constitution of Ukraine, the legal regime of martial law was immediately introduced. The legal regime of martial law is the main institution of legal security of Ukraine's national security. In our opinion, it is the administrative coercion (an integral part of state coercion) that forms the basis of the legal content of such a legal phenomenon as the legal regime of martial law.

Some scientists believe that administrative coercion is necessarily the character of administrative punishment and is carried out only in connection with the wrongful harmful acts for society, as a reaction of the state to the harmful behavior of the individual. But we adhere to the opinions of other scientists. Who believe that administrative coercion measures can be applied both in relation to offenders and persons who have not committed offenses.

Administrative coercion in the introduction of a legal regime of martial law becomes the basis of legal regulation of social relations, it allegedly penetrates all social relations: labor, civil-legal, constitutional, environmental and other. In order to eliminate the impact of the negative factor on the public, legal measures of an extraordinary nature are applied to the public, which cause intensive restriction of citizens in the regime territory.

The legitimate restriction of the administrative and legal status of citizens, acting as the implementation of an extraordinary regime, was the basis for the allocation of a special form of administrative and legal regulation. Its specificity in the nature of legal influence on the relation in these conditions and is expressed in establishing the regime of administrative restrictions. Expanding the competence of governing bodies enables them to change the nature of forced influence on citizens and legal entities. The action on restrictions on the restriction of rights and freedoms in the context of an extraordinary legal regime applies not to specific persons, but to the population of the whole territory. In extraordinary conditions, this type of regulation becomes predominant.

In order to find out what additional, other than others, administrative and legal measures are used in the context of an extraordinary regime, it is appropriate for us to turn to the widespread classification of administrative coercion measures to following groups (depending on the method of provision and purpose of application): administrative-preventive measures, administrative measures, administrative measures. Let's take a closer look at each group of administrative coercion measures on the examples of extraordinary administrative and legal regimes, which are enshrined in the relevant constitutional laws of Ukraine.

Administrative and preventive measures.

It is generally recognized that the main purpose of administrative preventive measures is to prevent the offense and ensure public safety in special conditions. The peculiarity of these measures is that they are clearly pronounced. If we turn to the legal norms that are in the laws of Ukraine "On the legal regime of emergency", "On the legal regime of martial law", "On the zone of emergency environmental situation", then we will see that a significant number of measures applied in these conditions refers to the categories of administrative-warning. Such measures in our opinion reflect the legal nature of extraordinary regimes. These include: special entry and exit mode; restriction of traffic and inspection; prohibition of mass events; prohibition of strikes; curfew; quarantine establishment; restriction or ban on the sale of weapons, toxic substances, alcohol; Temporary seizure of firearms and cold weapons, as well as ammunition, poisonous and explosives, and enterprises, institutions and organizations also of educational military equipment and radioactive substances and more.

Of particular importance is the considered event of the administrative warning in the face of extraordinary regimes. In the presence of an acute social conflict, special control on the part of the state bodies in the composition of the contingent arrives in the regime zone and removed from it, by the number and types of cargoes transported. In these circumstances, a special procedure for entering the territory where the emergency regime may be introduced. This regime is necessary to normalize the situation, restore law and order.

One of the widespread legal means of ensuring public order and safety in the emergency area is the introduction of such a limitation as a curfew. Commandant hour is defined as a ban on the streets and in other public places without specially issued gaps and documents certifying the identity at the established hours of the day.

Based on tactical considerations, the curfew is usually established in the evening and at night, since it is at this time that it is objectively difficult to monitor compliance with public order outside the living and other premises. The specific period of validity of the commanding hour is determined by the

authorities of the management of which the management of the regime territory is entrusted. The establishment of a curfew is a number of organizational measures. In practical activity, this means an assessment of the operational situation in a particular locality, the calculations of forces and means necessary to ensure the curfew, their placement, the organization of control over the service and so on. In addition to the prohibition of finding citizens in public places without passes in the established hours, the curfew also limits free traffic, the work of trade and catering, the functioning of educational institutions, household services, and some other organizational measures that provide a curfew. The list of persons to whom passes, the type of pass, their details and the order of issuance are determined by the bodies to which the management of the regime territory is entrusted.

The next group of licenses of administrative-preventive nature is the measures to restrict or prohibit the sale, as well as the temporary removal of means, objects and substances, the uncontrolled use of which can entail complications of the situation. The following items include: sound amplifiers and multiplication equipment; weapons, ammunition, poisonous and explosives; educational military equipment and radioactive substances; Alcohol.

Measures of administrative termination.

Many different powers of law enforcement agencies provided for by law, starting with the delivery of offenders, seizure of things and documents, and ending with the use of weapons in exceptional situations, are used to terminate public order violations and exercise the emergency regime. The essence of such measures is in the forced termination of unlawful acts of citizens, officials, enterprises, institutions and organizations that violate the order. In addition to the general measures of administrative termination, extraordinary legal regimes provide for such a specific measure as suspension after a relevant warning, the activities of political parties, organizations and movements that interfere with the normalization of the situation. In our view, we can also include a temporary ban on the production of information material, which can complicate the operational situation to the abolition of the emergency regime, as well as the removal of prohibited substances and objects.

The Constitution of Ukraine guarantees the right of citizens to association, at the same time, it is prohibited to create and activities of public associations, the purpose or action of which is aimed at a violent change of the foundations of constitutional structure and violation of the integrity of Ukraine, undermined the security of the state, the creation of armed formations, ignition of social, racial, national and religious.

In the context of extraordinary legal regimes, acute social conflicts and political parties arise, public organizations and massive movement often

accept one or another party in the conflict. At the same time, their activities can acquire the Ectomisi direction, promote further ignition of the conflict situation. In this case, the authorities and management, in the territory of the emergency regime, were given the right to suspend the activities of such public organizations for the period of the regime.

Measures of administrative procedural support.

It should be emphasized that one of the specific features characteristic of administrative and procedural measures is that the measures under consideration are used to identify offenses, consolidate and identify evidence of the offense, create other conditions necessary for comprehensive and objective consideration of the case.

A number of ordinary measures of administrative procedural support, such as: care, verification of documents, administrative detention are the legal arguments of extraordinary legal regimes and are filled in these conditions with special content, which is different from the usual conditions.

So, along with the general basis for care, there are special basis. One of these is under the laws of Ukraine “On the Legal Regime of A state of emergency”, “On the legal regime of martial law” and “On the area of emergency environmental situation” is the presence of prohibited things in the population.

In the face of extraordinary regimes, the basis of document verification is significantly expanding. If, under normal conditions, sufficient information about the offense or what is being prepared, that is, in relation to specific persons, and when entering an extraordinary regime, the verification of documents in an indefinite range of persons is possible. The condition of such inspection is the fact of the gathering of citizens. The purpose here is not only to identify possible offenders, but also to establish a qualitative composition of those gathered, which in turn helps to predict and influence the further development of events in the regime territory.

Administrative penalties.

Administrative penalties, unlike other types of administrative coercion, are punished for an administrative offense and has its ultimate goal to have an educational impact on the offender and other persons and thus prevent new administrative misconduct.

As emphasized, different requirements can be set extraordinary regimes. These are: a ban on mass events, quarantine, the introduction of a curfew and a number of others. The list of such legal limits is contained in the Decree of the President of Ukraine, which introduced the relevant extraordinary legal regime. Further detailed regulation of the requirements of the extraordinary regime is reflected in the regulations of the governing body, which manages the regime zone, for example in the orders of the local administration, orders

of the operational headquarters. Administrative liability arises in the implementation of unlawful acts that violate the requirements.

Considering the administrative penalties imposed in emergency conditions, it can be emphasized that their main feature is to increase responsibility in comparison with the one that comes for the commission of an offense under normal conditions. To summarize, we have the opportunity to say that extraordinary regimes are characterized by significant changes in the legal status of the subjects of administrative legal entities, the competence of public authorities and management is expanding at the expense of the legal limits of individuals and legal entities, which is mainly reflected by a sharp increase in the mechanism of legal regulation.

Summarizing all of the above, it can be emphasized that extraordinary administrative and legal regimes are a system of legal norms of predominantly administrative nature, which have an expression in the restrictions of the rights and freedoms of citizens, rights of legal entities, in increasing the powers of state bodies and management, which are introduced in a specific territory in the presence.

2. Оптимізація системи органів виконавчої влади в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-23>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦНАП В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Легеца Євген Олександрович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного права
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Одними з ключових документів, що визначають напрями адміністративної реформи в Україні, є Стратегія реформування державного управління на 2022–2025 рр., Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 рр., Концепція розвитку системи електронних послуг, Концепція розвитку електронного урядування та цифрової інфраструктури України [1, с. 59]. Ці документи спрямовані на створення і розвиток системи надання адміністративних послуг, що

дозволяє громадянам користуватися сучасними сервісами, такими як портал «Дія».

Стратегія адміністративної реформи до 2025 р. визначає напрями та механізми реалізації змін у сфері надання адміністративних послуг, включаючи прийняття Закону «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 [2] та гармонізацію законів з європейськими стандартами. Україна має сприятливі умови для ефективного надання адміністративних послуг, але потребує подальшої модернізації.

Висока ефективність реформ, що впроваджуються урядом, підтверджується результатами першої всеукраїнської оцінки якості адміністративних послуг: рівень задоволеності відвідувачів (CSI) становить 93,2%, а індекс лояльності відвідувачів (NPS) – 78,9% [3]. Взагалі розвиток мережі ЦНАП на 4 квартал 2023 р. включає 1318 центрів (приріст 19%), 141 територіальний підрозділ (приріст 10%), 286 віддалених робочих місць (приріст 18%), 398 старост (приріст 13%) та 31 мобільний ЦНАП (приріст 10%)[4].

Станом на 4 квартал 2023 року, модернізація ЦНАП передбачає значні покращення в наданні супутніх послуг та роботі з реєстрами. Зокрема, кількість центрів із доступом до WI-FI збільшилася на 110% до 3 362, а комп'ютери з доступом до порталу Дія зросли на 14% до 1 396. У роботі з реєстрами зафіксовано приріст: Реєстр територіальних громад (РТГ) – 11%, Реєстр нерухомості – 17%, Реєстр ДРАЦС – 118%, ЄДР – 12%, РПЗМ – 17%, Демографічний реєстр – 13%, Земельний кадастр – 12%, РТГ (відомчий) – 14%. Щодо інформаційних систем, кількість користувачів порталу Дія зросла на 19% до 2 638, ЄІССС – на 146% до 2 561, ЄДЕССБ – на 16% до 1 416, ЄІС МВС – на 15% до 113. Автоматизація включає збільшення кількості інформаційних систем на 11% до 2 286, електронного документообігу на 18% до 928, та автоматизованих систем керування чергою на 12% до 431[4].

Розвиток сфери надання адміністративних електронних послуг в Україні демонструє значні досягнення, зокрема завдяки впровадженню застосунку «Дія», який інтегрує різноманітні електронні послуги в єдину зручну систему. Це дозволяє громадянам користуватися пенсійними, соціальними, міграційними та іншими адміністративними послугами, підтверджуючи особу одним із способів, таких як електронний підпис чи GovID [5, с. 30].

Відповідно до п.1 ст. 17 Закону України «Про адміністративні послуги», надання адміністративних послуг в електронній формі та доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги з використанням мережі Інтернет забезпечуються засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, який є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні

[9]. Відповідно до положення «Про Єдиний державний вебпортал електронних послуг», затвердженим постановою КМ України від 4 грудня 2019 року № 1137, основними завданнями Порталу «Дія» є: надання електронних послуг (в тому числі адміністративних та інших публічних послуг), забезпечення через електронний кабінет користувача доступу до інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, зокрема про користувача; отримання суб'єктами звернення результатів надання електронних послуг, розгляду звернень та адміністративних справ; забезпечення користувачів інформацією про електронні та адміністративні послуги, а також про інші публічні послуги, надання яких здійснюється з використанням Порталу Дія; подання електронних звернень через Портал Дія та інші [6]. Електронні адміністративні послуги можна також отримати через офіційні вебсайти ЦНАП у розділах «Реєстр послуг», де представлено повний перелік послуг, доступних онлайн. Варто зазначити, що для отримання цих послуг, як на Порталі «Дія», так і на вебсайтах ЦНАП, необхідно використовувати кваліфікований електронний підпис (КЕП).

Розроблення складніших систем захисту від кібератак, мобільних застосунків, адаптивних вебплатформ і забезпечення безперебійного функціонування серверів в умовах воєнного стану є пріоритетами для подальшого вдосконалення електронного врядування в Україні.

З урахуванням вищенаведеного, можна погодитись з думкою Сиротенко Н.О. та Комарової К.В., які стверджують, що «діяльність Центрів надання адміністративних послуг в воєнний період має свої особливості, які включають в себе: Забезпечення збереження та захисту даних; підвищення ефективності роботи в умовах підвищеної навантаженості; надання додаткових послуг; розвиток електронних сервісів, забезпечення їх доступності; створення мобільних ЦНАП для забезпечення надання адміністративних послуг на передовій лінії та в інших важкодоступних місцях; забезпечення безпеки громадян і працівників [7, с. 594-595].

Під час всеукраїнського опитування було встановлено ключові причини незадоволення сервісом ЦНАП, що включають: обслуговування (18%), довгі черги (17%), невчасне надання послуг (15%), брак інформації про послугу (14%), незручний запис до Центру (13%), надмірну кількість вимог до документів (11%), незручність сплати за послуги (7%) та складність подачі інформації (5%) [3].

Науковці ж виділяють наступний ряд факторів, що перешкоджають ефективній роботі ЦНАП та впливають на якість надання адміністративних послуг:

– недостатнє фінансування, комерціалізація та відсутність контролю якості послуг, подекуди є великі черги, наявна відсутність чітких роз'яснень під час звернень громадян, тривалий строк розгляду заяв суб'єктів звернень тощо [8, с. 10];

– складнощі у процедурах; низький рівень якості надання адміністративних послуг, складнощі у доступності та зручності отримання послуг (зростання термінів надання послуг, обмеження громадського звернення за послугами, наявність доволі великих черг, непристосованість приміщень до споживацьких потреб тощо), а також погіршення прозорості та надмірна вартість адміністративних послуг тощо;

– невідповідність приміщення до норм регламенту (воно не пристосоване для осіб з обмеженими можливостями); відсутність системи електронного керування чергою; відсутність інформаційних кіосків; відсутність аналізу навантаження кожного адміністратора протягом робочої зміни; відсутність контролю за етапами надання адміністративної послуги; брак можливості запису на прийом через використання електронних засобів; відсутність власного сайту; брак анкетування громадян – постановка питання якості послуг; відсутність електронного документообігу між фронт-офісом та бек-офісом [9, с. 164].

Також ЦНАПи стикаються з численними викликами у функціонуванні їхніх веб-сайтів, що підкреслено результатами моніторингу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Виявлено відсутність веб-простору у деяких ЦНАПів та їхніх сторінок на сайтах місцевого самоврядування, що призводить до загальної недоступності електронних послуг для користувачів. Дигіталізація адміністративних послуг має забезпечувати безпечний доступ до детальної інформації, можливість онлайн-заповнення необхідних документів, інформування про статус заявки та можливість онлайн-оплати. Проте на сьогоднішній день цей механізм в Україні працює недостатньо ефективно, що ускладнює отримання послуг за допомогою сучасних технологій.

Отже, війсьний стан суттєво впливає на діяльність ЦНАП, вимагаючи адаптації їх роботи до нових реалій. Правове регулювання діяльності ЦНАП в цей період стає більш динамічним, включаючи додаткові нормативні акти та зміни до існуючих законів, спрямовані на забезпечення безперервності надання адміністративних послуг, збереження безпеки персоналу та клієнтів, а також захисту даних. Корпоративний аналіз показує, що ЦНАП змушені впроваджувати нові технології, зокрема цифрові, для дистанційного обслуговування громадян, оптимізувати внутрішні процеси і підвищувати рівень підготовки співробітників до роботи в умовах кризових ситуацій.

Адаптація до воєнного стану включає також співпрацю з іншими державними та міжнародними організаціями, що дозволяє забезпечити ефективне функціонування навіть у найскладніших умовах.

Література

1. Тяхтій М., Ющенко М. Виклики та перспективи надання адміністративних послуг у сфері реєстрації актів цивільного стану в умовах воєнного стану в Україні. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*, 2023. № 30. С. 57–66.

2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

3. Презентація результатів першої всеукраїнської оцінки якості адмінпослуг. Дія: платформа центрів. URL: <https://center.diia.gov.ua/dashboard>.

4. Результати моніторингу мережі Центрив. Дія: платформа центрів. URL: <https://center.diia.gov.ua/rezultati-monitoringu-merezi-centriv-2>.

5. Динник І. Законодавче регулювання надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 3. С. 26–36.

6. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: Постанова КМУ від 04.12.2019р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>.

7. Сиротенко Н.О., Комарова К.В. Особливості діяльності центрів надання адміністративних послуг в воєнний період. *Тиждень студентської науки*: матеріали 78-ї студентської науково-технічної конференції. 2023. С. 594-595.

8. Бондар Г. Л. Сучасний стан надання адміністративних послуг в Україні за умов децентралізації. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*, 2023. № 1. С. 5-11.

9. Міронова К. Ю. Напрями удосконалення системи надання адміністративних послуг в Україні. *Розвиток науки та техніки: виклики сучасності*: XVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (м. Вінниця, 23 січня 2023 року). Вінниця, 2023. С. 161-165.

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Литвин Наталія Анатоліївна

доктор юридичних наук, професор,

директорка Навчально-наукового центру медичного права,

професорка кафедри службового та медичного права,

Навчально-науковий інститут права Київського національного

університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

У контексті широкомасштабної війни та необхідності відновлення критично важливих секторів державного управління, особливої актуальності набуває інституційне забезпечення відновлення системи охорони здоров'я. Саме ефективна робота органів виконавчої влади є запорукою не лише збереження життів та здоров'я населення, але й стабілізації суспільних процесів у післявоєнний період. В умовах надзвичайної ситуації система охорони здоров'я зіткнулася з багатьма викликами, подолання яких вимагає переосмислення інституційної архітектури, механізмів координації, розподілу повноважень і ресурсного забезпечення.

Одним із ключових викликів стало масштабне руйнування інфраструктури охорони здоров'я. Значна кількість медичних закладів знищена або суттєво пошкоджена, особливо у прифронтових та деокупованих територіях. Це створило нерівномірність у доступі до медичних послуг і поставило під сумнів реалізацію базових гарантій права на охорону здоров'я. Існуюча система виконавчої влади виявилась неготовою до швидкої адаптації – через жорстку вертикаль, обмежену автономію на місцях і відсутність механізмів оперативного перерозподілу ресурсів.

Водночас система стикнулася з серйозним кадровим дефіцитом. Війна спричинила вимушену міграцію та мобілізацію значної кількості медичних працівників. У регіонах, де потреба в медичній допомозі найвища, кадрове забезпечення вкрай недостатнє. Діючі інституційні інструменти не дозволяють ефективно реагувати на ці виклики – ні у формуванні резерву кадрів, ні у стимулюванні медичних працівників до роботи в критичних умовах.

Відчутною проблемою є також слабка координація між центральними і місцевими органами влади, а також між міністерствами, службами та іншими структурами, відповідальними за охорону здоров'я. Відсутність узгоджених міжвідомчих механізмів прийняття рішень призводить до дублювання функцій, сповільнення реакції та низької ефективності заходів із відновлення медичної системи. Недостатній рівень децентралізації посилює цю проблему: навіть ті громади, які мають спроможність діяти, залишаються обмеженими через зарегульованість і залежність від центральних органів у прийнятті стратегічних рішень.

Особливу загрозу становить фінансова вразливість системи. Ресурси державного бюджету спрямовуються насамперед на оборону та безпеку, а міжнародна допомога потребує чіткого планування, прозорості та результативності, яких часто бракує в умовах воєнного часу. Фінансова нестабільність, поєднана з низьким рівнем цифрової інтеграції управлінських процесів, не дозволяє забезпечити належний рівень аналітики, прогнозування та стратегічного планування.

У сфері цифровізації медичних процесів також спостерігається фрагментованість: електронні реєстри, облік ресурсів, дані про пошкодження або відновлення медичних закладів не інтегровані у єдину систему. Це унеможливує ефективне управлінське планування, оперативне реагування на запити регіонів, а також прозоре звітування перед міжнародними партнерами.

Крім технічних і організаційних труднощів, суттєвим інституційним викликом залишається проблема корупції. Обороти великих фінансових потоків, що спрямовуються на відбудову, у поєднанні з низькою підзвітністю і слабким громадським контролем, створює високі ризики зловживань. Це підриває довіру до органів виконавчої влади, уповільнює реалізацію проектів і ставить під загрозу співпрацю з міжнародними донорами, які вимагають чітких антикорупційних гарантій і прозорості процедур.

Окремо варто зазначити низький рівень залучення громадянського суспільства, професійних асоціацій та пацієнтських організацій до процесів відновлення. Інституційна система залишається закритою для зовнішніх учасників, попри їхню потенційну ефективність у наданні адресної допомоги, оцінці потреб населення, моніторингу прозорості та результативності рішень.

У цьому контексті необхідним є переосмислення ролі органів виконавчої влади та оптимізація їхньої інституційної спроможності. Йдеться не лише про удосконалення законодавчого регулювання, а й про практичну зміну підходів до координації, управління ресурсами, планування відновлення та моніторингу результатів. Зокрема,

доцільним є створення єдиного національного координаційного органу (або міжвідомчої платформи), відповідального за стратегічне планування та реалізацію політики у сфері медичної відбудови.

Оптимізація діяльності виконавчої влади має передбачати посилення ролі територіальних громад і органів місцевого самоврядування, забезпечення їх необхідними управлінськими, фінансовими та кадровими ресурсами. Децентралізовані моделі управління показали свою ефективність у кризових умовах, оскільки дозволяють швидко реагувати на потреби конкретних територій та забезпечити адресність медичних послуг.

Важливим елементом є цифровізація управлінських процесів у сфері охорони здоров'я. Використання електронних систем планування, аналітики, обліку медичних ресурсів, телемедицини та електронного здоров'я забезпечує прозорість, підзвітність і ефективність рішень. Цифрові інструменти мають стати невід'ємною частиною інституційного відновлення галузі.

У післявоєнний період доцільно впроваджувати довгострокові програми підготовки та перепідготовки управлінських кадрів у сфері охорони здоров'я, зокрема з акцентом на кризове управління, стратегічне планування, міжсекторальну взаємодію та управління проектами відбудови. Потрібна підтримка на міжнародному рівні – у вигляді технічної допомоги, консультаційної підтримки та обміну кращими практиками.

Таким чином, інституційне забезпечення відновлення системи охорони здоров'я потребує глибоких змін у структурі та функціоналі органів виконавчої влади. Лише за умов цілеспрямованої, скоординованої і децентралізованої політики відновлення можливо сформувати нову модель медичного управління, орієнтовану на потреби населення, принципи стійкості, ефективності та відкритості.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Романенко Ірина Валентинівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Необхідність ефективного реагування на загрози національній безпеці, забезпечення громадського порядку та захисту прав і свобод громадян є базовою потребою будь-якої держави, але набуває особливої актуальності під час надзвичайних подій. В умовах правового режиму воєнного стану одними з ключових інструментів забезпечення стабільності й правопорядку держави, є заходи адміністративного примусу.

Правовий режим воєнного стану, відповідно до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" є особливим правовим режимом, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Таким чином, з введенням воєнного стану в Україні повноваження, в першу чергу, правоохоронних органів, були значно розширені у сфері застосування заходів адміністративного примусу, спрямованих на попередження та оперативне реагування на загрози національній безпеці, підтримання правопорядку в умовах військової агресії РФ проти України.

Адміністративний примус у цьому контексті набуває специфічних форм і змісту. До основних його заходів належать:

- перевірка документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян. Право на здійснення відповідних перевірок мають уповноважені особи, за умови

визначення в наказі коменданта, Національної поліції, СБ України, Національної гвардії, Держприкордонслужби, ДМС, Держмитслужби та Збройних Сил [2];

- введення комендантської години, що забезпечує контроль за переміщенням осіб для запобігання диверсіям та терористичним актам. Тривалість комендантської години встановлюється в залежності від об'єктивних потреб в кожному конкретному регіоні. При цьому, на сьогоднішній день фактично відсутня належна юридична відповідальність за порушення комендантської години;

- обмеження свободи пересування (як перетинання державного кордону, так і переміщення територією країни);

- евакуація населення, спрямована на збереження життя громадян, при цьому органи влади мають забезпечувати транспорт, харчування та тимчасове житло для евакуйованих осіб;

- запровадження (посилення) охорони режимів охорони об'єктів критичної інфраструктури, введення особливого режиму їх роботи.

Особливості адміністративного примусу у воєнний час полягають, по-перше, в розширенні категорій осіб, до яких можуть застосовуватись примусові заходи; по-друге, в підвищеній інтенсивності їх застосування; по-третє, у специфічності цілей, зокрема, забезпеченні обороноздатності, підтриманні правопорядку та збереження життя людей у надзвичайних ситуаціях.

Законодавче регулювання ґрунтується на принципах законності, пропорційності, необхідності та тимчасовості. Ці принципи узгоджуються із міжнародними стандартами у сфері прав людини, що підкреслює важливість дотримання правових гарантій для громадян навіть в умовах правового режиму воєнного стану. Незважаючи на складні обставини, заходи адміністративного примусу мають супроводжуватись правовими гарантіями для громадян, зокрема, можливістю судового оскарження, нагляду прокуратури та залучення громадськості.

В умовах воєнного стану адміністративний примус виконує не лише захисну функцію, але й превентивну, регулятивну та стабілізаційну. Ефективність застосування таких заходів залежить від їх якісного нормативного обґрунтування та відповідального підходу з боку уповноважених органів до застосування.

Таким чином, заходи адміністративного примусу в умовах дії правового режиму воєнного стану є необхідним і ефективним інструментом державної політики безпеки. Вони забезпечують дотримання правопорядку, сприяють захисту національних інтересів та мобілізації ресурсів у надзвичайних обставинах. Специфічними ознаками заходів адміністративного примусу, що застосовуються під

час правового режиму воєнного стану є, зокрема: підвищена інтенсивність застосування, розширення категорій суб'єктів, до яких він застосовується, та домінування публічного інтересу над приватними правами.

Вбачається доцільним закріплення в законодавстві гнучкого механізму контролю та моніторингу правомірності застосування примусових заходів, що дозволить забезпечити баланс між ефективністю державного управління та захистом прав людини.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

2. Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1456. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-26>

ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Федорів Владислав Юрійович

*студент II курсу спеціальності «Право»
факультету права та економіки*

*Науковий керівник: Рудой Катерина Миколаївна
доктор юридичних наук, професор, академік Академії
адміністративно-правових наук, професор
кафедри державно-правових дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Публічне адміністрування є важливою формою управлінської діяльності, яка зосереджена на реалізації функцій держави та задоволенні суспільних потреб через надання адміністративних послуг. Цей процес охоплює виконання державної політики, забезпечення прав

і свобод громадян, а також організацію ефективної взаємодії між державою та суспільством. Делегування повноважень відіграє ключову роль, оптимізуючи управління через передачу функцій від центральних органів до місцевих структур, що дозволяє наблизити адміністративні послуги до громадян. Україна наразі активно впроваджує новітні технології, переходячи від інформатизації до цифровізації державного управління. Цифрова трансформація охоплює такі напрями, як розвиток цифрових навичок серед державних службовців, впровадження цифрових технологій на рівні місцевого самоврядування, цифровізація муніципалітетів, інтеграція платформ для взаємодії між адміністрацією та бізнесом, а також цифровізація виборчої системи. Ці процеси вимагають врахування українських реалій та адаптації на основі вивчення світового досвіду [2, с. 43-44].

Мета роботи полягає в детальному аналізі динаміки цифровізації в Україні, її ключових передумов і процесів розвитку, особливо в умовах воєнного стану. Увага зосереджена на тому, як впровадження цифрових технологій змінює традиційні підходи до публічного адміністрування, сприяючи модернізації державної політики та оптимізації процесів управління.

Важливо встановити термінологію відповідно до чинного законодавства. Цифровізація визначається як процес впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя для підвищення ефективності та доступності послуг. Діджиталізація (синонім) фокусується на інтеграції цифрових рішень в управлінські процеси, економіку та комунікації. Згідно з Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» та Законом «Про електронні довірчі послуги», ці терміни використовуються для регулювання впровадження цифрових сервісів і безпеки в державному секторі.

Динаміка процесу цифровізації в Україні стала важливим аспектом її розвитку після здобуття незалежності. Початкові етапи формування системи публічного адміністрування були пов'язані зі значними викликами, серед яких застарілі бюрократичні механізми, громіздкість адміністративних процесів та низький рівень прозорості. Перед Україною постала необхідність побудови ефективної моделі управління, яка б відповідала сучасним викликам, сприяла демократизації процесів і була адаптована до глобальних змін. Одним із ключових напрямків цього реформування стало впровадження цифрових технологій. У межах реформ було прийнято ряд нормативно-правових актів, що стали основою для цифрової трансформації, серед основних виділяється Закон України «Про електронні довірчі послуги» (2017 рік), що забезпечує правові підстави для використання електронних підписів та ідентифікації, а також Закон «Про захист

інформації в інформаційно-комунікаційних системах» (1994 рік), який визначає заходи з безпеки даних. Особливості цифровізації публічного адміністрування в Україні включають не лише впровадження електронних сервісів, але й створення умов для електронного урядування, розвитку цифрової грамотності серед державних службовців, інтеграції платформ для ефективної комунікації між адміністрацією, бізнесом і громадянами. Значний поштовх у цьому напрямку дало створення Міністерства цифрової трансформації у 2019 році, яке стало провідним органом у реалізації національної політики цифровізації. Його діяльність спрямована на оптимізацію управлінських процесів, забезпечення доступності державних послуг і розвиток електронного суспільства [3, с. 2-3].

Міністерство цифрової трансформації України було засноване у вересні 2019 року як центральний орган виконавчої влади, що відповідає за впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя. Його основна мета – реалізація державної політики у сфері цифровізації, розвиток електронного урядування та інтеграція цифрових рішень у державне управління. Одним із найбільш визначних проєктів Міністерства стала розробка платформи «Дія», яка об'єднала низку електронних послуг, доступних громадянам і бізнесу. Інші проєкти включають впровадження платформи «Дія. Цифрова освіта», що забезпечує доступ до онлайн-курсів для підвищення цифрової грамотності населення. Також реалізовано численні заходи з кібербезпеки, що включають модернізацію систем шифрування даних та удосконалення кіберзахисту, що має критичне значення для збереження конфіденційності інформації, особливо в умовах активних кіберзагроз. На момент 2025 року результати діяльності Міністерства є вражаючими. Зокрема, понад 80% державних послуг доступні онлайн, що підвищило ефективність адміністрування та зменшило рівень бюрократії. Віддалені громади забезпечено доступом до високошвидкісного Інтернету, а Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи) модернізовано для інтеграції цифрових сервісів. Прозорість державного управління була значно посилена завдяки розвитку електронної демократії, яка включає петиції, голосування, громадські обговорення та відкриті дані. Впровадження цих ініціатив дозволило посилити взаємодію між громадянами, бізнесом і державою [4, с. 185-186].

Сфера надання адміністративних послуг в Україні продовжує активно розвиватися, враховуючи виклики сьогодення та необхідність адаптації до умов воєнного стану. Впровадження цифрових технологій є ключовим напрямом, що забезпечує швидкий і ефективний доступ громадян до державних послуг навіть у надзвичайних умовах.

У перспективі передбачається розширення функціоналу електронних платформ, а також розвиток мережі Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів) для забезпечення доступності послуг у кожному куточку країни. Багато центрів надання адміністративних послуг сьогодні обладнані сучасною технікою та інтегровані з електронними платформами, що дозволяє громадянам отримувати послуги у комбінованому форматі – онлайн та офлайн. На місцевому рівні активно створюються нові ЦНАПи навіть у віддалених громадах, що забезпечує доступ до адміністративних сервісів у найвіддаленіших куточках країни, а разом із тим відбувається впровадження програм підвищення цифрової грамотності, організацію навчальних курсів та створення зручних інтерфейсів для людей з інвалідністю. Також важливим кроком стало створення «Дія. Центрів» – нових форматів надання адміністративних послуг, орієнтованих на цифрові технології. Вони функціонують за принципом «єдиного вікна», де громадяни можуть отримувати широкий спектр послуг максимально швидко та зручно, зокрема і до електронних реєстрів [1].

Платформа «Дія» продовжує розширювати функціонал, щоб відповідати сучасним потребам громадян. Зокрема, у майбутньому планується інтеграція нових сервісів, таких як автоматизація процесу оформлення соціальної допомоги, доступ до більшої кількості державних реєстрів, а також розширення функцій для бізнесу, включаючи реєстрацію юридичних осіб, подання звітності та доступ до державних закупівель. Також розглядається можливість впровадження функції електронного голосування, що дозволить значно спростити процеси демократичного волевиявлення громадян.

Зважаючи на ситуацію воєнного стану, надзвичайно важливими є ініціативи, спрямовані на підтримку обороноздатності країни. Серед запущених проєктів варто виокремити платформу «Резерв+», «Армія+», яка дозволяє громадянам подати заявку на зарахування до резерву Збройних Сил України, містять в собі посвідчення військового й можливість створювати й погоджувати рапорти в електронній формі. Ця цифрова ініціатива оптимізує процес мобілізації та сприяє оперативній взаємодії між військовими органами та цивільним населенням. Важливим є також впровадження сервісів для допомоги армії, що включають доступ до інформації про потреби військових, можливість долучитися до волонтерських ініціатив та підтримати оборону через електронні платформи. У сфері медицини запущено проєкт електронних медичних кабінетів, які дозволяють громадянам отримувати доступ до власних медичних даних, записуватись на прийом до лікаря, переглядати історію лікування та взаємодіяти з медичними закладами онлайн [5, с. 64-64].

Отже, на момент 2025 року Україна зробила значні кроки у напрямку цифровізації адміністративних послуг. Реалізовані ініціативи вже показали свою ефективність у покращенні взаємодії між державою та громадянами. У майбутньому планується подальше вдосконалення електронних сервісів, інтеграція інноваційних рішень та забезпечення максимальної доступності послуг для громадян. Розвиток цифрових адміністративних послуг є стратегічно важливим напрямком реформ, що сприяє не лише підвищенню ефективності державного управління, але й зміцненню громадянського суспільства. В умовах воєнного стану ці ініціативи набувають особливого значення, допомагаючи забезпечити стабільність, безпеку та доступність послуг для населення навіть у найскладніших умовах. Завдяки реалізації масштабних проєктів, таких як «Дія», електронні медичні кабінети та нові формати ЦНАПів, Україна впевнено рухається до створення сучасної та прозорої системи державного управління.

Література

1. Закон України "Про адміністративні послуги" від 06 вересня 2012 р. № 5203-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17> (дата звернення: 14.04.2025).
2. Бінько І. Публічне управління і публічне адміністрування: співвідношення понять / Науково-дослідний інститут публічного права. Львів, 2020. 47 с.
3. Сиротін В. Д. Сутність та особливості цифровізації у сфері публічного управління / Національний університет «Чернігівська Політехніка». Чернігів, 2023. 6 с.
4. Розпаченюк А. С. Міністерство цифрової трансформації як суб'єкт публічно-управлінської діяльності: правовий аспект // Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал. 2024. Вип. 2 (15). С. 182–189.
5. Скляр І. Особливості розвитку цифрового врядування в умовах воєнного стану / І. Скляр // Аспекти публічного управління. 2024. Том 12, № 4. С. 66.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

Хрідочкін Андрій Вікторович

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри економіки та права,*

*Навчально-науковий інститут «Український державний
хіміко-технологічний університет»*

*Українського державного університету науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Дослідження сутності публічного адміністрування потребує насамперед встановлення його змісту, особливостей і специфіки прояву в різних галузях публічного управління. Розв'язання такого завдання слід розпочати з уточнення теоретико-правових засад вивчення змісту самої дефініції «публічне адміністрування», її місця в категоріальному апараті юриспруденції та співвідношення з більш широко вживаним поняттям «державне управління». Справа в тому, що «публічне» і «державне» розрізняються як за своїми кількісними, так і за якісними характеристиками. Їх перша відмінність виявляється вже під час етимологічного порівняння даних категорій та полягає у традиційному судженні про відносно більший обсяг поняття «публічний». Зокрема, вітчизняною наукою адміністративного права широкого використовується саме категорія «публічної служби», а її запровадження було зумовлено потребою комплексного підходу до вивчення державної і муніципальної служби, маючих спільну мету, соціальну природу та ідентичні організаційно-процедурні механізми.

Існує і одразу декілька аспектів якісної відмінності публічного управління/адміністрування від державного. Насамперед, перше з них містить чітку орієнтацію на публічний інтерес – основну ціннісно-цільову складову всіх розпорядчих заходів. А вже проголошення ч. 1 ст. 3 Основного Закону України найвищою соціальною цінністю людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки [1], а також поступове становлення та спроба реалізації в Україні концепції «сервісної» держави свідчать про те, що основною метою правозастосовної діяльності виступає встановлення верховенства права, а метою управлінського впливу – гарантування загального блага громадянського суспільства, його стабільний розвиток, поєднаний із забезпеченням і підтримкою ефективних інститутів саморегулювання.

Крім того, у довідниковій літературі термін «публічний» (від лат. *publicus* – суспільний, народний) визначається як відкритий, гласний. В оригіналі ж слово «public» перекладається як те, що відбувається в присутності публіки, людей, прилюдно, відкрито, не приватно. Тобто термін «публічний» констатує додаткову необхідність інформаційної взаємодії суб'єктів владних повноважень із суспільством, що є однією із якісних ознак публічного адміністрування [2, с. 425]. При цьому оперативне поширення достовірних даних про цілі та методи управлінського впливу, права громадян і порядок їх втілення має відбуватися не лише за ініціативи громадськості, як відповідь на запити її окремих представників або організацій (вимушене інформування), але й за ініціативи владних суб'єктів (добровільне інформування). Законодавством передбачається здійснення обох способів такого поширення інформації [3; 4].

Проаналізувавши обсяг поняття «публічний», слід зупинитися на аналізі терміну «адміністрування», що досить часто вживається як синонімічний до змістовно близьких йому термінів («управління» і «регулювання»), а тому важливо встановити його сутнісні особливості, адже розширення понятійно-категоріального апарату науки зазвичай зумовлене потребою відображення в пізнавальній діяльності нового аспекту об'єктивної дійсності. При цьому слід зауважити, що становлення понятійно-категоріального апарату, будучи процесом суб'єктивно-об'єктивним, значною мірою зумовлюється як існуванням індивідуальних поглядів відомих фахівців, так і деструктивного прагнення до новизни або запозичення закордонної термінології. Водночас, широке застосування поняття «адміністрування» (що використовується сьогодні для характеристики механізму управління, реформування виконавчо-розпорядчої діяльності держави, порівняльного методологічного підходу науки державного управління, організаційно-правової діяльності окремих органів, виконання адміністративних повноважень у судовій гілці влади тощо) має об'єктивне підґрунтя та зумовлено прагненням визначити якісно новий аспект взаємодії влади і суспільства. А з метою його виявлення слід розкрити причини оновлення термінології вітчизняної публічно-правової науки в ретроспективі: управління – регулювання – адміністрування.

Підсумовуючи, слід наголосити, що «публічне адміністрування» відображає якісні зміни в характері виконавчо-розпорядчої та організуючої діяльності держави. І якщо воно, наприклад, визначається як діяльність публічної адміністрації з реалізації покладених на неї обов'язків і задоволення загальних публічних інтересів, то має сприйматися у контексті теорії «сервісної держави», хоча емпірична

частина цієї та багатьох інших дефініцій є подібною до тлумачень сутності державного управління. При цьому наведені судження значною мірою є ідеалізованими та орієнтуються на пошук передумов доктринального становлення понять, будучи більш логічними, аніж історичними. Насправді ж термін «адміністрування» використовувався для позначення різноманітних сторін правової реальності, і до набуття ним відміченої якісної специфіки, в тому числі й у період панування управлінського підходу, що сьогодні призводить до існування розрізнених поглядів на його зміст, часто пов'язаних із традиційністю застосування в окремих сферах.

У автора навчально-методичного посібника «Основи публічного управління та адміністрування» вказано, що адміністрування означає виконання певних завдань у рамках інструкцій, а те, наскільки добре або наскільки ефективно, залишається за межами його уваги, оскільки контроль над цим є обов'язком політичного суб'єкта, що розробив інструкції [5, с. 14]. Подібне механічне розуміння поняття «адміністрування» обумовлює звуження його змісту лише до організаційно-процедурного забезпечення реалізації управлінських рішень. При цьому, вироблення таких рішень залишається поза межами адміністрування, а останнє має переважно інструментальне значення. Водночас, набуло поширення і більш широке трактування. Дефінієнс придатний і для позначення категорії «державне управління», що свідчить про близьке змістовне навантаження термінів, небезпідставність їхнього отождоження деякими дослідниками. При такому підході, «адміністрування» стає не лише процесом реалізації, але й вироблення управлінських рішень, набуваючи цілісного завершеного характеру. Тому, на нашу думку, варто відрізнити поняття «вироблення управлінських рішень» від поняття «вироблення державної політики». Лише перше охоплюється змістом адміністрування, друге ж потребує чіткого і послідовного відокремлення від нього. Публічне адміністрування є організаційною, виконавчо-розпорядчою діяльністю компетентного апарату щодо втілення державної політики, натомість вироблення останньої є принципово іншим видом суспільної активності, спрямованим на визначення загальних векторів розвитку країни та здійснюваним особами, які займають політичні посади і несуть політичну відповідальність. Про необхідність чіткого інституційного розмежування відповідних державних функцій неодноразово наголошували вітчизняні науковці, що знайшло часткове втілення у приписах Закону «Про центральні органи виконавчої влади», зокрема у переважному закріпленні функцій забезпечення формування політики

за міністерствами (ст. 6) та введенні посади державного секретаря міністерства (ст. 10).

Отже, публічне адміністрування повинно сприйматися в обсязі всіх урегульованих адміністративним правом суспільних відносин, не обмежуючись лише управлінням, адже теоретичне опрацювання саме не управлінських сфер (насамперед, сприяючого урядування) стало приводом до утвердження поняття «публічне адміністрування». При цьому, ми вважаємо, що його слід доповнити позитивними властивостями, виведеними в межах інших позицій: якісної специфіки, констатованої в межах уявлень про ототожнення об'ємної сторони адміністрування і управління, процедурності, професійності та правореалізаційної спрямованості, на яких наголошується в інструментальних трактуваннях публічного адміністрування.

Література

1. Конституція України : Основний закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр>.
2. Хрідочкін А.В., Віхляєв М.Ю. Публічне управління та адміністрування : словник термінів / за заг. ред. д. ю. н., професора П.В. Макушева. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 604 с.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2939-17>;
4. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р № 2657-ХІІ. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2657-12>.
5. Основи публічного управління та адміністрування : навчально-методичний посібник для вивчення дисципліни здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» / авт.-уклад. О.О. Гуторова. Харків, 2024. 215 с.

РОЗДІЛ 3. ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-28>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ МИТНОГО КОДЕКСУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНСЬКЕ МИТНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Дорофєєва Лілія Максимівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
начальник юридичного управління Закарпатської митниці
м. Ужгород, Україна*

Україна як держава, що уклала з ЄС Угоду про асоціацію, а також отримала статус кандидата на членство в ЄС, виконує вимоги щодо зближення митного законодавства України до законодавства ЄС, постатейної імплементації Митного кодексу та інших регламентів ЄС [1, с. 271].

Угода про асоціацію України з ЄС основними її цілями визначає сприяння поступовому зближенню Сторін[2]. Сьогодні стратегічним напрямком реформування вітчизняних митних органів є максимальне наближення організації їх діяльності до визнаних у світі моделей, а пріоритетом має стати концептуально новий порядок взаємодії митниць з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності для формування системи балансу довіри між державою та бізнесом. На нашу думку, такий підхід дозволить поліпшити якість, забезпечити прозорість та підвищити ефективність роботи митниць.

Інтеграція нашої країни у митний простір Європейського Союзу передбачає як наближення митних практик до європейських стандартів, так і гармонізацію національного митного законодавства.

Сучасне митне законодавство розвинених європейських держав передбачає, насамперед, повне законодавче забезпечення, а також прозорість і простоту процедур митного оформлення та контролю. Митні формальності повинні бути максимально простими й створювати якомога менше незручностей для міжнародної торгівлі. Все це

обумовлює необхідність у зближенні правового регулювання митних формальностей у правових системах держав із метою спрощення та прискорення процесу їх проходження.

У Національній стратегії доходів до 2030 року серед напрямів гармонізації митного законодавства України до законодавства ЄС було заплановано розробити новий Митний кодекс, що має забезпечити повну імплементацію положень *acquis* ЄС в митній сфері, уніфікацію проходження митних процедур з ЄС [3]. До того ж, розробка нового Митного кодексу України на основі Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 про встановлення Митного кодексу Союзу є ключовою рекомендацією України у Звіті щодо розширення ЄС.

Обраний євроінтеграційний курс у сфері митної політики потребує кардинальної зміни українського митного законодавства, основним завданням якої є підготовка та прийняття принципово нового Митного кодексу, що повністю відповідатиме митному праву ЄС. Робота над його проектом мала завершитись до травня поточного року, а в січні 2026 року цей законопроект планується до ухвалення.

Враховуючи пріоритети вступу до ЄС, що є насамперед митним союзом, Міністерством фінансів ставить за мету – щоб у 2027 році повністю запрацювало митне законодавство, відповідне законодавству ЄС.

Розуміючи, що практичне опанування нових для нас форм реалізації митної справи має бути поетапним, в якості перехідного/проміжного етапу на шляху до прийняття нового Митного кодексу, 22 серпня 2024 року Верховною Радою було прийнято Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» №3926-IX, який набрав чинності 19 квітня 2025 року.

З урахуванням найкращих європейських практик цим законом передбачено:

- уведення в митну справу нових термінів та приведення понятійного апарату Митного Кодексу України у відповідність до термінології європейського законодавства, зокрема Регламенту № 952/2013;

- запровадження концепції митного представництва(якого не було в Україні), аналогічної тій, що функціонує в країнах Євросоюзу, із поділом видів представництва на пряме та непряме, розмежування відповідальності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та митного представника;

- удосконалення критеріїв надання авторизацій різних видів, усунуто неточності формулювань чинного законодавства.

Для формування європейського підходу щодо узагальнення положень стосовно митних режимів, МКУ доповнено новими статтями, які передбачають зміни щодо:

- порядку та умов авторизацій для поміщення товарів у митні режими імпорту (процедура кінцевого використання), тимчасового ввезення, переробки на митній території, переробки за межами митної території;
- встановлення порядку зберігання суб'єктами ЗЕД документів та ведення записів, як умови отримання авторизації;
- визначення механізму передачі прав та обов'язків утримувача авторизації (утримувача процедури);
- надання можливості переміщувати товари, які перебувають під митним контролем, у рамках відповідного митного режиму, без поміщення товарів у митний режим транзиту;
- розширення переліку звичайних операцій з товарами та чіткого регламентування вимог до їх здійснення;
- порядку завершення та припинення окремих митних режимів;
- процедури моніторингу відповідності умовам, визначеним в авторизації для поміщення товарів у митний режим.

Приведено у відповідність до Регламентів ЄС положення МКУ щодо доставки, пред'явлення товарів, а також їх тимчасового зберігання під митним контролем (глави 28, 29 МКУ).

Удосконалено розділ VII МКУ щодо зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів та розпорядження ними та розділ XIV МКУ щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Також внесено зміни у положення щодо деяких видів діяльності, контроль за провадженням яких здійснюють митні органи [4].

Коментуючи процес імплементації як критично необхідний, представник Генерального директорату з питань оподаткування та митного союзу (DG TAXUD) підкреслив: «ми очікуємо повного узгодження митного законодавства України та ЄС, бо наступного дня після вступу у вас буде напряду застосовуватися Митний кодекс ЄС» [5].

Міністерством фінансів України разом з Державною митною службою розробляється ряд підзаконних нормативних актів, які узгодять механізми реалізації зазначених змін. В подальшому заплановано проведення роз'яснювальної кампанії для представників бізнесу, які впроваджуватимуть нові підходи у своїй діяльності. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності будуть детально поінформовані про запроваджені норми щодо розширення кола складських операцій, які можуть проводитися на митних складах,

зменшення вимог до облаштування складських об'єктів при запровадженні європейської норми забезпечення гарантування збереження товарів, а також про поступовий перехід від дозвільної системи до авторизацій.

Враховуючи масштабність та кількість одночасно впроваджених змін, законодавством передбачено річний перехідний період щодо окремих положень (зокрема авторизацій) до 19 квітня 2026 року, у продовж якого бізнес матиме можливість адаптуватися до нових правил [6].

На нашу думку, результатом представлених новацій стануть швидші, прозоріші та зручніші митні процедури, які сприятимуть розвитку бізнесу та поглибленню економічної інтеграції України з Європейським Союзом. Проте, слід враховувати, що за час, поки українська митниця та бізнес будуть вчитись працювати в європейських умовах, митне законодавство ЄС продовжить свій розвиток. Відтак, ми маємо бути готові до наступних вдосконалень митного законодавства.

Література

1. Атаманчук Н.І. Гармонізація законодавства України щодо адміністрування митних платежів з правом Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 2. С.267-273.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

3. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

4. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20#Text>.

5. Євроінтеграція: Україна прагне отримати новий Митний кодекс на основі Митного кодексу ЄС у 2026 році. Сайт Держмитслужби. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/ievrointegratsiia-ukrayina-pragne-otrimati-novii-mitnii-kodeks-na-osnovi-mitnogo-kodeksu-ies-u-2026-rotsi-2083>

6. Перехід на європейські митні правила: бізнес і митні органи спільно адаптуються до змін. Сайт Держмитслужби. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/perekhid-na-ievropeiski-mitni-pravila-biznes-i-mitni-organi-spilno-adaptuiutsia-do-zmin-2097>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Оніщик Юрій Віталійович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Однією із головних сфер, яка потребує приведення у відповідність до вимог загальноєвропейського законодавства, є митне законодавство. Особливе місце у суспільних відносинах, що виникають у процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, посідає такий митний платіж як мито, який виступає інструментом впливу на зовнішньоекономічні зв'язки нашої держави з країнами ЄС [1, с. 87].

Мито являє собою платіж, який справляється на зовнішніх кордонах ЄС щодо імпортованих та експортованих товарів і надходить до бюджету ЄС. Всі держави-члени митного союзу мають єдиний митний тариф, що застосовується для торгівлі з країнами, які не входять до ЄС. При переміщенні товарів у вільному обігу держав-членів ЄС мито не сплачується [2, с. 303]. Особливості адміністрування мита визначені у Єдиному митному тарифі ЄС [3] та Митному кодексі Європейського Союзу (далі – МК ЄС) [4].

Згідно ст. 56 МК ЄС ввізне та вивізне мито, що підлягає сплаті, ґрунтується на Єдиному митному тарифі. Інші заходи, передбачені законодавством ЄС, що регулює окремі сфери, що стосуються торгівлі товарами, застосовуються, у відповідних випадках, згідно з тарифною класифікацією таких товарів. Єдиний митний тариф включає такі елементи: Комбінована номенклатура товарів, що встановлена в Регламенті (СЕС) № 2658/87; будь-яка інша номенклатура, що повністю або частково ґрунтується на Комбінованій номенклатурі або передбачає її подальші підрозділи та що встановлена законодавством Союзу, яке регулює окремі сфери, для застосування тарифних заходів, що стосуються торгівлі товарами; договірне або автономне мито на товари, що входять до складу Комбінованої номенклатури; преференційні тарифні заходи, що містяться в угодах, що їх Союз уклав з деякими країнами або територіями,

які не є частиною митної території Союзу, чи групами таких країн або територій; преференційні тарифні заходи, що їх Союз установив в односторонньому порядку для деяких країн або територій, які не є частиною митної території Союзу, чи груп таких країн або територій; автономні заходи, що передбачають зниження або звільнення від мита на деякі товари; сприятливий тарифний режим, установлений для деяких товарів у зв'язку з їхнім характером або кінцевим використанням; інші тарифні заходи, передбачені сільськогосподарським, комерційним або іншим законодавством Союзу [4].

Відповідно до Регламенту Ради (ЄС) № 2658/87 від 23 липня 1987 року про тарифну і статистичну номенклатуру та про спільний митний тариф комбінована номенклатура, яка відповідає вимогам спільного митного тарифу, зовнішньоторговельної статистики Співтовариства та іншим політикам Співтовариства щодо імпортування або експортування товарів, охоплює: номенклатуру гармонізованої системи; номенклатурні одиниці нижчого порядку, застосовувані Співтовариством до такої номенклатури, які іменовані підпозиції комбінованої номенклатури, у випадках, коли вказана відповідна ставка мита; попередні положення, додаткові примітки до розділів або груп та виноски, які стосуються підпозицій комбінованої номенклатури. Інтегрований тариф ЄС («Taric»), який відповідає вимогам спільного митного тарифу щодо імпортування або експортування товарів, охоплює: інструменти, які застосовують при імпортуванні та експортуванні товарів; додаткові номенклатурні одиниці нижчого порядку, застосовувані ЄС, які іменовані «підпозиції Taric» та які потрібні для реалізації конкретних інструментів Співтовариства; будь-яку іншу інформацію, необхідну для реалізації кодів Taric та інших додаткових кодів або управління ними; ставки мита, у тому числі звільнення від сплати мита та преференційні ставки тарифів, які застосовують до конкретних товарів при імпортуванні або експортуванні [3].

Особливої уваги заслуговує те, що у МК ЄС детально регламентовано питання митного боргу, відстрочки сплати мита та застосування пені у разі не сплати мита протягом встановленого строку.

У ст. 5 МК ЄС передбачено, що митний борг – це зобов'язання особи сплатити суму ввізного або вивізного мита, що встановлене на визначені товари згідно з чинним митним законодавством. Відповідно до ст. 77 МК ЄС митний борг при ввозі виникає внаслідок поміщення товарів з третіх країн, що з них справляється ввізне мито, під будь-яку з таких митних процедур: випуск для вільного обігу, в тому числі відповідно до положень про кінцеве використання; тимчасовий ввіз із частковим звільненням від сплати ввізного мита. Митний борг виникає

в момент прийняття митної декларації. Декларант є боржником. У разі непрямого представництва особа, від імені якої подано митну декларацію, також є боржником. При цьому якщо митну декларацію складено на основі інформації, внаслідок якої ввізне мито повністю або частково не стягнуто, то особа, яка надала необхідну для складення декларації інформацію та знала чи повинна була знати, що така інформація була неправильно, також є боржником [4]. У МК ЄС також визначено особливості виникнення митного боргу при вивезенні товарів (ст. ст. 81-82); положення, спільні для митних боргів, що виникають при ввозі та вивозі товарів (ст. ст. 83-88); гарантії погашення можливого або наявного митного боргу (ст. ст. 89-100); визначення суми ввізного або вивізного мита, повідомлення про митний борг і здійснення запису в обліку (ст. ст. 101-107); процедури повернення та звільнення від сплати суми ввізного або вивізного мита (ст. ст. 116-123); погашення митного боргу (ст. ст. 124-126).

Митні органи, за заявою відповідної особи та після надання гарантії, дозволяють відстрочити сплату мита, що підлягає сплаті, в будь-який із таких способів: окремо щодо кожної суми ввізного чи вивізного мита, на яку здійснено запис в обліку згідно ч. 1 ст. 105 МК ЄС або ч. 1 ст. 105 МК ЄС; загалом щодо всіх сум ввізного чи вивізного мита, на які здійснено запис в обліку згідно ч. 1 ст. 105 МК ЄС протягом встановленого митними органами строку, що не перевищує 31 день; загалом щодо всіх сум ввізного чи вивізного мита, на які здійснено єдиний запис в обліку згідно з другим підпараграфом ст. 105 (1) МК ЄС. Строк відстрочки сплати платежу становить 30 днів [4].

Згідно ст. 113 МК ЄС якщо суму ввізного чи вивізного мита, що підлягає сплаті, не сплачено протягом встановленого строку, митні органи забезпечують сплату такої суми всіма доступними їм засобами відповідно до законодавства відповідної держави-члена. Відповідно до ст. 114 МК ЄС на суму ввізного чи вивізного мита нараховується пеня з дати закінчення встановленого строку до дати платежу. Для держави-члена, що її валютою є євро, ставка пені дорівнює збільшеній на два процентних пункти відсотковій ставці, опублікованій в Офіційному віснику Європейського Союзу, серія Є, яку Європейський Центральний Банк застосовував до своїх основних операцій рефінансування в перший день місяця, на який припав строк платежу. Для держави-члена, що її валютою не є євро, ставка пені дорівнює збільшеній на два процентних пункти ставці, яку застосовував у перший день відповідного місяця Національний центральний банк до своїх основних операцій рефінансування, або, стосовно держави-члена, що в ній відсутня ставка Національного центрального банку, найбільш рівнозначна збільшена на два процентних пункти ставка, застосована в

перший день відповідного місяця на грошовому ринку цієї держави-члена. Митні органи можуть не нараховувати пеню, якщо на основі документально підтвердженої оцінки ситуації боржника встановлено, що її нарахування призведе до серйозних економічних або соціальних труднощів. Митні органи повинні не нараховувати пеню, якщо сума окремого стягнення становить менше 10 євро [4].

Враховуючи євроінтеграційні прагнення України необхідно гармонізувати законодавство України з питань митної справи до митного законодавства ЄС щодо правового регулювання мита, насамперед, це стосується таких питань як відстрочка із сплати мита, митний борг, пеня у разі не сплати мита протягом встановленого строку, які на сьогодні не належним чином регламентовані у Митному кодексі України.

Література

1. Оніщик Ю.В. Митні платежі як системоутворювальні категорії митного законодавства України та Європейського Союзу. *Нове українське право*. 2022. Випуск 6. Том 2. С. 86–90.

2. Оніщик Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні та в країнах Європейського Союзу: фінансово-правовий аспект: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 439 с.

3. Регламент Ради (ЄЕС) № 2658/87 від 23 липня 1987 року про тарифну і статистичну номенклатуру та про спільний митний тариф. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b30#Text (дата звернення 12.04.2025).

4. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text (дата звернення 12.04.2025).

РОЗДІЛ 4. ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ ЩОДО ШЛЯХІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-30>

ПРАВОВА ПРИРОДА АДМІНІСТРУВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЇ

Вдовічена Лідія Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри публічного права,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

У сучасному правовому полі України нотаріальна діяльність відіграє важливу роль у забезпеченні юридичної вірогідності правочинів, посвідченні юридичних фактів, а також у реалізації принципу верховенства права. Разом із цим, особливого значення набуває дослідження не лише правової природи самої нотаріальної дії, а й процесу її адміністрування, що виступає гарантією належного функціонування всієї нотаріальної юрисдикції. Дана проблема знаходить свою актуальність як з теоретико-методологічного, так і нормативного підходів.

Теоретико-методологічне дослідження розуміння нотаріальної дії дає можливість стверджувати, що юридичний термін «нотаріальна дія» є одним із найбільш вживаних у законодавстві, проте досі залишається не визначеним ані на конституційному, ані на законодавчому рівні. Це зумовлює наявність різноманітних підходів у науковій літературі до визначення її сутності. Одні автори вважають нотаріальну дію інструментом превентивного правосуддя, інші – способом посвідчення безспірних фактів і прав, ще інші – процесуальним актом, результатом виконання компетенції нотаріуса [2]. Тому, нотаріальна дія – це не лише правовий результат, а й система процесуальних дій, що здійснюються уповноваженою особою з метою надання юридичної вірогідності правам, обов'язкам та фактам. Основними ключовими та визначальними ознаками нотаріальної дії є: визначеність у законодавстві (мова йде про окремі нотаріальні дії); безспірність;

процесуальна форма; платність; чітко окреслений суб'єктний склад. Безспірність є однією з фундаментальних рис нотаріального акту, оскільки нотаріус не може вчиняти дію, якщо існує спір щодо прав чи обов'язків сторін. Порушення цієї вимоги – підстава для судового оскарження [3, с. 368].

Розуміння адміністрування нотаріальної дії як юридичної категорії – це сукупність організаційно-правових механізмів, спрямованих на забезпечення законності, ефективності та доступності вчинення нотаріальних дій. Воно охоплює: нормативно-правове забезпечення (Конституція України, Закон «Про нотаріат», підзаконні акти); інституційне адміністрування (органи юстиції, нотаріальні палати); стандартизацію дій нотаріусів (нотаріальне діловодство). Також варто відзначити, що сьогодні диктує, що категорія «адміністрування нотаріальної дії» формується на межі адміністративного, нотаріального та інформаційного права, крім того неабиякий вплив здійснює і процес цифровізації нотаріату.

Важливість принципів адміністрування нотаріальної дії полягає в тому, що саме вони формують правову, організаційну та професійну основу здійснення нотаріальної діяльності в Україні. Серед основних принципів варто виділити: законність – жодна нотаріальна дія не може виходити за межі законодавства; незалежність – нотаріус діє самостійно, хоча і в межах делегованих повноважень; професійна компетентність – нотаріус повинен мати відповідну освіту, досвід, добросовісність; технологічна доступність – цифровізація процесів має забезпечити прозорість та ефективність

Конституційні засади адміністрування нотаріальної дії визначаються як керівні ідеї, принципи, які лежать в основі даного механізму. Зокрема, Конституція України визначає верховенство права (стаття 8), право на правову допомогу (стаття 59), захист прав власності (стаття 42), що становлять ідеологічну основу для існування інституту нотаріату. Також вона закріплює повноваження державних органів у сфері нормативного регулювання і організаційного забезпечення нотаріальної діяльності (статті 85, 116) [1]. Таким чином, конституційний рівень є підґрунтям для системного адміністрування діяльності нотаріусів, забезпечення незалежності та неупередженості вчинюваних ними дій.

Нормативне регулювання адміністрування нотаріальної дії деталізується в законодавчих та підзаконних актах. І в першу чергу, це Закон України «Про нотаріат», який: визначає суб'єктів вчинення нотаріальних дій; встановлює перелік дій та порядок їх здійснення; регламентує питання відповідальності, доступу до професії, контролю тощо [4]. Деталізацією положень вказаного закону продовжено в

Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5, що пояснює процедури вчинення нотаріальних дій, тобто безпосередньо адмініструє нотаріальний процес [5].

Суб'єктами адміністрування нотаріальної дії виступають: Міністерство юстиції України – здійснює організаційне, інформаційне та методичне забезпечення; Нотаріальна палата України – координує діяльність нотаріусів, забезпечує підвищення кваліфікації; територіальні органи юстиції – ведуть облік, контроль, надають роз'яснення; нотаріуси – як первинні суб'єкти, що реалізують адміністрування на рівні практики.

Отже, адміністрування нотаріальної дії – це складне, багаторівневе явище, що поєднує правові, процедурні, інституційні та етичні елементи. Воно забезпечує: реалізацію функції превентивного правосуддя; ефективну взаємодію держави і приватного сектора; захист прав громадян і юридичних осіб.

Таким чином, правова природа адміністрування нотаріальної дії виявляється у її нормативній чіткості, процедурній визначеності, функціональній цілісності та конституційно-правовій обґрунтованості. Подальше вдосконалення цієї сфери є запорукою сталого розвитку правової системи України.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 Редакція від 01.01.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Вдовічена Л. І. Правова природа нотаріальної дії: питання нормативного врегулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія ПРАВО*. 2024, Випуск 85: частина 2. С. 264-269 Режим доступу: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.38>

3. Череватенко І. Безспірність права як умова реалізації повноважень нотаріальних органів. *Юридичний вісник*. № 4. 2014. С. 368-374. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_4_80.

4. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ. В редакції від 30.01.2024 р. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/page>

5. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України; Порядок від 22.02.2012 № 296/5 Редакція від 30.09.2023, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Добрянська Наталія Валеріївна

*кандидат юридичних наук, професор,
доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук,
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Корупція залишається однією з найбільш серйозних загроз для ефективного функціонування публічної служби, підриваючи довіру громадськості до державних інституцій та гальмуючи соціально-економічний розвиток. У сучасних умовах глобалізації та інтеграційних процесів питання запобігання корупції набуває особливої актуальності. Важливим аспектом у цій сфері є адміністративно-правовий вимір, який охоплює розробку та впровадження нормативно-правових актів, спрямованих на виявлення, попередження та протидію корупційним проявам.

Н. В. Янюк справедливо зазначає, що від України, як і від кожної країни, вимагається реалізація комплексних заходів, спрямованих, по-перше, на виявлення чинників, що сприяють корупції, та обмеження дискреційних повноважень органів державної влади; по-друге, на створення механізму запобігання конфлікту інтересів, який є основою правопорушень, пов'язаних із корупцією; по-третє, на формування системи спеціалізованих правоохоронних органів для виявлення та протидії корупції, а також забезпечення належного міжнародного співробітництва в цій сфері [1, с. 1159].

Необхідно зазначити, що адміністративно-правові механізми запобігання корупції включають в себе комплекс заходів, що мають на меті забезпечити прозорість та підзвітність діяльності посадових осіб, а також створити ефективні інструменти контролю за їхньою діяльністю. Важливу роль у цьому відіграє належне правове регулювання конфлікту інтересів, декларування доходів та майна, а також механізми перевірки достовірності таких даних.

Звертаючи увагу на ці аспекти, варто акцентувати на тому, що у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, законодавець визначає два ключових терміни: «приватний інтерес» та «реальний конфлікт інтересів». «Приватний інтерес» розуміється як будь-який майновий чи немайновий інтерес особи,

включаючи ті, що зумовлені особистими, сімейними, дружніми або іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, а також ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях. «Реальний конфлікт інтересів» визначається як суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що може впливати на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень або на вчинення чи невчинення дій у межах виконання цих повноважень [2].

Натомість, В. Лізун вважає, що конфлікти інтересів можна розділити на реальні та потенційні залежно від того, чи існує конфлікт у публічній службовій особи в даний момент (реальний конфлікт інтересів) або чи може він виникнути в майбутньому (потенційний конфлікт інтересів). На основі цього розподілу законодавство зобов'язує публічних службовців запобігати можливій появі конфлікту інтересів (потенційного) або вирішувати його, якщо він вже існує (реального) [3, с. 64].

Цілком аргументованою є теза Т. О. Коломоєць, яка вважає, що в пошуках оптимальних засобів протидії корупції у всіх її формах на публічній службі важливо зосередити увагу на ретельному аналізі ресурсів кожного елементу антикорупційного інструментарію. Особливу роль у цьому, на думку вченої, відіграє антикорупційне декларування, яке, при максимально повному використанні, забезпечує прозорість доходів і витрат осіб, уповноважених захищати публічні інтереси. Це дозволяє попередити ризики використання службових повноважень для приватної вигоди та усунути передумови для конфлікту інтересів на публічній службі [4, с. 49].

Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції, як і правове регулювання загалом, за думкою І. О. Омельченка та О. С. Ярої, складається з трьох взаємопов'язаних правових процесів: правотворчості, реалізації права та застосування права [5, с. 275]. З огляду на це, вочевидь, запровадження антикорупційних стандартів у публічній службі передбачає не лише розробку відповідної законодавчої бази, але й формування культури доброчесності серед державних службовців. Важливим аспектом є також міжнародне співробітництво у сфері запобігання корупції, що дозволяє враховувати найкращі світові практики та адаптувати їх до національних умов.

Ю. В. Дем'янчук, В. В. Сидоренко та Н. В. Добренька, аналізуючи дискусійні теоретичні аспекти протидії корупційним діям в умовах воєнного стану в Україні, підкреслюють, що проблема запобігання та протидії корупції стає особливо актуальною для нашої держави в цей період. Науковці акцентують увагу на тому, що експерти Міжнародної громадської організації Transparency International Ukraine зауважують

відсутність уніфікованої стратегії запобігання корупції, оскільки кожна країна повинна самостійно розробляти та вдосконалювати свої заходи щодо запобігання та протидії корупції. А отже, ефективна протидія корупції в умовах воєнного стану в Україні на всіх рівнях сприятиме суттєвим змінам у державі загалом [6, с. 314].

Отже, можемо констатувати, що адміністративно-правовий вимір запобігання корупції передбачає розробку та впровадження ефективних механізмів контролю, регулювання та нагляду за діяльністю посадових осіб. Це включає в себе створення законодавчих актів, які визначають правила поведінки службовців, процедури декларування доходів та майна, а також санкції за порушення антикорупційних норм. Крім того, важливим аспектом є формування культури доброчесності серед державних службовців та забезпечення їхньої професійної підготовки з питань етики та антикорупційної діяльності.

Вочевидь, успішна реалізація адміністративно-правових заходів у сфері запобігання корупції також вимагає активної участі громадянського суспільства, незалежних медіа та міжнародних організацій, які можуть здійснювати моніторинг та надавати рекомендації щодо покращення антикорупційної політики. Тільки спільними зусиллями можливо створити умови для ефективної боротьби з корупцією та забезпечити стійкий розвиток держави.

Література

1. Янюк Н. В. Запобігання корупції на публічній службі: правове регулювання в Україні та досвід країн Європейського Союзу. *Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union: Collective monograph*. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. Р. 2. 592 р Р. 1144–1162.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

3. Лізун В. Феномен конфлікту інтересів у контексті запобігання корупції. *UKRAINE INNOVATE: сучасні моделі для відновлення*: збірник тез доповідей V Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.). / За заг. ред. Павліхи Н. В. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 64–69.

4. Коломоєць Т. О. Антикорупційне декларування як інструмент запобігання корупції в публічній службі: видове розмаїття, закріплене в законодавстві країн світу. 2021. № 3. Т. 32 (71). С. 49–56.

5. Омельченко І. О., Яра О. С. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції на публічній службі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 274–276.

6. Дем'янчук Ю. В., Сидоренко В. В., Добренька Н. В. Дискусійні теоретичні аспекти протидії корупційним діям в умовах воєнного стану в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 3. С. 314–318. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/55.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-32>

ПРАВОВА ПРИРОДА ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Євсєєв Данило Ігорович

здобувач

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Топорецька Зоряна Миколаївна

доктор юридичних наук, доцент,

*головний науковий співробітник наукової лабораторії № 1
науково-організаційного центру,*

*Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

В Україні немає єдиної позиції щодо розуміння правової природи грального бізнесу, а в кожній з галузей права його розуміють по-різному [1, с. 78]. Оскільки Україна задекларувала своє прагнення стати частиною Європейського Союзу необхідно звертати увагу на підходи, які діють в ЄС.

У 2004 році Єврокомісія спробувала віднести гральний бізнес до сфери рулювання Директиви ЄС «Про послуги на внутрішньому ринку», визнавши гральний бізнес послугами. Але вже в 2006 році до Директиви були внесені поправки, одна з яких (№59) передбачала пряму норму, що: *«Ця Директива не поширюється на азартні ігри, пов'язані з укладенням парі в грошовому виразі, включаючи лотереї, прийом ставок... Як зазначено в самій директиві діяльність, пов'язана з азартними іграми, включено з лотереями та парі, має бути виключена зі сфери застосування цієї Директиви з огляду на специфічний характер цієї діяльності, яка передбачає впровадження державами-членами*

політики щодо державної політики та захисту споживачів» [2]. Але вказана директива не стосується і не застосовується до питань оподаткування.

Питання оподаткування регулюються Директивою Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість. Документ вказує у ст. 135 (і), що «за загальним правилом «держави-члени повинні звільняти від оподаткування такі операції: парі, лотереї та інші форми грального бізнесу, на умовах і з урахуванням обмежень, встановлених кожною державою-членом» [3]. Проте вказана директива не зазначає, який правовий статус азартних ігор в цілях оподаткування чи звільнення від оподаткування. Питання оподаткування податком на прибуток підприємств діяльності суб'єктів господарювання з організації та проведення азартних ігор та діяльності з випуску та проведення лотерей, питання ліцензування грального бізнесу, а також питання щодо оподаткування платників податком на доходи фізичних осіб в Європейському Союзі регулюються на рівні національного законодавства країн-членів.

Тому слід звернути увагу, що позицію трактування правового статусу азартних ігор через відсутність єдності в ЄС взяв на себе ЄСПЛ. У справі Шиндлер проти Великої Британії Суд ЄС вперше підтвердив, що надання та використання транскордонних азартних ігор є економічною діяльністю, яка підпадає під дію Договору (хоча справа стосувалась лотерей, але в більшості країн ЄС лотереї віднесено до азартних ігор). Цікаво, що в рішенні суду детально описано неоднозначність підходів ЄС в той час. Так, у п. 16 та 17 Рішення суд вказує: «Оцінюючи, чи застосовуються статті 30 і 59 Договору, уряди Бельгії, Німеччини, Ірландії, Люксембургу та Португалії стверджують, що лотереї не є «економічною діяльністю» за значенням Договору. Вони стверджують, що лотереї традиційно були заборонені в державах-членах або проводяться або безпосередньо державними органами, або під їх контролем, виключно в суспільних інтересах. Вони вважають, що лотереї не мають економічної мети, оскільки засновані на випадковості. У будь-якому випадку лотереї мають характер відпочинку чи розваги, а не економіки. Уряди Іспанії, Франції та Сполученого Королівства та Комісія стверджують, що проведення лотерей є «послугою» у значенні статті 60 Договору. Вони стверджують, що така діяльність стосується послуг, які зазвичай надаються за винагороду оператору лотереї або її учасникам, але на яку не поширюються правила вільного руху товарів» [4].

З точки зору оподаткування цікавим є рішення ЄСПЛ у справі С-124/97 «Леєре проти Фінляндії», де Суд не лише підтвердив віднесення грального бізнесу до послуг (справа стосувалась ігрових

автоматів), але визнав, що держава може правомірно отримувати від грального бізнесу не лише податки, але й додатково забирати частину прибутку компанії. Так, Суд вказав в п. 41: *«Це правда, що суми, отримані таким чином державою для суспільних інтересів, можуть бути отримані іншими способами, такими як оподаткування діяльності різних операторів, уповноважених їх здійснювати в рамках правил невиключного характеру; однак зобов'язання, покладене на ліцензований державний орган, вимагаючи від нього сплачувати доходи від своєї діяльності, є заходом, який, враховуючи ризик злочинів і шахрайства, безумовно, є більш ефективним у забезпеченні встановлення жорстких обмежень щодо прибуткового характеру такої діяльності»* [5].

Далі Суд виносив аналогічні рішення, послідовно підтверджуючи належність різних видів азартних ігор до послуг. Зокрема, в 2003 році ЄСПЛ у Справі Гамбеллі проти Італії справа стосувалась ігор онлайн, Суд постановив, азартні ігри онлайн охоплюються *поняттям послуги, і що національне законодавство, яке забороняє операторам, заснованим у державі-члені, пропонувати послуги азартних онлайн-ігор споживачам в іншій державі-члені, або перешкоджає свободі отримувати або користуватися послугами, які пропонує постачальник, заснований в іншій державі-члені, є обмеженням свободи надання послуг* [6].

У 2011 році Комісія започаткувала дискусію щодо проблем у регулюванні онлайн азартних ігор, видавши «Зелену книгу» про азартні ігри в Інтернеті на внутрішньому ринку. В цьому документі Єврокомісія підтвердила, що *«відповідно до законодавства ЄС, як підтверджено Судом Європейського Союзу, послуги азартних ігор підпадають під статтю 56 ДФЄС і, таким чином, підпадають під дію правил щодо надання послуг»* [7].

У 2014 році Єврокомісія випустила рекомендації про принципи захисту споживачів і гравців азартних ігор в Інтернеті та запобігання неповнолітнім азартним іграм в Інтернеті (2014/478/ЄС), в яких визначила: *«послуга азартних онлайн-ігор» означає будь-яку послугу, яка включає ставку з грошовою вартістю в азартних іграх, включно з елементами навичок, таких як лотереї, ігри в казино, ігри в покер і ставки, які надаються будь-якими засобами на відстані, за допомогою електронних засобів або будь-якої іншої технології для сприяння комунікації та за індивідуальним запитом одержувача послуг»* [8].

Нарешті у Директиві 2015 року було визначено азартні ігри як послуги в цілях здійснення фінансового моніторингу. Так, Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання

грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС визначає у ст. 3 (14) «*послуги у сфері грального бізнесу*» означає послуги, які включають прийняття грошових ставок в азартних іграх, включаючи ігри, які мають елемент навичок, такі як лотереї, ігри у казино, покер й укладення пари, і відбуваються за певною фізичною адресою або дистанційно, за допомогою електронних засобів або будь-яких інших технологій для полегшення комунікації, і на індивідуальний запит одержувача послуг» [9].

Таким чином законодавство України з метою приведення у відповідність до вимог ЄС теж має передбачати розуміння договору про участь в азартній грі як послуги.

Література

1. Топорецька З. М. Публічне управління гральним бізнесом та лотерейною діяльністю і протидія злочинам, пов'язаним з ними: теорія та практика : монографія. Київ: Алерта, 2022. 424 с.

2. Щодо послуг на внутрішньому ринку: Директива Європейського Парламенту і Ради №2006/123/ЄС від 12 груд. 2006 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994>.

3. Про спільну систему податку на додану вартість: Директива Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_928#n447.

4. Митниця та акцизи Її Величності проти Герхарта Шиндлера та Йорга Шиндлера: Рішення Суду від 24 березня 1994 р. ,Справа С-275/92. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61992CJ0275>.

5. Markku Juhani Läärä, Cotswold Microsystems Ltd and Oy Transatlantic Software Ltd v Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylän) and Suomen valtio (Finnish State). – Reference for a preliminary ruling: Vaasan hovioikeus – Finland. – Freedom to provide services. Exclusive operating right. Slot machines: Judgment of the Court of 21 September 1999. Case C-124/97. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61997CJ0124>.

6. Criminal proceedings against Piergiorgio Gambelli and Others. Reference for a preliminary ruling: Tribunale di Ascoli Piceno – Italy. Right of establishment – Freedom to provide services – Collection of bets on sporting events in one Member State and transmission by internet to another Member State – Prohibition enforced by criminal penalties – Legislation in a Member State which reserves the right to collect bets to certain bodies:

Judgment of the Court of 6 November 2003. Case C-243/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62001CJ0243>.

7. Зелена книга про азартні ігри в Інтернеті на внутрішньому ринку: від 24.03.2011 № COM(2011) 128 фінал. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52011DC0128>.

8. On principles for the protection of consumers and players of online gambling services and for the prevention of minors from gambling online Text with EEA relevance 2014/478/EU: Commission Recommendation of 14 July 2014 (2014/478/EU). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2014/478/oj/eng#ntc3-L_2014214EN.01003801-E0003.

9. Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС: Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15#Text.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-33>

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОЗОРОСТІ ТА ПІДЗВІТНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Крикуха Руслана Володимирівна
провідний спеціаліст юридичного відділу
Ічнянська міська рада,
м. Ічня, Україна

У сучасних умовах розвитку демократичної правової держави та впровадження реформ у сфері публічного управління особливої актуальності набуває проблема забезпечення прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування (далі – ОМС). Одним із ключових інструментів реалізації цих принципів є чітке нормативне закріплення та практичне впровадження адміністративних процедур.

Статтею 19 Конституції України регламентовано правовий порядок в Україні. Правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи

місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

З набуттям чинності 15 грудня 2023 року Законом України № 2073-IX «Про адміністративну процедуру» (далі – Закон № 2073-IX), прийнятим Верховною Радою 17 лютого 2022 року, було впорядковано відносини між органами виконавчої влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, а також іншими суб'єктами, які наділені законом повноваженнями здійснювати функції публічної адміністрації, та фізичними і юридичними особами. Регулювання таких відносин здійснюється з урахуванням принципів демократичної та правової держави, закріплених у Конституції України, з метою гарантування верховенства права та виконання державою обов'язку щодо забезпечення й захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина [2].

Адміністративна процедура відіграє важливу роль у функціонуванні органів місцевого самоврядування, оскільки, з одного боку, визначає нормативно встановлений механізм реалізації їхніх повноважень, а з іншого – забезпечує дотримання прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [2].

Відповідно до п.п. 5 п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону № 2073-IX, адміністративна процедура – це визначений законом порядок розгляду та вирішення справи [2].

Метою впровадження адміністративної процедури є забезпечення законності, справедливості, неупередженості та ефективності управлінських рішень.

Попри наявність законодавчої бази, практична реалізація норм Закону № 2073-IX ОМС стикається з низкою проблем, а саме: відсутність належної нормативної деталізації процедур у локальних актах; недостатня обізнаність посадових осіб із новими процедурами; низький рівень цифровізації адміністративних процесів; слабкий громадський контроль за дотриманням процедурності прийняття рішень [2].

З метою вирішення вищезазначених проблем та підвищення рівня довіри громадян до органів місцевого самоврядування пропонуємо такі напрями удосконалення: підвищення професійного рівня посадових осіб шляхом регулярного навчання з питань реалізації положень Закону № 2073-IX; зміцнення механізмів громадського контролю; модернізація місцевої нормативно-правової бази, що регулює порядок ухвалення адміністративних рішень на рівні місцевих рад та їх виконавчих органів; а також розвиток електронного врядування через впровадження

цифрових сервісів для подання звернень, відстеження перебігу їх розгляду та отримання рішень.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що адміністративна процедура є важливим інструментом забезпечення законності, відкритості та справедливості в діяльності ОМС. Її впровадження сприяє зміцненню довіри громадян до органів влади та їх посадових осіб, зниженню рівня корупції та підвищенню ефективності управлінських рішень. Законодавче закріплення адміністративних процедур в Україні відкриває нові можливості для побудови якісного діалогу між владою та громадою.

Разом із тим, ефективна реалізація адміністративних процедур потребує системного підходу, зокрема підвищення правової культури посадових осіб ОМС, розвитку електронного врядування, створення умов для громадського контролю та прозорості процесів ухвалення рішень. Лише за умов належної імплементації та постійного вдосконалення адміністративних процедур можливо досягти реальної підзвітності органів влади перед громадою.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 07.04.2025).

2. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 07.04.2025).

THE ROLE OF THE LAW OF UKRAINE "ON ADMINISTRATIVE PROCEDURE" IN THE FORMATION OF THE NON-JUDICIAL REDRESS MECHANISM

Markova Olena Olehivna

Doctor of Law, Associate Professor,

Professor of the Department of Legal Disciplines

Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

Sumy, Ukraine

The establishment of general principles and rules of administrative procedure at the legislative level not only contributes to legal certainty in relations between public authorities and individuals but also provides additional guarantees of protection for individuals if public authorities and local self-government bodies violate their rights and interests. Such guarantees include the provisions of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" on the right to administrative appeal, which is implemented within the framework of the administrative procedure, and the provisions of Article 91 on compensation for damages in connection with the cancellation, recognition, invalidity or unlawfulness of an administrative act [1].

The adoption of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" and the improvement of the provisions of the appeal procedure within the framework of the general model of administrative procedure is based on the need to create conditions for individuals to exercise their rights and freedoms in the process of making individual decisions, to create an effective administrative mechanism for the protection of the rights of individuals by public authorities, and to effectively implement the principle of state responsibility for damage caused to individuals by unlawful acts of administrative bodies. The principle of state responsibility is inseparable from the principle of the rule of law, which must be observed in administrative proceedings. Damage caused by decisions, acts or omissions of administrative bodies should be made good via administrative procedure. The obligation of the State to compensate for damage caused by administrative bodies is provided for by Ukrainian legislation, namely Article 56 of the Constitution of Ukraine, Article 21 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, the Law of Ukraine "On the Procedure of Compensation for Damage Caused to a Citizen by Unlawful Actions of Bodies Performing Operational and Investigative Activities", Pre-trial Investigation Bodies, Prosecutor's Office and Court', Articles 1173-1176 of

the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine 'On Execution of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Right.

The compensation in an administrative order caused by administrative authorities has a number of advantages over the judicial procedure, including the saving of time and judicial resources, the establishment of a simplified dispute resolution procedure that is more understandable and favourable to the individual, and the fact that it is free of charge. Therefore, the consolidation of provisions on the out-of-court mechanism of damage compensation is necessary and important for every citizen of our country. Ukrainian scientists say that a separate law should be adopted to regulate the mechanism of compensation for damage caused by state and local authorities, their officials and employees. However, it is logical and timely to include the provisions on compensation for damages in the Law of Ukraine "On Administrative Procedure", since the procedure for appeals is regulated by this Law, which ensures a comprehensive regulation of issues related to the procedure for considering an appeal and making a decision, including compensation for damages [2, c.167].

The legislator has changed the approach both to the administrative procedure by extending and improving the provisions on the procedure and on the participation of the authorities, which now play an active role instead of a passive role, waiting for a complaint to be filed by the person whose rights and interests they have violated, and an active role, having the power to decide on the annulment or nullity of an administrative act and, at the same time, to decide on compensation for damages.

The issue of compensation for damage caused by an administrative body as a result of an unlawful administrative act shall be resolved within the framework of the administrative procedure for complaints and shall be carried out in accordance with the requirements of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" in accordance with the rules of administrative procedure in cases at the request of a person, taking into account the peculiarities provided for in Section 6 of this Law – administrative appeal.

Thus, the inclusion in the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" of provisions on compensation for damage caused by unlawful administrative acts of public authorities is a positive step, but the nature of these provisions is rather superficial, lacking details on the procedure for compensation.

Reference

1. On administrative procedure: Law of Ukraine of 17.02.2022 No. 3475. Verkhovna Rada of Ukraine: official web portal. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834

2. Markova O.O. Conceptual foundations of legal regulation of administrative procedure. Sumy, University Book, 2022. 368 c.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПРОВАДЖЕНЬ В УКРАЇНІ, ПОГЛЯД З ПЕРСПЕКТИВИ
АДАПТАЦІЇ ДО СТАНДАРТІВ ЄС**

Міхєєв Микола Володимирович

адвокат, аспірант,

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Триваючий процес європейської інтеграції України, який розпочався з надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році, вимагає комплексних реформ для приведення поняття адміністративного провадження України, як групи однорідних процесуальних відносин, у відповідність зі стандартами ЄС. Ця адаптація передбачає модернізацію законодавства, розбудову інституційної спроможності та дотримання таких принципів, як прозорість, ефективність та доступність.

У світлі вступу України до ЄС юридичний механізм притягнення особи до адміністративної відповідальності потребує змін та оновлень. Реформуванню підлягає й адміністративне законодавство, яке має врахувати нові підходи до вирішення справ про адміністративні правопорушення, думки українських науковців, які присвятили свої напрацювання даній проблемі, їхні пропозиції щодо вдосконалення норм адміністративного кодексу задля більш ефективного правового регулювання відповідальності особи із дотриманням усіх принципів гуманізму, справедливості та законності [1].

Беззаперечно, адміністративне провадження є найпоширенішим за чисельністю серед інших проваджень. Автор, як молодий науковець, в чисельній своїй роботі досліджує сучасний погляд шляхів забезпечення та ефективність адміністративно-правового регулювання адміністративних проваджень в адміністративному процесі України з точки зору їх класифікації на конфліктні та неконфліктні адміністративні провадження [2].

Як встановлено українськими науковцями у правовій сфері знань, за певної класифікації, на сьогодні, в Україні існує три види адміністративних проваджень.

Перший і найбільший вид проваджень – це неконфліктні провадження, які здійснюються державними органами та посадовими особами, а також недержавними органами, які уповноважені державою

з метою виконання різних нормативних актів щодо користування громадян їхніми правами та виконання ними своїх обов'язків.

Другий тип – це конфліктні провадження, які здійснюються окремими посадовими особами і державними органами, в тому числі і судами загальної юрисдикції. Ці провадження стосуються порушень, які вчинено фізичними та юридичними особами встановлених норм і правил і які тягнуть за собою адміністративну відповідальність.

Окремим, третім видом адміністративних проваджень, є провадження, які здійснюють адміністративні суди, що розглядають справи стосовно порушень, які допущені державними органами чи посадовими особами у сфері виконання своїх безпосередніх обов'язків.

Автором встановлено, що найбільшим видом адміністративних проваджень в Україні, є неконфліктні адміністративні провадження, які здійснюються державними органами та посадовими особами, а також недержавними органами, уповноваженими державою здійснювати різноманітні нормативно-правові акти, щодо реалізації прав громадян та виконання ними своїх обов'язків [3]. Але інший вид – це конфліктні адміністративні провадження, які здійснюються окремими посадовими особами та державними органами, в тому числі судами загальної юрисдикції. Ці провадження стосуються порушень фізичними та юридичними особами встановлених норм і правил, що тягнуть за собою адміністративну відповідальність.

Прийняття Закону «Про адміністративну процедуру» (далі ЗАП), який набув чинності 15 грудня 2023 року [4], є новим етапом у взаємодії органів виконавчої влади України та місцевого самоврядування з громадянами та бізнесом. Загальні правила дозволяють прискорити прийняття рішень та оптимізувати комунікацію особи з публічною адміністрацією. Адміністративна процедура взаємодії стала уніфікованою, ефективною, орієнтованою на потреби громадян і бізнесу, прозорою. Запровадження загальної адміністративної процедури наближає Україну до стандартів Європейського Союзу, оскільки подібні закони діють у всіх країнах ЄС як невід'ємна частина «права на належне управління» [5].

Нижче автор сформулює аналіз ключових стратегій покращення цього процесу, підкріплений останніми правовими розробками та науковими висновками.

Гармонізація законодавства.

Як зазначено вище, наріжним каменем реформи в Україні є Закон «Про адміністративну процедуру» (ЗАП), ухвалений у 2022 році після 23-річного періоду розробки. Створений за зразком німецького адміністративного права, ЗАП запроваджує узгоджені з ЄС поняття, такі як «адміністративні акти» та стандартизовані процедури для вирішення окремих справ [6]. Уніфікуючи фрагментовані галузеві нормативні акти, він зміцнює правову визначеність і зменшує

бюрократичну свободу дій, що має вирішальне значення для боротьби з корупцією [7]. Однак, як зазначає Європейська комісія [8], звернення окремих органів влади України щодо (таких як податкова служба) виключення з сфери дії ЗАП ризикує підірвати його вплив. Щоб вирішити цю проблему, Україна повинна протистояти тиску, спрямованому на розмивання сфери застосування ЗАП, і забезпечити послідовне застосування всіма адміністративними органами.

ЗАП також передбачає обов'язкове досудове вирішення спорів, переміщуючи роль судової влади від основного органу вирішення спорів до апеляційного нагляду. Це узгоджується з нормами ЄС, які віддають перевагу прийняттю ефективних адміністративних рішень над судовим втручанням. Подальша гармонізація потребує оновлення відповідних кодексів, таких як Кодекс про адміністративні правопорушення, щоб усунути протиріччя з принципами ЗАП [6].

Інституційні реформи.

Ефективне впровадження вимагає розбудови потенціалу адміністративних органів і судів. Навчальні програми для державних службовців і суддів, розроблені за підтримки ЄС, покращили розуміння процесуальної справедливості та механізмів підзвітності. Наприклад, вимога ЗАП щодо обґрунтованих рішень сприяє прозорості, тоді як суворі часові рамки для вирішення справ усувають хронічні затримки [9]. Україні слід розширити ці ініціативи, особливо в таких секторах, як податкова та митна справа, де адміністративна практика залишається застарілою [6].

Не менш важливими є незалежні механізми контролю. ЄС наголошує на надійних апеляційних системах і судовому перегляді для забезпечення дотримання правових стандартів [9]. Посилення ролі Вищої ради юстиції в оцінюванні поведінки суддів могло б підвищити довіру громадськості, яка залишається низькою через очевидну неефективність [7].

Залучення зацікавлених сторін і моніторинг.

Інтеграційний процес України сприяв безпрецедентній співпраці між урядом, громадянським суспільством і міжнародними партнерами. Публічні обговорення скрінінгових звітів ЄС, таких як оцінка «фундаментальних кластерних» реформ у січні 2025 року, демонструють прихильність інклюзивному формуванню політики. Підтримка цього діалогу є важливою для усунення прогалин, виявлених у таких сферах, як адміністративна прозорість та антикорупційні заходи [7].

Постійний моніторинг Європейської комісії забезпечує зовнішню структуру підзвітності. Україні слід використати рекомендації з періодичних звітів про прогрес для вдосконалення дорожніх карт впровадження. Наприклад, у звіті ЄС за 2023 рік критикувалися запропоновані виключення з ЗАП, що спонукало до перегляду законодавства. Регулярні консультації з такими органами, як Рада Європи,

можуть ще більше узгодити українську практику зі статтею [9] Хартії ЄС про основні права, яка гарантує право на належне управління [6].

Виклики та майбутні напрямки.

Незважаючи на прогрес, проблеми залишаються. Російське вторгнення у 2022 році відвернуло ресурси від реформ, затримуючи технічні коригування 196 законів, які стосуються ЗАП [6]. Політичний опір скороченню бюрократичної влади також загрожує постійним змінам. Щоб пом'якшити ці ризики, Україна має віддати пріоритет адміністративній юстиції як складовій національної безпеки, пов'язуючи її з економічними та геополітичними перевагами вступу до ЄС [7].

Підсумовуючи, адаптація України до адміністративних стандартів ЄС залежить від:

1. Консолідації законодавчих реформ шляхом повного впровадження ЗАП та галузевих оновлень.
2. Інвестиції в інституційну спроможність шляхом навчання, нагляду та підвищення ефективності за допомогою технологій.
3. Підтримки багатосторонньої взаємодії для забезпечення підзвітності та передачі знань.

Вирішуючи ці пріоритети, Україна може перетворити свою адміністративну систему на каталізатор демократичного врядування та європейської інтеграції.

Література

1. Андрійко О. Ф. Європейський вимір та основні напрями реалізації реформ в Україні / О. Ф. Андрійко // Актуальні проблеми юридичної науки. Хмельницький: Хмельницький ун-т управління та права, 2024. С. 4-5.

2. Міхеєв М.В. Адміністративно-правове забезпечення адміністративних конфліктних та неконфліктних проваджень в країнах ЄС на прикладі Німеччини у порівнянні з досвідом України. // Альманах права. Випуск 15. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2024. 688 с. С.589-597. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.6.9>

3. Міхеєв М.В. Конфліктні та неконфліктні провадження в адміністративному процесі. монографія. Одеса. ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 248 с.

4. Закон України «Про адміністративну процедуру», 2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

5. Тимошук В., Бойко І., Школіч А. Закон «Про адміністративне судочинство» України: загальні вікна правила взаємодії між державою і бізнесом. Посібник для державних службовців. Київ. 2022. 76 стор.

6. Tymoshchuk, V. (2024). Ukraine's New Law on Administrative Procedure: Progress Toward EU Standards and Implications for Tax and Customs. *Lex Portus*, 10(5), 16–27. DOI: 10.62821/lp10502

7. EU Screening Report, Law on Administrative Procedure and European Integration Innovations of Ukraine. URL: <https://rpr.org.ua/en/news/eu-screening-report-law-on-administrative-procedure-and-european-integration-innovations-of-ukraine-kyiv-hosts-discussion-of-priorities-for-the-fundamental-cluster-of-negotiations-with-the-eu>

8. European Commission. (2023). Ukraine Report. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en

9. Anzhelika Babych, Anatolii Berlach, Maksym Korniienko, Rostyslav Shchokin and Valeriy Kolyukh. Adaptation of the Ukrainian Administrative Justice System to EU Requirements: Transparency, Efficiency and Accessibility in Public Law Disputes. CERIDAP. 2024 (2). Pp. 250-280. ISSN 2723-9195. DOI: 10.13130/2723-9195/2024-2-36

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-36>

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Рябокоть Євген Анатолійович

<https://orcid.org/0009-0004-7110-6416>

головний судовий експерт,

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Сербіненко Оксана Леонідівна

<https://orcid.org/0009-0009-2553-5646>

провідний судовий експерт,

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Герман Богдан Миронович

<https://orcid.org/0009-0002-6564-9188>

консультант-експерт,

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

В сучасних умовах трансформації публічної влади, спричиненої
воєнним станом, прогнозованими потребами повоєнної відбудови, а

також процесами євроінтеграції, постає нагальна потреба у вдосконаленні механізмів адміністративно-правового регулювання. Законодавча та інституційна система адміністративного права стикається з новими викликами, серед яких – підвищення складності адміністративних спорів, зростання суспільного запиту на прозорість, обґрунтованість рішень органів виконавчої влади, а також забезпечення ефективного контролю за законністю в управлінській сфері.

В цьому контексті особливого значення набуває судова експертиза, яка виступає не лише процесуальним інструментом з'ясування обставин справи, але й важелем забезпечення об'єктивності та обґрунтованості адміністративно-правових рішень. В умовах реформування публічного адміністрування, роль судової експертизи дедалі більше виходить за межі допоміжного доказового засобу, трансформуючись в елемент забезпечення належного балансу між державними інтересами та правами громадян.

Судова експертиза є процесуальною формою використання спеціальних знань у сфері права, науки, техніки, мистецтва або ремесла з метою встановлення фактичних обставин справи, що потребують таких знань. Відповідно до статті 68 Кодексу адміністративного судочинства України, експерт є особою, що залучається до участі у справі для надання висновку щодо питань, які потребують спеціальних знань.

У межах адміністративного судочинства судова експертиза розглядається як один із видів доказів, поряд із письмовими, речовими та електронними доказами. Її результати мають самостійну доказову силу, однак підлягають оцінці судом разом з іншими доказами у справі.

Хоча судова експертиза не є елементом системи адміністративного права в доктринальному розумінні, її роль у забезпеченні ефективного адміністративного правозастосування є надзвичайно важливою. Вона виступає інструментом: контролю за діяльністю органів виконавчої влади через неупереджене встановлення фактів; забезпечення прав громадян у спорах із публічною адміністрацією; підвищення якості судових рішень, що має значення для ефективності всієї системи адміністративного регулювання.

Судова експертиза прямо впливає на ефективність адміністративно-правового регулювання. Вона підвищує обґрунтованість судових рішень, що зменшує кількість апеляційних та касаційних оскаржень, зміцнює довіру громадян до правосуддя, створює передумови для добровільного виконання рішень, забезпечує контроль за органами влади, оскільки змушує їх діяти з урахуванням можливості незалежної оцінки рішень чи дій, сприяє правовій визначеності, яка є однією з базових ознак належного адміністративного регулювання, згідно з практикою Європейського суду з прав людини.

У сучасній судовій практиці судова експертиза дедалі частіше використовується для забезпечення об'єктивного вирішення публічно-

правових спорів. Це стає особливо актуальним в умовах правового режиму воєнного стану, коли до адміністративних судів надходить значна кількість справ, пов'язаних із діями органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах.

Водночас, попри зростання значення судової експертизи в адміністративному судочинстві, практика її застосування не позбавлена певних проблем. Так, зокрема, сфера адміністративного права стрімко розширюється на цифрові платформи, електронне урядування, кібербезпеку, що збільшує потребу у вузькопрофільних знаннях, тоді як в Україні відчутно бракує атестованих судових експертів у цих галузях. Крім того, в умовах воєнного стану чимало експертних установ опинились у зоні бойових дій або були змушені евакуюватися, що спричинило тимчасову втрату обладнання, архівів та програмного забезпечення, що ускладнило проведення судових експертиз.

Сучасні умови трансформації публічної влади, зумовлені війною, цифровізацією та поступовим наближенням до стандартів Європейського Союзу, актуалізують необхідність переосмислення ролі судової експертизи в адміністративно-правовому регулюванні.

Так, широкомасштабна воєнна агресія РФ спричинила суттєві виклики для діяльності експертних установ: часткова або повна руйнація приміщень і лабораторій (зокрема, на тимчасово окупованих територіях України), необхідність переміщення спеціалістів та втрата кваліфікованих кадрів, ускладнений доступ до місць подій та речових доказів.

Перехід державного управління в цифрову площину (електронне урядування, документообіг, автоматизовані рішення) вимагає відповідного розвитку експертної спроможності. У практиці адміністративного судочинства вже виникають справи щодо легітимності рішень, ухвалених ІТ-системами (наприклад, автоматизовані штрафи за порушення ПДР), достовірності цифрових доказів (електронні документи, листування, метадані), відповідності стандартам захисту персональних даних.

Згідно з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна зобов'язалась імплементувати низку європейських стандартів у сфері адміністративного судочинства. Це, зокрема, передбачає: підвищення стандартів незалежності експертів, гармонізацію методик із європейськими інструкціями (наприклад, ENFSI, CEPEJ), адаптацію національного законодавства до практики Суду ЄС (CJEU) та ЄСПЛ. Європейський досвід засвідчує важливість сертифікації судових експертів на наднаціональному рівні.

Для посилення ролі судової експертизи в системі адміністративно-правового регулювання доцільно, на наш погляд, реалізувати такі кроки:

1. Інтеграція цифрових технологій у процес експертизи, що забезпечить автоматизацію рутинних обчислень та аналізу даних, використання штучного інтелекту для обробки цифрових доказів, створення електронного реєстру результатів експертиз із відкритим доступом тощо.

2. Підвищення кваліфікації судових експертів через міжнародне співробітництво. Необхідно зосередити увагу на зусиллях щодо участі експертів у міжнародних проєктах та сертифікаційних програмах, залучення іноземних експертів до складних адміністративних справ, розвитку двосторонніх програм обміну досвідом з державами-членами ЄС.

3. Оптимізація строків проведення експертизи та спрощення процедур. Скорочення строків можливе за рахунок запровадження чітких процесуальних дефайнів, делегування простих видів експертизи недержавним установам, електронного документообігу.

Судова експертиза в умовах трансформації публічної влади постає не лише як інструмент доказування, але й як важливий механізм підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання. З огляду на сучасні виклики – воєнний стан, цифровізацію державного управління, імплементацію європейських правових стандартів – роль судово-експертної діяльності в адміністративному судочинстві суттєво зростає.

Проаналізовані законодавчі засади, судова практика та актуальні проблеми засвідчують потребу в:

інституційному оновленні системи судової експертизи, зокрема, шляхом створення спеціалізованих експертних підрозділів для адміністративних справ;

удосконаленні нормативного регулювання, що має забезпечити прозорість, стандартизацію та інтеграцію цифрових рішень в судово-експертну діяльність;

підвищенні кваліфікації судових експертів відповідно до європейських стандартів, зокрема шляхом розвитку міжнародного співробітництва;

розширенні функціонального потенціалу судової експертизи як елементу аудиту, контролю та превентивного механізму при ухваленні публічно-правових рішень.

Порівняльний аналіз із системами країн Європейського Союзу демонструє, що Україні доцільно запроваджувати модель, у якій судова експертиза не обмежується процесуальною функцією, а відіграє активну роль у забезпеченні законності, ефективності та доброчесності публічного управління.

Таким чином, розвиток судової експертизи в адміністративному процесі – це не лише відповідь на сучасні правові виклики, а й складова частина стратегії повоєнного відновлення та європейської інтеграції України.

Література

1. Адміністративне право України: академ. курс: підруч. для студ. юрид. спец. ВНЗ; відп. ред. В.Б. Авер'янов; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К.: Юридична думка, 2007. 600 с.
2. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник; за ред. проф. В.В. Галунька. Херсон: Грінв Д.С., 2015. 272 с.
3. Закон України «Про судову експертизу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. Дата звернення: 17.04.2025.
4. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. Дата звернення: 17.04.2025.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-37>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВАЛЮТНИХ ОБМЕЖЕНЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Світлична Орина Олександрівна

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Навчально-науковий інститут права
Державного податкового університету
м. Київ, Україна*

З початком повномасштабного вторгнення російських військ, Верховна Рада України оперативно відреагувала на економічні виклики, ухваливши пакет законів, спрямованих на дерегуляцію та зниження податкового тиску. Ці заходи були покликані підтримати бізнес в умовах воєнного стану, забезпечивши йому можливість продовжувати діяльність та зберігати робочі місця. У свою чергу банківський сектор оперативно відреагував на потенційні економічні загрози, запровадивши ряд суворих обмежень, зокрема на валютному ринку. Попри їх антиринкову природу вжиті НБУ заходи виявилися вкрай дієвими, забезпечивши стабільність економіки та стійкість банківської системи в умовах повномасштабної війни.

Слід зазначити, що загалом за роки незалежності Україна неодноразово переживала економічні та валютні кризи, спричинені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Щоб стабілізувати курс гривні та стримати інфляцію, держава постійно вдавалася до прямих методів валютного регулювання, зокрема до валютних обмежень. Отже, застосування валютних обмежень спрямоване на: вирівнювання платіжного балансу; підтримку стабільності валютного курсу та

формування державних валютних резервів для вирішення економічних і фінансових завдань [3].

Прикладом щодо застосування центральним банком України – НБУ валютних обмежень може слугувати ситуація фінансово-економічна криза 2008 р., під час якої гривня різко знецінилася, а валютні резерви країни скоротилися. Ці заходи включали обмеження на купівлю іноземної валюти, ліцензування валютних операцій, обов'язковий продаж валютної виручки експортерами, скорочення термінів повернення цієї виручки та обмеження на переказ дивідендів іноземними інвесторами. Ці кроки допомогли стабілізувати курс гривні: у 2009 році її знецінення сповільнилося та становило всього 3,7%, а в 2010 році навіть відбулася невелика ревальвація на 0,3%. Валютні резерви НБУ у 2010 р. також зросли до 34,6 млрд дол. Успіх цих заходів, який виявився у стабілізації валютного ринку та покращенні його показників, дозволив згодом скасувати валютні обмеження [3].

Отже, вищенаведений приклад доводить той факт, що запроваджені НБУ валютні обмеження позитивно вплинули на ситуацію в країні, та стали потужним і ефективним засобом валютного регулювання.

Введення валютних обмежень у 2022 р. відбувалося внаслідок інших обставин – у перший день повномасштабного вторгнення Національний банк України затвердив Постанову № 18 від 24.02.2022 (надалі також – «*Постанова № 18*»), якою були запроваджені суттєві валютні обмеження для банківської системи на час воєнного стану [2].

Так, валютні обмеження є комплексом заходів, які встановлюються законодавчо або адміністративно для контролю за операціями з іноземною валютою та валютними цінностями, що здійснюються резидентами та нерезидентами. Валютні обмеження є частиною валютного контролю, який також включає державний нагляд, реєстрацію та статистичний облік операцій з іноземною валютою. Ці обмеження встановлюються валютним законодавством, що слугує підґрунтям для постанов та директив з конкретних питань.

Особливої уваги заслуговує той факт, що валютні обмеження дійсно можуть стабілізувати ринок у короткостроковій перспективі, однак у довгостроковій вони шкодять його функціонуванню, ускладнюють зовнішню торгівлю, сприяють розвитку тіньового валютного ринку та виникненню різних обмінних курсів. Усвідомлюючи ці ризики, у липні 2023 року Національний банк України (НБУ) розробив та опублікував Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування, зміст якої спрямований на поступове зняття валютних обмежень [4].

Відповідно до положень Стратегії, планується зменшення валютних обмежень за такими ключовими напрямками: пом'якшення у валютних обмеженнях з метою підтримки економічного відновлення; перехід до

більш адаптивного валютного курсу; повернення до контролю за інфляцією [4].

Слід зазначити, що у травні 2024 року Національний банк України (НБУ) зробив значний крок до послаблення валютних обмежень для підприємств, який став частиною стратегії поступової лібералізації валютного ринку. Цей пакет пом'якшень є найбільшим з початку повномасштабної війни, але впроваджувався з умовою, що він не спричинить додаткових ризиків для стабільності фінансової системи та валютного ринку. Серед цих важливих позитивних змін було скасування валютних обмежень для імпорту робіт та послуг, можливість повернення дивідендів за період з 1 січня 2024 року в межах встановлених лімітів, надано можливість оплачувати лізинг/оренду за кордон, полегшено умови повернення нових зовнішніх кредитів (отриманих в іноземній валюті після 20 червня 2023 року) та дозволено сплачувати відсотки за старими зовнішніми кредитами [5].

З метою залучення приватного іноземного капіталу, у липні 2024 року НБУ були внесені додаткові зміни до Постанови № 18. А восени цього ж року було введено ще один значний пакет змін, який дозволив бізнесу простіше отримувати відшкодування за купонними виплатами по єврооблігаціях, надали змогу здійснювати оплату за імпортними угодами без обмежень щодо часу доставки товарів в Україну (за умови виконання певних вимог та лімітів), а також спростили розрахунки за проєктами міжнародної технічної допомоги [6].

Оприлюднена НБУ інформація свідчить, що станом на 2025 рік Стратегія поетапного пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування досі знаходяться в процесі реалізації. Наразі активно здійснюються заходи щодо мінімізації множинності валютних курсів, збільшення можливостей бізнесу у здійсненні торгових операцій, полегшуючи процеси імпорту та експорту та залучення нових кредитних ресурсів та інвестицій в українську економіку. Водночас триває впровадження заходів, що передбачають лібералізацію торгового фінансування, що має стимулювати зовнішньоекономічну активність, а також відновлення сплати відсотків за існуючими зовнішніми борговими зобов'язаннями [7].

Однак слід зазначити, що такі заплановані заходи, як повне відновлення можливості виплат за існуючими кредитами та інвестиціями, скасування обмежень на валютні операції фізичних осіб, включаючи перекази коштів за кордон, відновлення операцій з деривативами, кредитування іноземців українськими фінансовими установами та здійснення інвестицій за кордон резидентами України, досі не розпочаті [7].

Таким чином, з урахуванням усього вищевикладеного, можна дійти висновку, що валютні обмеження є дієвим інструментом валютного

регулювання, який Україна застосовує під час економічних, фінансових і політичних криз, коли гривня стрімко знецінюється. Використання валютних обмежень та інших інструментів регулювання валютного ринку сприяє зміцненню фінансової системи країни, запобігаючи значним втратам валютних резервів та забезпечуючи макроекономічну стабільність.

Після початку повномасштабного вторгнення, жорсткі валютні обмеження та фіксований курс гривні допомогли стабілізувати ситуацію, зменшивши паніку та інфляцію, створивши підґрунтя для подальших кроків з лібералізації валютного ринку в майбутньому. Проте, фіксований курс має як істотні переваги, так і значні недоліки, і з часом останні можуть стати більш відчутними. Зокрема, валютні обмеження можуть втратити свою ефективність та негативно вплинути на управління державними фінансами, а довіра до фіксованого курсу може похитнутися. Отже, в подальшому для НБУ важливим є поетапне зняття валютних обмежень, запровадження більш гнучкого курсу та в майбутньому повернення до інфляційного таргетування, що дозволить суб'єктам господарювання більш вільно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, залучати інвестиції та сприятиме відновленню економіки.

Література

1. Пацкан Я. Валютні обмеження для бізнесу в умовах воєнного стану. 11.05.2023. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/219499_valyutn-obmezheniya-dlya-bznesu-v-umovakh-vonnogo-stanu.

2. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PB22027>

3. Ганзюк С., Буднік Є., Гіда О. Визначення залежності міжнародних запасів країни від макроекономічних показників: Молодий вчений. С. 78–83.

4. Національний банк України. Що НБУ планує робити з курсом та валютними обмеженнями. 05.11.2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/scho-nbu-planuye-robiti-z-kursom-ta-valyutnimi-obmejennyami>.

5. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: Постанова, Правління Національного банку України № 56 від 03.05.2024 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_03052024_56

6. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18: Постанова, Правління Національного банку України № 108 від 06.09.2024 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_06092024_108

7. Національний банк України. Валютні обмеження та курсова політика URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization>

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МЕДІАЦІЇ
В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРАХ
В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Шапенко Людмила Олександрівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного і адміністративного права,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
м. Київ, Україна*

Якименко Павло Павлович

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
м. Київ, Україна*

Воєнний стан – це особливий режим держави, який передбачає тимчасове обмеження деяких прав і свобод громадян, а також посилення державного управління для реалізації національної безпеки. Ми переживаємо масштабні виклики, пов'язані з агресією з боку РФ та впровадженням воєнного стану, особливої актуальності набувають ефективні та гнучкі механізми вирішення правових конфліктів, зокрема в адміністративній сфері, одним із таких механізмів є медіація.

Згідно п. 4 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про медіацію» медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [1].

Стан інституту медіації в Україні знаходиться на етапі формування та розвитку, його потенціал у врегулюванні адміністративних спорів не може залишатися поза увагою, особливо в період дії правового режиму воєнного стану, коли навантаження на судову систему зростає, а доступ до правосуддя може бути ускладнений. Воєнний стан створює специфічні умови, що потребують переосмислення та розробки нових підходів до регулювання та застосування медіації, з урахуванням особливостей публічно-правових відносин і загроз національній безпеці.

Як зазначає Бочарова Н.В., науково-теоретичний аналіз медіації зазвичай здійснюється в межах цивільно-правових підходів, без докладного виявлення публічно-правових аспектів цього явища [2, с. 51]. Дослідження висвітлює одну з ключових проблем – однобічність теоретичного аналізу медіації, яка часто зводиться до її

розгляду виключно крізь призму приватно-правових відносин, переважно в контексті цивільних чи сімейних спорів. Сам підхід зменшує уявлення про ефективність такого правового інституту, ігноруючи його можливості у сфері публічного права, зокрема в адміністративних спорах. Медіація в адміністративних правовідносинах має специфіку, так як є взаємодія громадянина або суб'єкта господарювання з органами публічної влади, що передбачає наявність владного елементу. Через це застосування медіації в публічно-правовій сфері потребує додаткового наукового обґрунтування, нормативної конкретизації до особливостей адміністративного процесу.

На сьогоднішній день практика врегулювання конфліктів між органами влади та приватними особами досудовим шляхом, як правило, свідчить про небажання органів влади йти на компроміс, що зумовлене не тільки описаною вище правовою природою їх рішень, але й певними звичаями ділового обігу, що склались протягом достатньо тривалого часу. Мова йде про принципове небажання представників влади йти на компроміс. Разом із тим, як уявляється, вказана перепона може бути подолана за допомогою відповідних законодавчих заходів. Як один з них – це встановлення обов'язку відповідних службових осіб застосовувати процедуру медіації у разі наявності прохання про це приватної особи, що оформлено у порядку, визначеному законом, а також встановлення юридичної відповідальності за невиконання цього обов'язку [3].

У результаті медіація, яка за своєю природою передбачає діалог, поступки та пошук взаємоприйнятної рішення, опиняється поза полем реального застосування в цій сфері. Суть проблеми полягає у відсутності належної мотивації, а іноді – й правового обов'язку у представників державних органів застосувати альтернативне вирішення спорів. Законодавство залишає можливість використання медіації на розсуд посадових осіб, що позбавляє приватну сторону усіх гарантій доступу до цього механізму в адміністративному процесі.

Як зазначає Кармаза О.О. наявність у Законі України «Про медіацію» норм, що визначають особливості проведення медіації в цивільному, господарському, адміністративному процесі, у сфері нотаріальної діяльності, модифікує суспільні відносини та вимагає застосування особливих прийомів, способів та методів регулювання відносин медіації в юридичних процесах. Це зумовлює їхній зв'язок з різними галузями права та законодавства України [4, с. 20].

Аналізуючи думку Кармаза О.О. можна зрозуміти, що, незважаючи на незадовільний стан медіації в адміністративних спорах, є велика надія на нове законодавство, а також його доповнення дієвими, ефективними та справедливими нормами. Доцільною є пропозиція щодо посадових осіб, а саме запровадити на законодавчому рівні

розгляд звернення приватної особи щодо проведення медіації в адміністративному спорі, а у разі відповідності такого звернення встановленим вимогам – ініціювати медіаційну процедуру. Також доцільно передбачити юридичну відповідальність за невиконання цього обов'язку. Для таких пропозицій потрібне якісне та ефективне законодавство, щоб не було прогалин і в одночас забезпечити непорушність принципу добросовісності публічного управління, зниженню рівня конфліктності в суспільстві та підвищенню ефективності адміністративного провадження, особливо в умовах воєнного стану, коли державні інституції потребують суспільної довіри.

Література

1. Про медіацію: Закон України № 1875-IX від 16 лист. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
2. Бочарова Н.В. Конституційні засади позасудового захисту прав інтелектуальної власності (процедури медіації). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2021. № 1 (2). С. 51-59.
3. Луніна О.С., Поплавський В.Й. Медіація як спосіб досудового вирішення публічно-правових спорів у сфері державної реєстрації. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2022. Т. 2, № 5. С. 55–61.
4. Закон України «Про медіацію». Науково-практичний коментар. Станом на 1 квітня 2023 р. / за заг. ред. Кармази О.О., Федоренко Т. В., Ізуйти П.О. Київ: Талком, 2023. 241 с.

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«РОЗВИТОК ДОКТРИНИ
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ»

14 травня 2025 року

Підписано до друку 09.05.2025. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,07. Наклад 100. Замовлення № 0525-047.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.